

Monimuotoinen
Sveitsi

Toimittanut:

Seppo Haario

Kirjoittajat:

Seppo Haario, Yleisesikuntaeverstiluutnantti evp,
Humanististen tieteiden kandidaatti

Antero Leitzinger, Valtiotieteiden tohtori, tutkija, Maahanmuuttovirasto

Inkeri Stucki, Lehtiavustaja, Sveitsin Ystävät Oulussa puheenjohtaja 2012–

Tuija Turunen, Tourism bachelor of hospitality management

Mia Lanz, Humanististen tieteiden kandidaatti, Sveitsin Ystävät Suomessa ry:n
toiminnanjohtaja 2012–2015, matkaopas ja kielten opettaja Sveitsissä 2017–

Kuvat:

Seppo Haario, Tarja Haario, Ilkka Mankinen, Inkeri Stucki, Urs Sägesser,
Tom Tanninen, Sveitsin puolustusvoimat

Kannen kuva:

Alas Jakobshornilta, korkeus 2 500 m, taustalla Davos ja Davos-järvi

Ulkoasu:

Kalevantuli, Matti Vartiala

Painopaikka:

Waasa Graphics Vaasa, 2020

3. Painos

Sisällys

Esipuhe	4
Perustietoa Sveitsistä	6
Sveitsin väestö – maailma mosaiikkina	10
Sveitsin poliittinen järjestelmä	38
Sveitsiläistä koulutusta, työelämää ja yhteiskuntaa	54
Sveitsin maanpuolustusvelvollisuus	80
Monipuolinen Sveitsi matkailumaana	88
Elämää nykyajan Sveitsissä	110

Hyvä lukijamme

Elokuun 1. päivänä vuonna 1291 kolme seutua, Uri, Schwyz ja Unterwalden muodostivat liiton puolustautuakseen mahdollisia hyökkäjiä vastaan. Näin syntyneestä valaliitosta kehittyi vuoteen 1848 mennessä lähes nykymuotoinen, huomattavasti laajentunut Sveitsin liittovaltio.

Sveitsin väestö- ja kielihistoria on mielenkiintoinen. Nykyisin ulkomalaisia on jopa neljännes väestöstä. Virallisia kieliä on neljä.

Sveitsissä on suora demokratia. Koko maata käsittävään kansanäänestyksen aloitteeseen tarvitaan 100 000 allekirjoitusta. Ihanteena on, että kansalaiset ottavat vastuuta maan asioista.

Sveitsiläiset ovat yhteisvastuullisia. Useimmat yhteiskunnalliset tehtävät ovat sveitsiläisessä, ns. miliisijärjestelmässä luottamustoimia, jotka hoidetaan oman työn ohessa. Esimerkiksi kansanedustajien ja usein kuntien poliittiset virat ovat osin palkallisia luottamustehtäviä.

Sveitsin liittovaltio on säästynyt sodilta, johon keskeisenä syynä on yleiseen asevelvollisuuteen perustuva hyvin järjestetty maanpuolustus.

Sveitsin matkailu on maailmankuulua. Alpit, järvet, maan historia ja kulttuuri tarjoavat monipuolisia elämyksiä. Sveitsi on siisti maa, hotelli- ja ravintolatarjonta korkeatasoista, palvelu on ystävällistä ja nopeaa. Kaikki toimii.

Millaista sitten on asua ja elää Sveitsissä? Siitä ja muista edellä mainituista asioista tämän teoksen tarkoitus on antaa lisätietoa.

Kirjan ”Monimuotoinen Sveitsi” ensimmäinen painos julkaistiin vuonna 2016 ja toinen vuonna 2017. Tähän uuteen painokseen on päivitetty lähinnä tilastotietoja ja lisätty luku ”Sveitsiläistä koulutusta, työelämää ja yhteiskuntaa”.

Kiitän kaikkia kirjan tekoon osallistuneita.

Miellyttäviä hetkiä Sveitsi-tietouden parissa.

*Sveitsin Ystävät Suomessa ry
Seppo Haario (toim.)*

Perustietoa Sveitsistä

CH on lyhennys sanoista ”Confoederatio Helvetica”, mikä tarkoittaa Sveitsin valaliittoa. Kolme seutua Uri, Schwyz ja Unterwalden liittoutuivat puolustautuakseen mahdollisia hyökkääjiä vastaan. Näin syntyneen valaliiton perustamisajankohdaksi katsotaan 1.8.1291. Valaliitosta muodostui vaiheikkailta laajentumisilla Sveitsin valaliitto ja vuonna 1848 valtio Sveitsin valaliitto. Sveitsin liittovaltion kansallispäivä on 1. elokuuta.

Sveitsin pinta-ala 41 285 km² on kahdeksasosa Suomesta (338 144,53 km²). Asukkaita Sveitsissä oli vuoden 2019 lopussa 8,6 milj. (Suomi yli 5,5 milj.) asukastiheyden ollessa 207/km² (Suomessa 18,2/km² maapinta-alan mukaan). Sveitsin asukkaista ulkomaalaisia on yli 2 miljoonaa.

Sveitsin naapurimaat ovat pohjoisessa Saksa (rajan pituus 345,7 km), idässä Liechtenstein (rajan pituus 41,1 km) ja Itävalta (rajan pituus 165,1 km), etelässä Italia (rajan pituus 734,2 km) ja lännessä Ranska (rajan pituus 571,8 km). Sveitsin rajojen pituus on yhteensä 1 857,9 km.

Koska Alpit vievät 60 % sekä Jura-vuoristo pohjoisessa 10 % Sveitsin pinta-alasta, asuu pääosa Sveitsin väestöstä niiden vuoristojen välissä ”Mit-

telland”-alueella, joka on 30 % Sveitsin pinta-alasta. Maan korkein kohta on Monte Rosan huippu Dufourspitze (4 634 m) etelässä Valais`n kantonissa. Sveitsissä on 140 jäätikköä, 1484 järveä ja lukuisia tekojärviä. Monet Euroopan suuret joet saavat alkunsa Sveitsin Alpeilta. Rhönen alkujäätikkö on Valais`ssa, Reinin ja Tonavan sivujoen Innin alkujoet ovat Graubündenissä ja Po-joen sivujoki Ticino laskee Välimereen Maggiorejärven kautta. Sveitsin suurimmat energialähteet vuonna 2018 olivat öljy 49,3%, sähkö 25,0% ja maakaasu 13,5%. Sveitsin sähköntuotannosta 55,4 % saatiin vesivoimasta, 36,1 % ydinvoimaloista ja 4,5 % lämpövoimaloista.

Sveitsissä on neljä virallista kieltä. Sveitsin saksaa (Schwitzerdütsch, lukuisia eri murteita) puhuu 63 % väestöstä Pohjois- ja Keski-Sveitsissä, ranskaa 23 % asukkaista Länsi- ja Lounais-Sveitsissä sekä italiaa 8 % väestöstä pääasiassa Ticinon kantonin alueella Etelä-Sveitsissä. Itä-Sveitsin vuoristossa asuvat retoromaniaa puhuvat 0,5 % kansalaisista.

Sveitsi muodostuu 26 hyvin itsenäisestä kantonista. Niistä on 17 saksankielistä, neljä ranskankielistä, yksi italiankielinen, kolme kaksikielistä (saksa ja ranska) ja yksi kolmikielinen (saksa, italia ja retoromaani).

Vuonna 1848 otettiin käyttöön kansanäänestykset tärkeimmistä perustuslakiasioista. Puolustus, ulkopolitiikka, postilaitos ja perustuslaki nimet-

tiin liittovaltiolle ja muut asiat jäivät kantonien omaan päätäntävaltaan. Aikaisemmin kantonit olivat olleet itsenäisiä mutta sotilas- ja kauppaliitossa yhteistyössä. Edelleen kantonikohtaisia ovat koulujärjestelmä sekä osittain lainsäädäntö ja tuomioistuimet. Veroprosentti vaihtelee kantonista toiseen.

Sveitsissä oli vuoden 2020 alussa 2 202 hyvin itsenäistä kuntaa (Suomessa 310 vuoden 2020 alussa).

Suurimmat kaupungit ja niiden asukasluvut olivat vuonna 2017: Zürich 409 241, Genève 200 548, Basel 171 513, pääkaupunki Bern 133 798 ja Lausanne 138 905. Pienin kunta oli 14 asukkaan Corippon kunta Ticinin kantonissa.

Sveitsin bruttokansantuote oli vuonna 2018 USD 689,5 mrd. ja asukasta kohti USD 80 986 (Suomen vuonna 2017 USD 251,9 mrd ja asukasta kohti USD 45 703,33). Sveitsi on tunnettu pankeistaan, puolueettomuudestaan, lääketeollisuudesta, kelloistaan ja koneenrakennuksesta.

Tilastollisesti Sveitsissä akateemisten osuus on suuri, koska Sveitsissä akateemisiin ammatteihin valmistaviksi luetaan ammattikorkeakoulut ja vastaavat laitokset. Yliopistoissa opiskellaan väestön lukumäärään nähden vähemmän kuin Suomessa. Ammattialoista suurimmat Sveitsissä ovat palveluammatit (62 %), tekniset (22 %) ja terveydenhuolto (16 %).

Vuonna 2016 mediaanipalkka oli Sveitsissä CHF 6 502. Yksityisen sektorin keskipalkka on CHF 6 235 ja julkisen CHF 7 873. (Suomen mediaanipalkka oli vuoden 2018 lopussa 3 079 € ja keskipalkka 3 465 €). Sveitsin frangi on nykyisin miltei euron arvoinen. Työttömyysaste oli tammikuussa 2020 Sveitsissä 2,3 % (Suomessa vuoden 2019 lopussa 5,9 %).

Sveitsissä palkasta pidätetään ensin pakolliset menot: vanhuus- ja invalidivakuutus, toimeentulojärjestelyt, työttömyysvakuutus ja eläkerahasto. Lisäksi voi tulla muita kantonikohtaisia maksuja. Lisäksi jokaisella tulee olla pakollinen sairausvakuutus, joka voi maksaa 40-vuotiaalle CHF 380–400 kuukaudessa. Lapsesta vakuutusmaksu on puolet tuosta. Sveitsissä on 58 yksityistä sairaskassaa.

Sveitsiläinen maksaa veroa valtiolle, kantonille ja kunnalle. Keskituloisille veroa voi kertyä maksettavaksi noin 15 %. Yhteensä bruttopalkasta menee pakollisiin kuluihin noin 30 %.

Suurimmat kirkkokunnat ovat roomalaiskatoliset (36 %) ja tärkein protestanttinen kirkkokunta evankelis-reformoidut (24 %). Nämä kaksi ovat valtionkirkkoja (Landeskirche). Kirkkoihin kuulumattomien määrä on kasvanut ja on nykyisin 25 %.

Eurooppaa itään ja länteen jakaneen rautaesiripun kaaduttua Sveitsi vähensi puolustusvalmiuttaan vuoden 1990 jälkeen. Viime vuosina Sveitsi on ulkoisesta paineesta löysännyt lakiin 1930-luvulla kirjattua ulkomaisten tilinhaltijoiden pankkisalaisuutta.

Sveitsissä sijaitsee noin 200 eri kansainvälisten järjestöjen päämajaa, kuten Punainen Risti, Maailman postiliitto, YK:n alaisia järjestöjä ja Kansainvälinen olympiakomitea. Sveitsi hyväksyi YK:n jäsenyyden kansanäänestyksen perusteella vuonna 2002. ETA sopimus torjuttiin kansanäänestyksessä vuonna 1992. Sveitsi on yksi Euroopan vapaakauppajärjestön perustajista ja kuuluu Euroopan neuvostoon sekä Schengen-alueeseen, vaikka ei ole liittynyt Euroopan unioniin.

Lähteet

Bundesamt für Statistik. <http://www.bfs.admin.ch>
Der Bund kurz erklärt 2019, Bundeskanzlei BK
Tilastokeskus. <http://www.stat.fi>

Sveitsin väestö – maailma mosaiikkina

Alpit pysyvät majesteetillisesti paikoillaan vuosituhannesta toiseen, mutta maailma niiden ympärillä muuttuu kaiken aikaa: jäätiköt sulavat tai laajenevat, kylät kasvavat tai autioituvat, elinkeinot vaihtuvat ja ihmiset muuttavat. Siirtolaisuus ja kansainvaelluksetkin ovat olleet historiassa pikemminkin luonnollista elämänmenoa kuin poikkeuksellisia tapahtumia. Niinpä nykyisen Sveitsin kansa on ollut aina tunnettu monimuotoisuudestaan. Alppien ylärinteet ovat olleet usein viimeinen pakopaikka ja uudisraivaajien haaste, piilevä paratiisi, mutta myös karuinta kotiseutua, joka on jouduttu ensimmäisenä jättämään olosuhteiden heikentyessä. Tässä jatkuvassa pyöryksessä uskonpuhdistus, teollistuminen, ulkoiset kriisit ja sisäinen lujuus muokkasivat Sveitsistä nykyisen, monimuotoisen maan. Se ei ole ainoastaan linnoitus Euroopan keskellä, vaan myös majakka muiden maanosien kansoille.

Troian mailta Sempachin kentille

Geenitutkimuksen avulla on voitu hahmottaa sveitsiläisten esi-isien Y-kromosomien jakautuvan neljään suureen haploryhmään: R (yli puolet), I (vajaa neljännes), G (vajaa kymmenes) ja E (vajaa kymmenes).

Syvältä esihistoriallisesta ajasta periytyy E-haploryhmä, joka on tyypillisin Marokossa (87 %) ja muualla Pohjois-Afrikassa sekä Kosovossa (48 %). Koska albaaneja pidetään muinaisten illyyrien jälkeläisinä ja illyyreihin kuuluivat myös veneetit, joista Venetsia on saanut nimensä, E-haploryhmän edustajia voi pitää kaakosta vaeltaneena Sveitsin kantaväestönä. Arvoitukseksi kuitenkin on, miten indoeurooppalaisina pidetyt illyyrit ovat sukua pohjoisafrikkalaisille berbereille. Antiikin taruissa kerrotaan troialaisesta viisaasta Antenorista, joka yritti turhaan estää tuhoisan kymmenvuotisen sodan puhkeamisen vuonna 1194 eKr. ja joka Troian tuhon jälkeen johdatti Mustanmeren rannalta Paflagoniasta troialaisten avuksi rientäneen heneettien heimon uusille asuinsijoilleen Pohjois-Afrikkaan sekä lopulta Po-joen (latinaksi Padus) laaksoon perustamaansa Padovan kaupunkiin. Padovalaispakoiset perustivat aikoinaan Venetsian kaupungin. Heneeteistä olisi lyhyt matka yhtäältä Raamatunkin mainitsemiin heettiläisiin ja toisaalta Pon sivujokia pitkin Sveitsiin, jonka kansantaruissa vuorilla vilisi salaperäisiä ”venetsialaisia” kullankaivajia.

Toinen Troian sodan jälkeen länteen paennut kansa olivat etruskit, joiden muisto elää Toscanan nimessä. Heidän huomassaan Rooman kaupungista kasvoi maailmanvallan keskus. Roomalaiset historioitsijat kertovat, että vuoden 400 eKr. aikoihin Raetus-niminen etruski olisi johtanut osan kansastaan Alpeille turvaan. Kun roomalaiset ylittivät Alpit vuonna 15 eKr., he perustivat Raetian maakunnan, jonka pääkaupunkina oli 500-luvun alussa Curia (nykyinen Chur). Sitten raetit oppivat latinaa ja heistä tuli retoromaaneja. Alustavasti voisi olettaa, että G-haploryhmä olisi tätä perua. Sitä esiintyy Mustanmeren rannikkokansoilla.

la, mutta myös Sardiniassa (14 %). Toisaalta huomattavasti antiikin aikaa kauemmaksi menneisyyteen ulottuu Ötziksi nimetyn, Itävallan ja Italian väliseltä rajalta löydetyn muumion elämä – ja hänenkin on uutisoitu kuuluneen G-haploryhmään.

Selvempää on, että R-haploryhmän toivat Sveitsiin kelttiläinen helveettien heimo. Helvetia oli nykyisen Sveitsin edeltäjävaltion virallisena nimenä vuosina 1798–1803. Sveitsiä edustava naishahmo Helvetia tunnetaan nykyisin kolikoista ja postimerkeistä; nimestä johtuu myös kansallisuustunnus CH (Confoederatio Helvetica), jolla vältetään tarve käyttää rinnakkain maan nimeä kaikilla neljällä virallisella kielellä. Kun ilkkuriset suomalaispojat lukivat latinantunneillaan Caesarin kuvauksia sodastaan helveettejä vastaan, he kehittivät sellaisiakin käännöstehtäviä kuin ”Sveitsissä persialaiset laiduntavat vasikoitaan pääsiäisenä...”

Historian paradokseja on, että vaikka helveetit tunnetaan yhä Caesarin muistelmista ja heistä todellakin polveutuu puolet Sveitsin väestöstä, heidän kelttiläinen kielensä hävisi kun maahan muutti joitakin roomalaisia ja I-haploryhmään kuuluneita germaaneja. Suomalaisistakin lähes kolmannes kuuluu pohjoismaiseen I-haploryhmään, mutta jostain syystä ruotsinkieliset jäivät Suomessa kutistuvaksi vähemmistöksi kun taas Sveitsissä saksankielestä tuli enemmistökieli.

Rooman valtakunnan raja Reinillä petti uudenvuoden yönä 406/407, mutta seuraavan sadan vuoden tapahtumista Sveitsin alueella tiedetään hyvin vähän. Historiankäsitystämme hallitsevat mielikuvat sotaisista laumoista rynnistämässä rajojen yli hävittämään Rooman valtakunnan sivistystä ja vaurautta, mutta tällaiset tapaukset olivat ilmeisesti poikkeuksellisia. Suurin osa ”Rooman tuhosta” tapahtui hyvin hitaasti, ilman että yksikään sukupolvi koki elämänsä aikana kovin dramaattista muutosta. Germaanitkin olivat aluksi vain osittain pohjoisia barbaareja, osittain kuitenkin jo pitkään Rooman rajojen sisällä asuneita, Rooman legioonissa palvelleita veteraaneja sekä Roomaa ihailleita pakolaisia ja siirtolaisia, jotka eivät suinkaan halunneet hävittää vanhaa kulttuuria ja syöstä sitä ”pimeään” keskiaikaan. Rooman kansalaisia pakeni etelään, uudisasukkaat tulivat pohjoisesta aluksi vanhojen kaupunkien laitamille, mutta enimmäkseen vallitsi rauha. Hallin-

to näivettyi vähitellen ja kirkko otti sen tehtäviä. Kristinusko syrjäytti pakanallisuuden ja katolinen kirkko areiolaisen harhaopin 700-luvun alkuun mennessä.

Joskus 400-luvun puolivälissä Genevenjärven ympärille asettui germaanisista burgundeja, jotka olivat lähteneet liikkeelle Itämereltä (heidän mukaansa on nimetty Bornholmin saari) ja joiden seikkailuista kertoo 1200-luvun alussa muistiin kirjoitettu sankarirunoelma Nibelungenlied. Genevestä tuli yksi burgundien valtion pääkaupungeista ja Saint-Mauricesta 500-luvun alussa burgundikuninkaiden suosikkiluostari. Burgundit hävisivät taistelunsa frankeille 530-luvulla ja menettivät itsenäisyytensä yli 300 vuoden ajaksi. Kun he 800-luvun lopulla irtautuivat hajoavasta frankkivaltakunnasta, hallitsijasuvuksi nousivat Ranskan kapetingien ja Saksan welfien etäiset serkut, jotka kuuluivat R-haploryhmään eli polveutuivat pikemminkin kelttien helveeteistä kuin burgundien edellisestä hallitsijasuvusta.

Burgundit omaksuivat nopeasti latinan murteen ja heistä tuli ranskankielisiä. Heidän mukaansa on nimetty viinejä ja liharuoka fondue bourguignonne, joka savoijilaisen juustofonduen lailla on levinnyt 1950-luvulta myös saksankielisille alueille. Saksankieliset naapurit suosivat perinneruokanaan paahdettua perunaraastetta, röstiä, minkä seurauksena 1970-luvulla Sveitsin eri kielialueiden poliittisten näkemyserojen vuoksi keksittiin kielirajaa kutsua rösti-juoksuhaudaksi (Röstigraben, Barriere de Röschi). Burgundi hajosi valtakuntana moneen osaan ja sen nimeä (Bourgogne) käytetään Ranskan puoleisista alueista. Ranskankielinen Sveitsi tunnetaan nykyisin ”romaanisena Sveitsinä” (Suisse romande, Romandie) tai Länsi-Sveitsinä (saksaksi Westschweiz, Welschland); vanhahtava nimitys ”Welsch” on samaa perua kuin (Britannian) Wales, (Belgian) Vallonia tai (Romanian) Valakia – naapurien nimitys Rooman kulttuurin jäänteille.

Saksankielisen Sveitsin samoin kuin Ranskan Alsacen (saksaksi Elsass) asuttivat kansainvaellusten myötä alemannit, joiden nimi viittaa erilaisista heimoista koostuneeseen sekakansaan. Heidät tunnettiin aiemmin sveeveinä (latinaksi Suebi, saksaksi Schwaben), mutta keskiajan lopulla valaliittolaiset rajoittivat Schwaben-nimityksen Reinin pohjoispuolisiin, saksalaisiin alemanneihin. Viimeiset vapaat alemannit pakenivat frankkeja

Alpeille – goottien kuningas Theoderik Suuri käski maaherraansa suojelemaan alemannipakolaisia ja vaati frankkien kuningasta lopettamaan näiden vainon. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin gootit kuitenkin luovuttivat Alppien pohjoispuoliset alueensa frankeille ja vuonna 746 frankit teloittivat alemannien viimeisen herttuaan. Saksan keisareiksi sittemmin nousseet staufit ja habsburgit olivat kuitenkin hekin alemannialkuperää; Habsburgin linna löytyy Aargausta muistona Wieniin päätyneen mahtisuvun vaatimattomasta alusta tuhat vuotta sitten.

Gootit olivat kulkeneet pitkän matkan Götanmaalta ja Gotlannista, jakautuen Italiaan asettuneisiin itä- eli ostrogootteihin ja Espanjaa hallinneisiin länsi- eli visigootteihin. Kun goottien valta Italiassa päättyi 500-luvun puolivälissä, heidän kerrotaan vetäytyneen pohjoiseen. Goottien jälkeen Italiaan tulivat vielä langobardit, joiden mukaan Lombardia on nimetty. Hekin kertoivat aloittaneensa vaelluksensa Ruotsista. Nykyinen italiansuomalainen Sveitsi (Ticinin kanton ja muutama Graubündenin kunta) oli säästynyt alemanneilta ja saksankieleltä, eikä saksankielisen asutuksen leviäminen hieman Alppien eteläpuolelle 1200-luvulla enää siirtänyt kielirajaa kovin paljon.

Konstanzin kirkolliskokouksen aikaan 1414–1418 Sveitsissä kävi ruotsalaisiakin oppineita, joita kiinnostivat kertomukset Alpeille vetäytyneistä kansoista ja niiden alkuperästä. Näihin aikoihin valaliittolaisia alettiin kutsua ”sveitsiläisiksi” Schwyzin alueelta tulevien palkkasotilaiden mukaan, ja ruotsalaiset kuuluivat schwyziläisten pitävän itseään svealaisina. Useat 1400-luvun kronikoitsijat väittivät kuitenkin, että Schwyz oli asutettu 800-luvulla sakseilla ja Haslital (Aaren yläjuoksu) friiseillä, joita Kaarle Suuri oli ottanut sotavangeiksi. Urillaiset naapurit vastasivat haasteeseen väittämällä polveutuvansa goottipakolaisista. Vierasperäisyys koettiin ylpeydenaiheeksi.

Keskiaikaisen Sveitsin geneettiseen koostumukseen saattoivat vaikuttaa vähäisessä määrin niinkin kaukaiset vieraat kuin avaarit, slaavit, unkarilaiset ja 900-luvulla Sankt Gallenin luostaria ahdistelleet saraseenit. Kyse ei ole pelkästään mielikuvituksellisista kansantaruuista, sillä useat luotettavat kronikat kertovat saraseenien eli arabimuslimien rantautuneen Rivieralle merirosvoina, mutta tehneen siellä sijainneesta Fraxinetumin satamasta

ryöstöretkiä korkeimpien alppisolien yli kunnes heidät lahjottiin vuonna 942 rauhallisiksi – saraseenit jäivät senkin jälkeen ainakin 30 vuodeksi Alemannian ja Italian välisille vuorille perimään pyhiinvaeltajilta tietullia sekä vartioimaan, etteivät kuninkaan viholliset päässeet palaamaan Italiaan. Saraseeneilta kerrottiin jääneen Pohjois-Italiaan jälkeläisiä ja sveitsiläiset ovat viitanneet erikoisiin paikannimiin etenkin eteläisen Wallisin kantonin Saasinlaaksossa: Saas-Almagellin hiihtokeskus, Monte Moro... Samasta laaksosta levittäytyi 1100-luvun lopulta eri suuntiin – Ranskaan ja Itävaltaan asti – Walser-kansa, joka puhui saksan murretta mutta säilytti pitkään kulttuurillisia erityispiirteitä. Nykyisen Sveitsin itäisen Graubündenin kantonin Pontresina mainittiin 1130-luvulla ”saraseenisiltana” (Pontem sarasinam) ja monet muutkin sillat tai erikoiset rakennelmat on selitetty joko saraseenien tai pakanallisten ”maahisten” ja ”pirulaisten” rakentamiksi. Sankt Gotthardin sola tuli suosituksi vasta kun sen pohjoispuolelle oli vuoden 1200 aikoihin rakennettu ”Pirunsilta” (Teufelsbrücke), jota tutkijat pitävät walsilaisvaelluksen (Walserwanderung) oheistuotteena.

Pyhimyslegendojen jälkeinen maininta nykyisellä Sveitsin alueella olleista juutalaisista on Baselissa 1210-luvulta, mutta pian juutalaisia alettiin sieltäkin häätää muualle. Lopulta juutalaisilla oli Sveitsissä vain kaksi Aargaun kylää, joissa he saattoivat laillisesti asua. Juutalaiset saivat täyden tasavertaisuuden Sveitsissä vuoteen 1879 mennessä.

Perinteisen käsityksen mukaan Sveitsin valaliitto sai alkunsa Rütliniityltä 1.8.1291. Tapahtuman merkitys on historian kuluessa paisunut ja värittynyt, mutta valaliittolaisia yhdistävät kieli ja uskonto olivat vähemmän tärkeitä (naapureilla ja vihollisillakin ne olivat samat) kuin yhteinen aate, vapaudenrakkaus. Saksalainen Friedrich von Schiller kuvaili vuonna 1804 esitetyssä näytelmässään ”Wilhelm Tell” sveitsiläisten antamaa yleismaailmallista esimerkkiä ja kansallista yhteishenkeä, joka innoitti myös Eino Leinoa suomentamaan näytelmän vuonna 1907. Näytelmässä Rütillillä vannotaen veljeyttä: ”Tahdomme olla yksi veljeskansa” – ja tämä vala innoitti myös sortokausien suomalaisia ylittämään kieli-, uskonto- ja säätyrajat.

Sempachin taistelussa 9.7.1386 kunnostautui Uriin asettunut milanolaispakolainen Antonio della Porta. Hän ei ollut ensimmäinen eikä viimeinen

ulkomaalainen, joka hyväksyttiin valaliittolaiseksi (Eidgenosse) – nimitys levisi Ranskaankin, jossa vuoteen 1560 mennessä kutsuttiin protestantteja ”hugenoteiksi”. Sveitsin vetovoima laajeni joka suuntaan, yli vedenjakajien ja kielirajojen.

Rauhan saarekkeena sotien myllertämässä naapurustossa

Uskonpuhdistus 1500-luvulla tapahtui useimmissa maissa keskusjohtoisesti: Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa kansallisti luostarien omaisuutta kruunulle ja vaihtoi valtakunnan uskon uuteen; Englannin kuningas Henrik VIII suuttui paaviin, joka ei suostunut auliisti mitätöimään hänen avioliittojaan; Ranskan kuningas Henrik IV oli alun perin protestantti, mutta kääntyi katoliseksi, koska piti Pariisia yhden messun arvoisena. Saksassa ruhtinaat ja kautuivat eri leireihin ja vaihtoivat puolia kulloistenkin voimasuhteiden mukaan. Keisari Kaarle V hyväksyi periaatteen ”cuius regio, eius religio”, jonka mukaan kukin ruhtinas sai itse päättää alueensa uskonnosta ja salliko alamaailleen erivapauksia. Sveitsissä oli kuitenkin paljon pieniä demokraattisia valtioita, joissa kansalaiset intoutuivat omasta aloitteestaan väittelemään uskonasioista ja suhtautuivat toisiinsa vaihtelevalla suvaitsevaisuudella. Yleensä köyhimmät kiinnostuivat protestanttisista lahkoista, jotka tarjosivat muutosta.

Sveitsin uskonpuhdistajista Ulrich Zwingli paheksui katolisten palkkasotilaskauppaa ja kaatui taistelussa katolisia vastaan. Uskonkiista jakoi pienen Appenzellin kahtia Inner- ja Ausserrhodiin. Sveitsiläiset onnistuivat kuitenkin välttämään 1600-luvulla Saksassa riehuneen 30-vuotisen sodan, vaikka hakkapeliitat koettelivatkin valaliiton rajoja. Sveitsiläisten pyrkimys puolueettomuuspolitiikkaan sai kansainvälistä tunnustusta Westfalenin (1648) ja Wienin (1815) rauhanteoissa.

Uskonpuhdistus ei ollut ainoastaan teologinen ja poliittinen murros, vaan se vaikutti yllättävillä tavoilla Sveitsin elinkeinorakenteisiin, kaupunkien ja maaseudun suhteisiin, muuttoliikkeisiin ja säätykiertoon sekä kulttuurillisten aikakausien vaihteluun.

Keskiajalla kaupungit olivat olleet kurjia paikkoja, joissa kulkutaudit tapoivat väkeä sitä mukaa kun maaseudulta muutti maattomia ja varattomia ihmisiä etsimään epätoivoista toimeentuloa. Kaupungeissa oli myös kouluja ja mahdollisesti useampia kirkkoja, joista joku saattoi löytää itselleen yksilöllistä rohkaisua tuttujen ja turvallisten perinteiden sijaan. Pian Sveitsin suuret kaupungit olivat enimmäkseen kääntyneet protestanttisuuteen, jonka ankaruus (Max Weberin tunnetuksi tekemä ”työn etiikka” ja korruptionvastaisuus) teki aluksi elämästä vain synkempää (puritaanit kielsivät mielellään huvituksia), mutta vähitellen kasvatti kaupunkilaisten vaurautta. Syntyi uutta, aluksi halveksittua käsityö- ja kauppiasammattia. Kaupungeissa oli joustavammat työmarkkinat ja monipuolisempi työnjako. Ilmastoltaan leppeämmät Välimeren maat, Sveitsissä Ticino ja Vierwaldstätterjärven ympäristö jäivät yleensä uskollisiksi katolisuudelle, mikä merkitsi runsaita vapaapäiviä pyhimysten kunniaksi ja fiestaa siestan perään. Äärimmillään protestanteilla oli vuodessa sunnuntaiden lisäksi vain viisi pyhäpäivää, katolisilla 70. Protestantteja pidettiin tylsinä saitureina kun katoliset nauttivat elämästä ja tekivät kirkkoille sekä luostareille lahjoituksia, jotka laskivat perustan mahtipontiselle barokkitaideteelle. Varakkaiden katolisten syntyvyys oli 1600-luvulla alhaisempaa kuin köyhien protestanttien, minkä lisäksi katolisten väestönkasvua hillitsivät kirkonmiesten selibaatti ja palkkasoturinat (paavin sveitsiläiskaarti viimeisenä muistona sveitsiläisten aikoinaan rutiköyhiltä seuduilta tulojen perään pestattujen nuorten miesten tavasta tapattaa itsensä ulkomailla).

Säästäväisten protestanttien osuus Sveitsin väestöstä kasvoi nopeammin ja ohitti elämäniloisten katolisten osuuden 1600-luvulla. Samalla kiihtyi kaupunkien elintason kasvu ja kaupunkilaisten elinolot kehittyivät kohenuneen hygienian myötä. Sveitsistä tuli 1700-luvulla manner-Euroopan teollistunein maa. Lääkärit, insinöörit, kauppiat ja pankkiirit eivät olleetkaan enää halveksituimpia (usein juutalaisten) ammatteja, eivätkä virkamiehet, sotilaat, papit ja munkit yhteiskunnallisen arvostuksen huipulla. Säätykierro muutti kulttuuria. Tätä vaihetta vauhdittivat katolisista maista paenneet protestantit, jotka saivat turvapaikan Sveitsin kasvukeskuksissa: hugenotit toivat Geneveen kello- ja koruseppien ammattitaidon, Zürichiin silkki-

tomot ja Baseliin värjäämöt, joista eriytyi värinvalmistuksen sivutuotteena kemiallinen teollisuus lääkevalmistajineen. Kun protestantit höllensivät konkiskunnan kieltoa, pakolaiset pystyivät perustamaan pankkeja.

Kaikkia pakolaisia ei kohdeltu hyvin. Espanjalainen Miguel Serveto poltettiin Genevessä roviolla vuonna 1553, koska hän julkeasti kyseenalaisti kolminaisuusopin ja Jean Calvinin komennon, Suomeen lapsena muuttanut ja aktivistina Sveitsiin palannut Henri Baudet kirjoitti Servetosta vuonna 1908 julkaisemattoman elämäkerran, joka on säilynyt käsikirjoituksena Kansallisarkiston kokoelmissa – hänen matkatoverinsa Joel Lehtosen mukaan ”jotain uskonhoureilututkimuksia”. Italialaiset protestantit jatkoivat Sveitsistä pakoaan Puolaan ja Transilvaniaan, jotka olivat tuolloin Euroopan suvaitsevaisimpia maita. Saksalaispakolaisten uudelleen kastamat lahkolaiset häädettiin Sveitsistä ja kulkeutuivat Amerikkaan (heidän eräs ääriyhmänsä tunnetaan amisheina). Vain viidennes Sveitsin kautta kulkeneista pakolaisista jäi pysyvästi maahan, mutta he olivat 1700-luvun alussa 1,5 %

maan väestöstä ja se riitti muuttamaan aiemmin hornankattiloina pidetyt kaupungit taloudellisen toimeliaisuuden ja yhteiskunnallisen valistuksen kehdoiksi, aikansa innovaatiokeskuksiksi.

Maaseudullakin protestanttien kodeista tuli pajoja, sillä kankaan kudontaa voitiin harrastaa kotona vapaa-ajalla, jonka katoliset käyttivät mieluummin juhlimalla ja nukkumalla. Protestanttien propaganda alkoi kuitenkin tehdä kaupunkilaisesta elämänmenosta, askeettisesta puurtamisesta ja valvomisesta hyveen. Katolisten mielestä sellainen oli syntiä, sillä hurskaaseen elämään piti kuulua muutakin kuin työtä ja mammonan palvontaa. Protestantit onnistuivat kuitenkin levittämään oppejaan etenkin englanninkieliseen maailmaan, Hollantiin ja hugenottien välityksellä osaan Ranskaa. Niinpä teollistuminen pääsi vauhtiin myös Pohjois-Ranskassa ja Alankomaiden katolisilla alueilla (Belgiassa). Ranskan vallankumouksen reaktiona 1800-luvun alussa levinnyt romantiikka vetosi puolestaan katolisiin ihanteisiin, koskemattoman luonnonkauneuden ja taiteen arvostamiseen tekniikan ja tieteen sijasta. Koneet ja aikataulut nähtiin luonnottomina, jumalattomina ja ankeuttavina urbaani-ilmiöinä.

Valaliitossa uskonto jakoi kansaa yhä niin jyrkästi, että marraskuun 1847 lyhyt sisällissota (Sonderbundskrieg) jakoi valaliiton pääsääntöisesti uskonnon mukaan, vaikka – kuten sittemmin Yhdysvaltain sisällissodassa – muodollisesti kyse oli itsehallinnon asteesta. Protestanttien voiton myötä vuosien 1848 ja 1874 perustuslait tiivistivät valaliiton (konfедераation) liittovaltioksi (federaatioksi, unioniksi), mutta sovinnon eleenä itsenäisyyttään vaalineille katolisille Sveitsin liittovaltio nimettiin yhä muodollisesti valaliitoksi.

Vielä 1960-luvulla monet Sveitsin paikkakunnat jakautuivat uskonnollisesti kahtia: katolisilla ja protestanteilla saattoi olla eri partio- ja urheiluseurat, puolueet ja pankit, osuuskaupat ja apteekit. Seka-avioliitot pysyivät harvinaisina 400 vuoden ajan uskonpuhdistuksen jälkeen. Kun aika lopulta kypsyi kulttuurin murrokseen, aiemmat tavat ja asenteet näyttäytyivät äkkiä käsittämättömän vanhoillisilta. Samantapaista kansan poliittista ja harrastustoiminnankin jakautuneisuutta on Suomeenkin jäänyt perinnöksi sadan vuoden takaa.

Vaikka protestantit saivat aikaan ”kylmää” vaurautta, työllistäen lopulta katolisiakin tehdaslähiöissään ja rautatietyömaillaan, heitäkin alkoi viehättää katolisten ”lämmi” perhekeskeinen hoivamentaliteetti ja kiireettömän menneen maailman lumo. Katolisista tuli protestanttien terapeutteja viimeistään belle époque -aikana, Välimeren maista suosittuja lomakohteita. Sveitsissäkin aineellinen hyvinvointi keskittyi kaupunkeihin, mutta ”aito” sveitsiläisyys alkoi houkutella turisteja vuorille kuulemaan alppitorven puhalluksia, jodlausta ja lehmänkellojen kalkatusta.

Toisen maailmansodan jälkeen katoliset kirivät kiinni protestanttien etumatkaa elintasossa ja nykyisin vauraimmat kantonit ovatkin jo entisiä katolisia sydänmaita kuten veroparatiisit Zug ja Schwyz. Muutos näkyi väestörakenteessa: ensi kertaa 300 vuoteen katolisten määrä ohitti protestanttien määrän Sveitsissä. Tätäkin vaihetta vauhditti maahanmuutto.

Katolisten määrää on maahanmuutto pitänyt vakaana. Nykyisin valtakunnalliset työnantajat, kuten posti ja valtionrautatiet SBB hyvittävät katolisten kantonien lukuisimmat uskonnolliset arkivapaat ylimääräisinä vapaapäivinä protestanttisissa kantoneissa työskenteleville työntekijöilleen; kantonin ”valtionuskonnon” määrittää yhä kantoninhallinto. Reformoitu kirkko on vaikeuksissa jäsenmäärän pudotessa ja myy nykyisin kirkkorakennuksia eri tarkoituksiin.

Sveitsi oli vielä 1800-luvulla pikemminkin maastamuutto- kuin maahanmuuttomaa. Moni suomalainenkin lienee lukenut berniläisen Johann David Wyssin vuonna 1812 kirjoittaman ja vuonna 1958 suomennetun seikkailukertomuksen ”Robinsonin perhe” (Der Schweizerische Robinson), joka kertoo Australiaan pyrkieneen sveitsiläisperheen uudesta elämästä autiolla saarella. Tuohon aikaan myös Pohjois-Amerikka, Brasilia ja Venäjä houkutelivat sveitsiläisiä siirtolaisiksi. Sveitsin syrjäseuduilla nähtiin nälkää vielä 1.8.1816, jolloin kaukaisessa Suomessa julkaistu Abo Allmänna Tidning kertoi 30 miehen lähteneen kerralla yhdestä ainoasta Glaruksen kantonin kylästä ulkomaille elatustaan etsimään. Muutaman vuoden kuluessa heistä tai heidän lähisukulaisistaan useampi oli kokeillut onneaan juustomestareina Suomessa.

Venäjän jälkeen Yhdysvalloista tuli suosituin siirtolaisuuskohde, viimeistään kun sveitsiläistäustaisen Johann August Sutterin maatilalta Kaliforniasa tehtiin suuri kulta löytö tammikuussa 1848. Sveitsistä muutti 1846–1932 kaikkiaan 332 000 ihmistä (Suomesta hieman ja Ruotsista paljon enemmän) ja vuonna 1923 ulkomailla asui 348 000 Sveitsin kansalaista (pojat perivät isänsä kansalaisuuden vaikkeivät olisi milloinkaan Sveitsissä käyneetkään). Vuonna 2016 ulkosveitsiläisiä oli 775 000, heistä 60 % Euroopassa.

Maastamuuton rinnalla kasvoi maahanmuutto, joka ylitti väestöpaon vuoden 1890 paikkeilla (Ruotsissa vasta 1930-luvulla ja Suomessa 1970-luvulla). Sankt Gallenissa menehtyi vuonna 1837 viimeinen Suomea hallinnut kuningas Kustaa IV Aadolf, joka oli jo Baselissa maanpaossa oleskellessaan saanut Sveitsissä kansalaisoikeudet. Napoleonin veljenpoika Louis Bonaparte, tuleva Ranskan keisari Napoleon III, sai hänkin Sveitsissä kansalaisoikeudet vuonna 1832. Entisten (ja joskus tulevien) kruunupäiden lisäksi Sveitsiin hakeutui vallankumouksellisia: Italian yhdistäjä Giuseppe Mazzini oli saanut tilapäisesti Sveitsissä kansalaisoikeudet vuonna 1831 ja perustanut Bernissä 15.4.1834 Nuori Eurooppa -järjestön, hänen maanmiehensä Benito Mussolini pakoili asevelvollisuutta Sveitsissä 1902–1904; Yhdysvaltain vapaussotaan osallistunut puolalainen Tadeusz Kosciuszko kuoli Solothurnissa vuonna 1817, mutta Sveitsin kansalaisuuden vuonna 1896 saanut Gabriel Narutowicz palasi Puolaan maan ensimmäiseksi presidentiksi; venäläinen anarkisti Mihail Bakunin kuoli Bernissä vuonna 1876, mutta Lenin palasi sinetöidyssä junassa Sveitsin-pakolaisuudestaan Venäjälle syöksemään valtakunnan ja puoli maailmaa kurimukseen. Myös epäpoliittiset ulkomaalaiset saivat Sveitsistä parempia tilaisuuksia kuin kotimaissaan: asevelvollisuutta pakoillut saksanjuutalainen Albert Einstein suoritti opintonsa Aaraussa ja Zürichissä, sai Sveitsin kansalaisuuden vuonna 1901 ja keksi suhteellisuusteorian työskennellessään Bernissä; saksalaissyntyinen Hermann Hesse asui yli 40 viimeistä vuottaan Ticinossa ja sai kirjallisuuden Nobel-palkinnon Sveitsin kansalaisena; neuvostoliittolainen Viktor Kortshnoi loikkasi Sveitsiin vuonna 1978, edusti Sveitsiä shakin maailmanmestaruuskamppeiluissa ja sai uuden kotimaansa kansalaisuuden Neuvostoliiton hajoamisvuonna 1991.

Kuuluisuuksien rinnalla Sveitsiin asettui toki paljon enemmän epäpoliittista väkeä: ulkomaalaisten osuus Sveitsin väestöstä oli jo 1830-luvulla 2,5 % (enemmän kuin Ruotsissa ennen toista maailmansotaa ja Suomessa ennen 2000-lukua). Italialaiset tulivat sitten 1872–1882 rakentamaan Sankt Gotthardin rautatietunnelia, 1896–1909 Jungfrau-ratatunnelia ja 1907–1913 Lötschbergin rautatietunnelia (kun työt loppuivat, moni sveitsiläinenkin lähti heidän peräänsä merten taa työnhakuun), venäläiset ja suomalaiset naiset kävivät Sveitsin korkeakouluja, koska niihin päästettiin vuodesta 1867 naisopiskelijoita; Pestalozzi-kylään majoitettiin vuodesta 1948 suomalaisiakin sotaorpoja.

Vuonna 1910 ulkomaalaisten osuus oli rajakaupungeissa suuri: Genevessä 41 %, Baselissa 38 % ja Schaffhausenissa 24 %; useimmat 525 000 ulkomaalaisesta olivat naapurimaista Saksasta (220 000) ja Italiasta (203 000). Ulkomaalaisuus oli ensimmäisen maailmansodan aikaan 15 %.

Maailmansotien välillä ulkomaalaisten osuus laski reiluun 5 %:iin (pysyen silti suurempana kuin Ruotsissa tai Suomessa), mutta aika hyödynnettiin ulkomaalaislainsäädännön ja -hallinnon kehittämiseen: 26.3.1931 säädettiin ja kolme vuotta myöhemmin tuli voimaan Sveitsin ensimmäinen ulkomaalaislaki (Bundesgesetz über Aufenthalt und Niederlassung der Ausländer). Ulkomaalaisvalvonta keskitettiin Sveitsissä vuonna 1917 perustetulle keskusulkomaalaispoliisille (Eidgenössische Zentralstelle für Fremdenpolizei, jonka työtä jatkaa nykyinen Staatssekretariat für Migration).

Kansallissosialistien kiellettyä pankkitilien omistamisen juutalaisilta Saksassa vuonna 1933, monet toivat varojaan Sveitsiin. Toisen maailmansodan aikaan Sveitsi internoi 104 000 ulkomaalaista sotilasta ja otti vastaan 60 000 sotalasta, 67 000 rajaseutujen asukasta sekä 55 000 muuta turvapaikanhakijaa, joista se tunnusti varsinaisesti poliittisiksi pakolaisiksi vain keskimäärin 50 henkeä vuodessa. Kansainvälistä suojelua saaneista aikuisista 14 000 oli italialaisia, 10 000 ranskalaisia, 8 000 puolalaisia, 3 300 neuvostokansalaisia ja 2 600 saksalaisia. Saksan rotuoppien mukaisia juutalaisia Sveitsi vastaan otti etenkin sodan loppuvaiheessa yli 21 000, mutta vähintään 24 000 Sveitsiin luvatta pyrkinyttä ulkomaalaista käännytettiin rajoilta – heidän joukossaan tuntematon määrä juutalaisia. Sveitsiläisten mielestä ”pelastusvene”

oli täynnä, mutta myöhemmin he ovat soimanneet itseään sittenkin turhan torjuvasta pakolaispolitiikasta. Päättäjien on vaikea nähdä kriisien keskellä miten tulee käymään ja mihin riittäisi varaa – valtiomiehiäkin on jälkiviisaiden helppo moittia hätävarjeluun liioittelusta.

Toisen maailmansodan jälkeen yhdistyneessä Euroopassa

Toisen maailmansodan jälkeen Sveitsi otti vastaan tuhansia pakolaisia Unkarista (1956), Tiibetistä (1960), Tšekkoslovakiasta (1968), Chilestä (1973) ja Vietnamista (1975) – Suomi otti Sveitsistä mallia vasta 1970-luvulta alkaen. Samanaikaisesti Sveitsiin tuli kuitenkin suurempia määriä ”vierastyöläisiä” (Gastarbeiter): ensin Italiasta (vuonna 1948 tehdyn sopimuksen nojalla), noin vuodesta 1962 Espanjasta ja 1970-luvun alusta Portugalista; 1970-luvulla tuli maahanmuuttajia etenkin jo vuonna 1961 tehdyn sopimuksen nojalla silloisesta Jugoslaviasta (enimmäkseen serbejä), Kreikasta (alun perin 1960-luvulla veropakolaisina Gstaadiin) ja Turkista (alevivähemmistö yliedustettuna). Työperäinen siirtolaisuus muodosti tukevan pohjan sitä vääjäämättä seuranneille perheenyhdistämisille ja poliittisesti perustellulle ”humanitaariselle” maahanmuutolle. On arvioitu, että ilman toisen maailmansodan jälkeistä maahanmuuttoa Sveitsin väestö olisi neljänneksen pienempi eli hädin tuskin kuusi miljoonaa. Sveitsin kansalaisuuden sai 1900–2014 yli 1,5 miljoonaa ulkomaalaista, mutta avioliiton kautta kansalaistetut naiset tilastoititiin vasta vuodesta 1971 naisten äänioikeuden myötä (ulkomaalainen nainen sai avioliiton kautta Sveitsin kansalaisuuden

1990-luvulle saakka, Suomessa vastaava käytäntö päättyi jo vuoteen 1967). Nykyisin 2 % ulkomaalaisväestöstä saa vuosittain kansalaisuuden, anomuksista tulee hyväksytyksi noin puolet.

Siirtolaisuuden rajoittamista alettiin vaatia vuodesta 1962 ja kansanaloitteilla vuodesta 1965. Vaikka maahanmuuton kasvu hidastui vuodesta 1964, puolet maahanmuutosta muodostui perheenyhdistämisistä ja neljä vuotta myöhemmin ulkomaalaisten osuus väestöstä ylitti jo 16 %. Kansa oli kärsivällistä ja äänesti rajoittavia aloitteita kumoon kansanäänestyksissä, mutta hallitus ryhtyi jo 1970-luvun alussa rajoittamaan työlupakiintiöitä pitääkseen maahanmuuton paremmin hallinnassa. Siitä huolimatta ulkomaalaisten osuus kasvoi vuoteen 1975 mennessä lähes 19 %:iin.

Seuraava käänne ei tullut kansanaloitteista eikä hallituksen ulkomaalaispolitiikan kiristyksistä, vaan maailmantaloudesta: Vuoden 1973 öljykriisi koetteli OECD-maista ankarimmin Sveitsiä, joka menetti kymmenen kymmenen työpaikoistaan. Maahanmuutto vaimeni kymmeneksi vuodeksi. Se tuotti elpyessään 1986–1994 kaksi kolmannesta Sveitsin talouskasvusta, joka maltillisenakin loi työpaikkoja myös ulkomaalaisille.

Kun kaikki siirtolaisia vastaanottaneet Euroopan maat rajoittivat viisumien ja työlupien myöntämistä vuoden 1973 jälkeen, jugoslaavit (etenkin albaanit) ja turkkilaiset (etenkin kurdit) muuttuivat nopeasti turvapaikanhakijoiksi. Heitä seurasivat Sri Lankan tamilit ja afrikkalaiset. Turvapaikanhakijoita oli ollut aiemmin muutamia tuhansia vuosittain, mutta vuonna 1991 heitä tuli ennätysmäärä, etenkin Bosniasta. Sveitsissä jätettiin vuosina 1985–2002 peräti 417 000 turvapaikkahakemusta, vuonna 1999 ennätyskelliset 47 513. Päätöstä odottavien turvapaikkahakijoiden määrä oli vuo-

situhannen vaihteessa yli 100 000 henkeä, mutta asettui 2000-luvulla noin 40 000:n tasolle.

Sveitsin (vaikkei olekaan varsinaisesti EU-maa) osallistuminen Euroopan yhdentymiseen erillissopimuksin vuodesta 2002 hyödytti etenkin saksalaisia ja itävaltalaisia. Zürichin keskittyvien saksalaisten osuus väestöstä nousi sadan vuoden takaiselle tasolle ja nostatti sveitsiläisten parissa saksalaisvastaisuutta. Kulttuurillinen läheisyys ei poista ulkomaalaisvastaisuutta, eikä rasismi ole sen ainoa syy.

Maahanmuuton ohella yleinen kulttuurin muuttuminen pirstoi sveitsiläisyyttä: vuonna 1970 Sveitsin väestö jakautui kahtia katolisiin (49 %) ja evankelis-reformoituihin protestantteihin (46 %), mutta 30 vuodessa uskonnottomien määrä kymmenkertaistui ja 2000–2013 se vielä kaksinkertaistui. Vuonna 2019 katoliset sentään pitivät pintansa (36 %), mutta protestantit olivat romahtaneet (24 %) ja useisiin lahkoihin jakautuneet muslimit (5,5 %) nousseet metodistien lailla kolmanneksi suurimmaksi uskontokunnaksi.

Kahdeksan suurimman kaupungin väkiluku oli kasvanut 1960-luvulle saakka, mutta kääntyi sitten laskuun. Maahanmuuttajat pakkautuivat edelleenkin suurimpiin kaupunkeihin, mutta 1980-luvulla Sveitsissä kasvoivat keskikokoiset kaupungit ja maaseutu. Kaupunkilaisväestöön luettiin vuonna 1960 vasta 51 % Sveitsin (55 % Suomen) asukkaista, vuodesta 1991 lähes 74 % (Suomessa 80–84 %). Sveitsi on hieman vanhoillisempi arvomaailmaltaan, mikä saattaa selittää sen, että Sveitsin suurin puolue SVP (25,6 %) on Suomen Keskustaa ja Perussuomalaisia kärkeämpi maahanmuuttokriittikissään; SVP on juuriltaan agraarinen, EU-vastainen ja ”vennamolaisen” populistinen pikemminkin kuin Itävallan FPÖ:n tai Ranskan FN:n tapaan äärioikeistolainen puolue.

Osa maahanmuuttajista palasi aikanaan kotimaihinsa: paluumuutto ylitti maahanmuuton italialaisten osalta vuodesta 1974, espanjalaisten osalta vuodesta 1991 ja portugalilaisten osalta vuodesta 1996 eli sukupolven päästä (vajaat 30 vuotta) alkamisestaan. Portugalilaisten muutto Sveitsiin tosin kiihtyi pian uudelleen ja myös espanjalaisten sekä italialaisten 2010-luvulla. Maahanmuuttokriitikoiden kiivain huoli on kuitenkin vaihtanut kohdettaan:

vuonna 1970 yli puolet ulkomaalaisista oli italialaisia, joiden tapoihin (muun muassa pastan syömiseen) kohdistui paljon pilkkaa ja arvostelua, mutta sittemmin sveitsinitalialaisten arvostus on kohonnut ja heidän tavoistaan on tullut osa sveitsiläistä kansanperinnettä. Vuosituhannen vaihteessa vierokuttiin entisen Jugoslavian albaaneja, Turkin kurdeja ja Sri Lankan tamileja, joiden parissa väkivaltaiset separatistijärjestöt keräsivät suojelurahaa.

Afrikkalaisista maahanmuuttajista vuonna 2007 peräti 22 % oli turvapaikanhakijoita ja 8 % pakolaisia. Erityisesti angolalaisten sekä heidän jälkeensä algerialaisten ja nigerialaisten järjestäytynyt rikollisuus on aiheuttanut ärtymystä; Algeria ja Nigeria olivat sopineet Sveitsin kanssa rikollisten palauttamisista, mutta palautussopimukset eivät toimineet. Myös Iran osoitautui niin haluttomaksi vastaanottamaan vastahakoisia kansalaisiaan, että Sveitsi luopui suosiolla edes yrittämästä iranilaisten kääntämistä.

Vuonna 2011 ulkomaalaiset tekivät yli puolet kaikista rikoksista Sveitsissä, mutta tällöin tilastoiitiin myös turistik. Vuonna 2015 Sveitsissä vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset tekivät 39 % ja Sveitsin kansalaiset 61 % rikoksista. Ulkomaalaisväestön osuus korostui väkivaltarikoksissa ja Afrikan maiden kansalaisten parissa, jotka syyllistyivät rikoksiin kuusi kertaa useammin kuin Sveitsin kansalaiset. Sveitsissä tehtiin silti väkilukuun suhteutettuna huomattavasti vähemmän henkirikoksia kuin Suomessa. Vastaavasti viharikokset ulkomaalaisia vastaan eivät Sveitsissä ole vielä yhtä yleisiä kuin Saksassa. Sveitsi on myös säästynyt Ranskaa riivaavalta terrorismilta, vaikka PLO räjäytti Zürichissä vuonna 1970 sveitsiläislentokoneen ilmassa ja eräs Juran separatisti räjäytti itsensä; kun 1970-luvun terrorismia on tutkittu, selitykseksi Sveitsin turvallisuudelle on esitetty yhteiskunnallisen vakauden ja vapauden ihannetta – Sveitsin kuntien ja kantonien laaja itsehallinto sekä kansanäänestysmenettely, kaikkien puolueiden hallitus ja työmarkkinasopu yhdistyneinä yleiseen lainkuuliaisuuteen on ilmeisesti omaksuttu myös maahanmuuttajayhteisöissä ja maahanmuuttokriittisissä piireissä, mikä on vaimentanut niin ääriivasemmiston kuin -oikeistonkin houkutuksia ulkoparlamentaariseen toimintaan.

Vuonna 1970 vaadittiin ulkomaalaisväestön osuuden rajoittamista 10 %:iin (aloitetta kannatti peräti 46 % äänestäjistä), sittemmin kansa sai ää-

nestää teemassa kuudesti, mm. rajoittamisesta 18 %:iin (kannatus jäi kuitenkin 29–49 %:iin). Lisäksi vuonna 2010 kansa kannatti rikollisten ehdotonta karkoittamista Ausschaffungsinitiative) ja vuonna 2009 kielsi minareettien rakentamisen (Minaretsverbotinitiative). Vasta vuonna 2014, kun muutosaldo oli 70 000 ja naapurimaalaisia päivittäin Sveitsiin töihin kulkevia (Grenzgänger) oli yli 300 000, äänestäjien niukka enemmistö kannatti rajoituksia ja omille kansalaisille etusijaa työmarkkinoillaan (Masseneinwanderungsinitiative). Äänestystulos aiheutti keskustelua tarpeesta helpottaa perheen ja työuran yhdistämistä oman työikäisen väen hyödyntämiseksi, mutta itse maahanmuuton rajoittaminen jäänee vähäiseksi. Sveitsin kansanäänestyksistä on yleensä uutisoitu ulkomailla kauhistellen, mutta muutaman vuoden päästä EU-maat tai niiden kasvavat äärioikeistolaiset puolueet ovat tehneet vastaavia esityksiä. Käytännössä kansanäänestykset ovat toimineet pikemminkin venttiileinä, jotka ovat purkaneet ulkomaalaisvastaisia paineita. Usein kansalaiset ovat äänestäneet ensisijaisesti omia poliitikkojaan ja näiden voimattomuutta vastaan, varsinkin jos poliitikot ovat yksituumaisesti vastustaneet kansanaloitteita kansainvälisesti sopimattomiksi – vaikka sveitsiläiset eivät halua purkaa EU-yhteistyötään ja ihmisoikeussopimuksia, he haluavat säilyttää valtiollisen suvereniteettinsa ja suoran demokratiansa. Sveitsiläiset eivät kiistä maahanmuuton hyötyjä, mutta pelkäävät sen ja lieveilmiöiden käyvän hallitsemattomiksi.

Sveitsin ensimmäinen Afrikassa syntynyt kansanedustaja oli sveitsiläisen isän ja kamerunilaisen äidin tytär Tilo Frey kaudella 1972–1975. Ensimmäinen pakolaistaustainen kansanedustaja oli noin 20-vuotiaana Sveitsiin muuttanut ja vuonna 1997 kansalaisuuden saanut, angolalaissyntyinen Ricardo Lumengo vuosina 2007–2011.

Sveitsin väestö tänään

Sveitsin asukkaat puhuvat neljää virallista kieltä: saksaa (63 %), ranskaa (23 %), italiaa (8 %) ja retoromaania (0,5 %). Näistä maahanmuutto on vahvistanut suhteellisesti eniten italian asemaa, sillä italiankielisestä väestönosasta kolmannes on ulkomaalaisia. Jos aiemmin puolet sveitsinitalia-

laisista asui Ticinossa, nykyisin kolmannes italiankielisistä asuu eri puolilla maata. Väestönlaskennassa tilastoihin on saanut ilmoittaa äidinkielekseen useampia kieliä, minkä vuoksi maahanmuuttajista 73 % on ilmoittanut puhuvansa jotain neljästä virallisesta kielestä ja 56 % äidinkieltään, kun kantasveitsiläiset ovat pääosin yksikielisiä. Serbokroattiaa, albaniaa, portugaliala, espanjaa ja englantia puhuu jo useampi kuin retoromaniaa.

Ulkomaalaisuuden kasvu on ollut Sveitsissä jatkuvaa vuodesta 1983. Osuus oli vuonna 2014 suurimmillaan rajakantoneissa Genevessä (38 %) ja Baselissa (35 %) sekä Vaud'issa (32 %); pienimmässä ja konservatiivisimmassa Appenzell Innerrhodenissa, jossa naiset saivat paikallisen äänioikeuden vasta 1990, ulkomaalaisten osuus on vain 10 %. Sveitsiläistilaston mukaan 37 %:lla yli 15-vuotiaasta väestöstä on ”maahanmuuttajatausta”, mutta heistä kolmannes on jo Sveitsin kansalaisia, vaikka kansalaisuuden saaminen kestää keskimäärin kaksi kertaa kauemmin kuin Suomessa. Alle 15-vuotiaista 48 %:lla on ainakin yksi maahanmuuttajataustainen vanhempi.

Kuudessa kunnassa ulkomaalaiset ovat enemmistönä, ranskankielisessä Leysin'issä 61 % asukkaista. Ulkomaalaisten oleskelu Sveitsissä kestää keskimäärin yhdeksän vuotta.

Vuonna 2019 Sveitsin väestöstä 2,11 miljoonaa eli neljännes (25,2 %) on ulkomaalaisia. Tämä on suurin koskaan Sveitsissä saavutettu taso ja suurempi kuin missään EU-maissa Luxemburgia (45 %) lukuun ottamatta Saksassa oli ulkomaalaisia 11 %, Ruotsissa 8 % ja Suomessa 5 % väestöstä. Sveitsin ulkomaalaisista 68 % on EU/EFTA-kansalaisia. Vuoden 2019 maahanmuuton positiiviseksi saldoksi jäi 55 017 henkilöä. Tästä määrästä EU-kansalaisia on 31 956, joista 78 % tuli työvoimaksi: näistä 23 % konsultointi- ja tietotekniikka aloille, 22 % ravintola- ja majoitusosalalle ja 15 % teollisuuteen ja rakennusosalalle. Määrästä 55 017 valtaosa eli n. 40 000 henkeä saapui pitkäaikaisella oleskeluluvalla, ja heistä 29 % on perheenjäseniä mukaan lukien saapuneet sveitsiläisten ulkomaiset perheenjäsenet. Muutto EU:sta kasvoi 1,3 prosentilla vuoteen 2018 nähden, kun lisäystä tuli eritoten uudemmista EU-maista Romaniasta ja Bulgariasta. Maahanmuutto kolmansista maista väheni 1,8 prosentilla.

Tilastollisesti 61 % Sveitsissä asuvista on kantasveitsiläisiä ilman maahanmuuttajataustaa. Maassa syntyneitä ulkomaalaisia on puoli miljoonaa. Suurimpia Sveitsin ulkomaalaisryhmiä vuoden 2019 lopussa olivat 323 683 italialaista ja 309 388 saksalaista, entisen Jugoslavian alueen kansalaiset: 308 889, joista 113 800 Kosovosta, 60 659 Serbiasta ja 67 010 Makedoniasta (enimmäkseen albaaneja, joita Sveitsin jalkapallomaajoukkueessa on ollut ainakin seitsemän). Lähes samalle tasolle yltävät 262 926 portugalialaista. Ranskalaisia oli 139 646, espanjalaisia 85 203 ja turkkilaisia 66 295. Suomalaisia Sveitsissä rekisteröityjä oli 3 866.

Lisäksi Sveitsissä on tuhansia päätöstä odottavia turvapaikanhakijoita, joista huomattava osa eritrealaisia. Vuonna 2015 Sveitsiin tuli 39 523 turvapaikanhakijaa, Suomeen 32 476. Sveitsissä kuten Saksassakin osa tosin saattoi odotella hakemuksensa jättämistä seuraavan vuoden puolelle. Ilmiö oli yleiseurooppalainen, mutta hakijoiden profiileissa oli suuri ero: Sveitsiin tuli vain 2 388 irakilasta, Suomeen yli 8,5 kertaa tuo määrä; toisaalta eritrealaisia Suomeen tuli vain 118 (hekin suurelta osin erityisellä lennolla Italiasta) mutta Sveitsiin lähes 85-kertainen määrä (9 966). Sveitsille lisäys edelliseen vuoteen ja ulkomaalaisten kokonaismäärään oli vähäinen, Suomelle pienempi maahanmuuttorynnäkkö oli dramaattisempi kokemus ja vaikutuksiltaan kauaskantoisempi, moninkertaistaen yhdessä vuodessa niin irakilaisten kuin afgaanien kokonaismäärän. Tuoreilla maahanmuuttajilla on ollut Sveitsissä paremmin tukea kansallisista yhteisöistä, jotka ovat ehdtineet kiinnittyä yhteiskuntaan, vaikka työmarkkinoille pääsy on hankalaa: seitsemän vuotta Sveitsiin saapumisensa jälkeen on oleskeluluvan saaneista pakolaisista työllistynyt alle 40 %. Seuraavana vuonna 2016 Suomeen tulikin enää 5 651 turvapaikanhakijaa, Sveitsiin yhä 27 207. Mikä Suomessa koettiin poikkeukselliseksi ”pakolaiskriisiksi” oli Sveitsissä vain lievästi tavallista vilkkaampi maahanmuuttovuosi. Sveitsissä turvapaikka-anomuksen käsittelyaika määrittiin maksimissaan 140 päivään, ja Eritrean hallituksen kanssa on neuvoteltu mahdollisuudesta palauttaa eritrealaisia kotimaahansa sen sijaan että Sveitsi myöntää näille väliaikaisen oleskeluluvan. Edelleen vuoden 2019 lopulla eritrealaiset kansallisuutena jättivät eniten turvapaikka-anomuksia Sveitsissä.

Miten Sveitsi on selvinnyt näin suuresta maahanmuutosta? Osittain sen vuoksi, että pitkän historian ja monia muita maita hitaamman kansalaistamismenettelyn ansiosta ulkomaalaisilla on ollut aikaa sopeutua. Humanitaarisin perustein maahan jäävien ulkomaalaisten osuus koko väestöstä on suhteellisen vähäinen, koska niin paljon suurempi määrä on tullut lähtökohdaisesti työn perään, elättämään itsensä ja perheensä. Sveitsin terveydenhoitosektori ei pystyisi toimimaan ilman ulkomaista työvoimaa; sveitsiläisen sairaanhoitajattaren työura kestää keskimäärin vain 15 vuotta. EU:sta Sveitsiin työskentelemään tulevat ovat nykyisin sveitsiläisiä korkeammin koulutettuja, sillä keskimäärin 61 %:lla noista tulijoista on korkeakoulututkinto. Vaikka turvapaikanhakijoita on tullut 2000-luvulla Sveitsiin vuosittain keskimäärin kuusi kertaa enemmän kuin Suomeen, vuosina 2000–2014 turvapaikanhakijat muodostivat Sveitsissä alle 2 % koko ulkomaalaisväestöstä mutta Suomessa useampana vuonna 2–3 %. Maahan muuttavien ulkomaalaisten kokonaismäärä oli vuonna 2014 Sveitsissä lähes seitsenkertainen turvapaikanhakijoiden määrään verrattuna, paluumuutto huomioiden kaksinkertainen. Suomessa vain hieman suurempi kuin turvapaikanhakijoiden määrä. Vuonna 2014 jokaista Suomen valitsemaa kiintiöpakolaista sekä oleskeluluvan saanutta turvapaikanhakijaa kohti kahdeksan muuta ulkomaalaista sai ensimmäisen oleskelulupansa Suomeen työn, opiskelun, perhesuhteen tai muun ”ei-humanitaarisen” syyn nojalla.

Perinteet lujittavat kansakunnan itseluottamusta ja rohkeutta vastaanottaa lisää uutta väestöä. Vaikka Eurooppa on yhdentynyt ja pitkälti rauhoittunut 70 vuodessa, matkailun tekninen helpottuminen tuo kansainvaelluksia yhä kauempaa. Sveitsin tie saattaa olla väistämättä Suomenkin tie, mutta se vaatii aikansa, eikä oikoteitä ole.

Sveitsiläiset Suomessa ja suomalaiset Sveitsissä

Ruotsin vallan aikana Turkuun asettui sveitsiläinen kondiittori Lorentz Stoffel. Pian seurasi muitakin sokerileipureita ja kahvilanpitäjiä Graubündenin kantonista, tunnetuimpana Catanin suku. Kahvilat olivat 1800-luvulla

suomalaisten poliitikkojen ja taiteilijoiden suosiossa, sillä niillä oli anniskeluoikeudet ja niissä saattoi lukea ulkomaisia sanomalehtiä.

Juustonvalmistus Suomessa alkoi vuonna 1818 Balthasar Kublin ja hänen lankonsa Jost Leuzingerin aloitteesta. Helsingfors Tidningar mainosti vuonna 1837 ”ost af Schweizaren Leizingers tillverkning”, mutta siihen tyrehtyi yritys markkinoida mahdollisesti Schabziger-yrttijuustoa helsinkiläisille. Paremmiin menestyi berniläisen Rudolf Klossnerin 19 vuotta myöhemmin aloittama emmentaluuston valmistus. Autonomian aikana Suomeen asettuneista sveitsiläisistä 38 % oli juustonvalmistajia, mukaan lukien Oeschin suku. Sveitsin kansalaisena syntynyt kenraaliluutnantti Karl Lennart Oesch kunnostautui kuitenkin muilla aloilla jo ennen sotia: perustuslain aiheuttamasta esteellisyydestä huolimatta hänet nimitettiin maaliskuussa 1932 ministeriksi tukahduttamaan Mäntsälän kapina, minkä tehtyään hän erosi Suomen historian lyhytaikaisimpana ministerinä ja ainoana, joka ei nostonut palkkaa viranhoidostaan. Presidentti Svinhufvudin kerrotaan järjestäneen asian näin luottaen Oeschin kykyihin ja siihen, ettei kukaan ehtisi muistaa ministereiltä vaadittavan syntyperäistä Suomen kansalaisuutta. Oesch oli jo 1918 toiminut Suomen sotilastiedustelun päällikkönä vaikka sai hakemuksestaan vapautuksen Sveitsin kansalaisuudesta vasta 22.11.1921.

Suuri vaikutus suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen ajatteluun oli myös suomalaisia opettaneilla sveitsiläisillä koulun- ja kotiopettajilla sekä -opettajattarilla, joita autonomian ajalla oli 34 % Suomen sveitsiläisistä. Koska naiset saivat avioitumalla Suomen kansalaisuuden, tuntematon määrä sveitsiläisiä jäi Suomeen ilman minkäänlaisia merkintöjä oleskelulupaluetteluihin. Sophie Weber palasi Sveitsiin, jonka sanomalehdissä hän sitten teki Suomea tutuksi, ja myöhemmin vuonna 1888 hän tapasi häämatkalle tulleen entisen oppilaansa ja opasti tätä ulkomaista nuorta paria Sveitsin historiallisille nähtävyyksille. Schillerin näytelmä ”Wilhelm Tell” kuului kaikkien sveitsiläiskoulujen opetusohjelmaan ja harrastustoimintaan, eikä liene epäselvää mistä Eugen Schauman sai virikkeensä samanaikaisesti kuin siskonsa oleskeli Sveitsissä. Kirjallisuuden Nobel-palkinnon vuonna 1919 saanut Karl Spitteler oli viettänyt Suomessa vain joitakin kuukausia, mutta julkaisi Sveitsiin palattuaan useampia Suomi-aiheisia kertomuksia.

Autonomian aikana Suomessa oleskeli kolmea kuukautta kauemmin ainakin 520 sveitsiläistä perheineen; heistä puolet alle kolme vuotta, mutta neljännes pysyvästi (ehkä tunnetuimpina vuonna 1844 hatuntekijänä tulleen Eduard Fazerin pojat). Itsenäisyyden aikana sveitsiläisten määrä Suomessa ei milloinkaan laskenut alle maagisen 193:n (tuo luku toistui neljänä vuonna 1943–1954), mutta ei myöskään ylittänyt lähes yhtä maagista 470:n rajaa (sen se saavutti 2012–2014); toisaalta tilastoissa ei huomioida kaksoiskansalaisia, joiden määrä kasvoi yli 600 sveitsiläisen saadessa Suomen kansalaisuuden (tiedossa ei ole kaikkia vuoteen 1832 mennessä kansalaistettuja, suomalaisten kanssa avioituneita sveitsittäriä eikä perheen pään mukana kansalaistettuja perheenjäseniä).

Kansainvälinen muuttoliike on aina vastavuoroista. Suomalaistuneet sveitsiläiset palasivat Sveitsiin ja vauhdittivat maiden välistä matkailua. Jo 1810-luvulla Odert Henrik Gripenberg opiskeli Pestalozzin luona ja Tengströmin veljekset kävivät Sveitsissä opintomatalla; Snellman ei ollut suinkaan ensimmäinen, jonka matkakertomus touko-kesäkuulta 1841 julkaistiin Suomessa; Fredrik Cygnaeus 1840-luvulla, August Schauman 1850-luvulla, Anders Ramsay 1860-luvulla, Louise Adelaide Ehrnrooth 1870-luvulla ja Zacharias Topelius 1880-luvulla ovat vain tunnetuimpia Sveitsin-matkakirjailijoita, joista moni piiloutui nimimerkkien taakse; Karl Frans Gabriel von Haartman kuoli vuonna 1888 Luzernissa omistamassaan Rauhanlinnassa ja pian suomalaislehtien kuolinilmoituksiin alkoi ilmestyä Sveitsin keuhkoparantoloiden nimiä.

Suomalaiset löysivät jo 1800-luvulla Sveitsistä opiskelu- ja työmahdollisuuksia sekä puolisoita, jotkut jopa elämäntehtävänsä Pelastusarmeijassa tai raittiusliikkeessä, osuuskunta- tai työväenliikkeessä, erilaisissa sivistyksellisissä tai yhteiskunnallisissa harrastuksissa. Maikki Friberg väitteli Sveitsissä tohtoriksi 1890-luvulla. Juhana Heikki Erkko kirjoitti Sveitsistä runoja ja moni muu kirjailija sekä taidemaalarikin ikuisti vaikutelmiaan. Hammaslääkäri Henrik Albin Svensson asettui Zürichiin pysyvästi vuonna 1904. Myös eläinlääkärit, kellosepät ja insinöörit hakivat mielellään oppia Sveitsistä. Baudet osti aseita aktivisteille. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Suomen edustustot Bernissä ja Kansainliiton pääpaikassa Genevessä tulivat tutuiksi

suomalaisille diplomaateille, jotka usein näkivät puolueettoman Sveitsin ihanteelliseksi esikuvaksi nuorelle Suomelle.

Vähitellen muuttoliikkeen suunta kääntyi niin, että Sveitsiin meni ja jäi enemmän suomalaisia kuin päinvastoin. Tämä tapahtui jo huomattavasti ennen Mannerheimin kuolemaa Lausannessa 27.1.1951. Sveitsissä asui vuonna 1964 kolme kertaa enemmän suomalaisia (noin 750) kuin Suomessa sveitsiläisiä; vuonna 2015 määrä oli jo kahdeksankertainen (3 810). Valtaosin vuosina 1968–1986 Sveitsiin muuttaneista suomalaisista oli sairaanhoidajattaria, jotka asettuivat etenkin Zürichin seudulle. Heitä seurasivat näkyvimmin urheilijat valmentajineen, niin jääkiekkoilijat kuin kilpa-ajajat.

Toisen maailmansodan päätyttyä suomalaiset keräsivät Sveitsissä rahalahjoituksia Suomen jälleenrakentamiseen. Useat suomalaislapset viettivät muiden ulkomailta kutsuttujen lasten kanssa kuukausia Itä-Sveitsissä vuonna 1946 avatussa Pestalozzi-lastenkylässä. Ystävyyseuran perustaminen toteutui Zürichissä vuonna 1947 ja vuosi myöhemmin pääkaupungissa Bernissä. Sveitsiläinen yhdistys Suomen Ystävät, Schweizerische Verein Freunde Finnlands SVFF, toimii nykyisin kahdeksan paikallisosaston kokoonpanossa ja noin 3000-jäsenenä. Jäsenrikkain paikallisosasto on Zürichissä. SVFF tukee ja ylläpitää suomalaista kulttuuria ja taidetta aktiivisesti Sveitsin laajuisesti, myös 8 000 nidoksen Fennica-kirjastollaan Zürichin keskuskirjaston yhteydessä. Koulutusrahasto yhdessä suomalaisen Sveitsin Ystävät Suomessa ry:n kanssa tukee suomalaisten opiskelijoiden ja specialistien tutkimusta ja vaihto-opiskelumahdollisuuksia Sveitsissä. SVFF:llä on oma edustaja ulkosuomalaisparlamentissa. Urheiluakin paikallisosastoissa harrastetaan, kuten sulkapalloa tai mölkkyä sekä vaellusta. Sveitsissä asuvista noin 6 800 suomalaislähtöisestä yhä 3 900 ilmoittaa äidinkielekseen suomen tai myös suomen (v. 2017). SVFF:n lisäksi Sveitsissä toimii mm. suomalaisten kuoro ja aktiivisten vanhempien voimin useita kerhomuotoisia leikki- ja peruskouluikäisten Suomi-kouluja. Sveitsin ja Suomen puolustusvoimien välillä on toimintaa mm. upseerivaihdon muodossa.

Sveitsiläiset ovat Suomen ja suomalaiset Sveitsin ulkomaalaisväestöstä nykyisin vain murto-osa (0,05 %), mutta kummankin maan monimuotoisuus on tiettyinä aikoina ja avainaloilla hyötynyt vuorovaikutuksesta, jota

matkustaminen ja muuttaminen maasta toiseen ovat tuottaneet. Haasteena on, kuinka maamme voisivat ylläpitää vastaavaa laadullista tasoa myös määrällisesti merkittävempien kansallisuuksien suhteen. Laatu on lopulta määrää tärkeämpi voimavara ja siihen voitaisiin ehkä viranomaistenkin toimesta vaikuttaa purkamalla turhia esteitä samalla kun valvotaan tarpeellisia rajoja ja kanavoidaan sinänsä väistämätöntä kansainvälistä muuttoliikettä hyödyllisiin uomiin.

Lähteet

- Bausteine – Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen (Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen 23, Zürich 1991)
Björklund, Krister: Suomalaiset Sveitsissä 1944–1996 (Vammala 1998)
Bundesamt für Statistik: <http://www.bfs.admin.ch>
Historisches Lexikon der Schweiz: <http://www.hls-dhs-dss.ch>
Neue Zürcher Zeitung (NZZ) Geschichte 2/2015
Schelbert, Leo: Einführung in die schweizerische Auswanderungsgeschichte der Neuzeit (Beihefte der Schweizerischen Zeitschrift für Geschichte 16, Zürich 1976)
Die Schweiz und die Flüchtlinge zur Zeit des Nationalsozialismus (Veröffentlichungen der Unabhängigen Expertenkommission Schweiz–Zweiter Weltkrieg 17, Zürich 2001)
Staatsekretariat für Migration (SEM): <https://www.sem.admin.ch>
Vaahtolampi, Esko: Kestävä ystävyys – Sveitsin Ystävät Suomessa 60 vuotta (Saarijärvi 2008)
Vuilleumier, Marc: Flüchtlinge und Immigranten in der Schweiz – ein historischer Überblick (Zürich 1992)

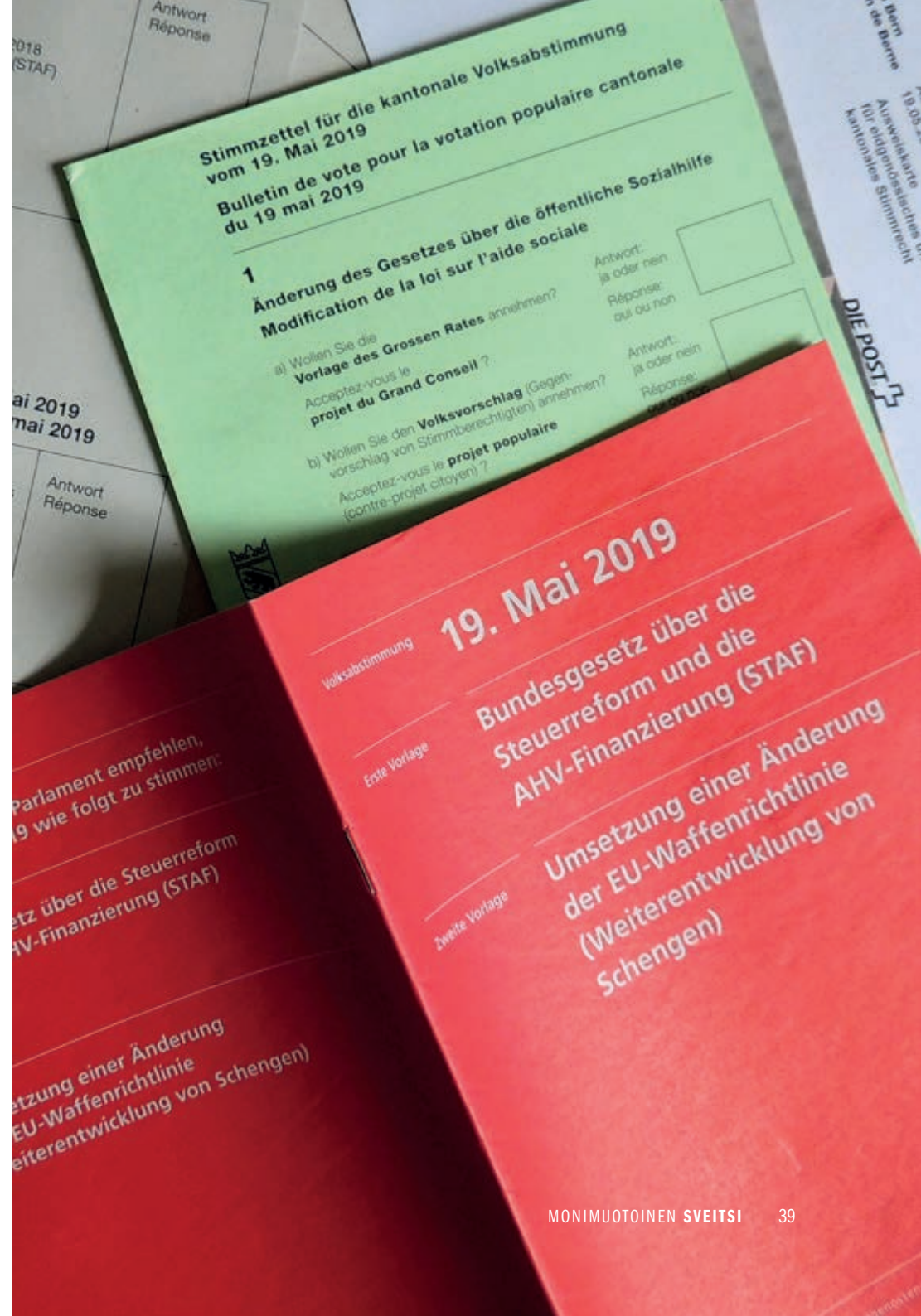
Sveitsin poliittinen järjestelmä

Bundesrat (liittoneuvosto, hallitus)

Ylin täytäntöönpanovalta on Bundesratilla, liittohallituksella. Tämä päättää maan asioista yhdessä parlamentin kanssa. Lisäksi jokaisella seitsemällä liittohallituksen ministerillä on vastuu oman ministeriönsä toimialasta. Liittohallitus kootaan parlamentissa lippuäänestyksellä vahvasti enemmistöhallitukseksi edustamaan 80 prosenttia edustajainhuoneen paikkaluvusta ja eri kielialueita. Noin jokaisella vaaleissa yli 10 % edustajapaikoista saaneella puolueella on tarkoitus olla ministeri, suurimmilla puolueilla useampikin ministeripaikka. Hallituksen puheenjohtaja, joka on samalla liittovaltion presidentti, valitaan parlamentissa seitsemästä ministeristä vuosittain. Vuoden 2020 liittopresidentti on ympäristö-, liikenne- energia- ja viestintäministeri Simonetta Sommaruga.

Departemente (ministeriöt)

Ministeriöitä on perustuslain mukaisesti seitsemän: 1. ulkoasiainministeriö, 2. sisäasiainministeriö, 3. oikeus- ja poliisiministeriö, 4. puolustus-, väestönsuojelu- ja urheiluministeriö, 5. valtiovarainministeriö, 6. kansantalous- ja elinkeinoministeriö, sekä 7. ympäristö-, liikenne- energia- ja viestintäministeriö.

Useimmiten samat ministerit jatkavat parlamenttivaalin jälkeen puolueensa suostumuksella keskeytyksettä seuraavalle vaalikaudelle ja kunkin ministerin tuleva toimikausi vahvistetaan parlamentissa. Ministeri vaihtuu jonkun ministereistä ilmoitettua luopumisestaan ja parlamentin valittua lippuäänestyksellä sijalle ministerin saman puolueen ehdokkaista. Ministerivaali voidaan pitää myös kun puolueiden voimasuhteet muuttuivat parlamenttivaalissa ja paikkalukuaan kasvattanut puolue vaatii hallitukseen muutosta. Uuden ministerin astuessa virkaan saattavat muut ministerit vaihtaa keskenään ministeriöitä.

Bundesversammlung (parlamentti)

Parlamentti eli liittokokous muodostuu kahdesta kamarista. Molempiin edustajat valitsee kansa. Kamarit ovat Nationalrat, eli kansallisneuvosto, jossa on 200 edustajaa, ja pieni kamari Ständerat, jossa kustakin 20 kantonista on kaksi edustajaa mutta ”puolikantoneilla” – Appenzell Innerrhoden ja Appenzell Ausserrhoden, Basel-Stadt ja Basel-Land sekä Obwalden ja Nidwalden – kullakin yksi, siis 46 kantonien edustajaa. Parlamenttiedustajia on yhteensä 246. Parlamentille kuuluu lainsäädäntö. Parlamentti myös valvoo valaliiton hallintoa ja oikeudenhoitoa sekä valitsee armeijalle kriisiaikana ylipäällikön.

Lakiesitykset käsitellään erikseen molemmissa kamareissa. Jos yksimielisyyteen ei päästä, tulee välienselvittely (Differenzbereinigungsverfahren). Vasta kamarien yksimielisyydessä laki hyväksytään. Parlamentin kamarit kokoontuvat yhdessä vain silloin kun valitsevat ministereitä ja vuosittain ministereistä liittopresidentin.

Sveitsin parlamentin äänestyksissä hallituksen esitykset saattavat välillä kaatua, mutta hallitusluottamuksesta äänestämistä ei tunneta. Ja vain harvoin puolueet ryhtyvät kurinpidollisiin toimiin puolueen kantaa vastaan äänestänyttä edustajaansa kohtaan. Hallituksen vahvasta enemmistöpohjasta johtuen hallituspuolueenkin kansanedustaja saattaa ajatella, että edustaa kotikantoninsa äänestäjiä tai muuta sidosryhmäänsä, eikä niinkään liittohallituksessa istuvan puoleensa ministerin kantaa.

Aluejako

Sveitsin valaliitto muodostui eri tavoilla hallituista eri kielisten ja kulttuuristen läänitysalueista. Niinpä nykyinen Sveitsin liittovaltio muodostuu hyvin itsenäisistä 26 kantonista.

Vuonna 1848 perustetun liittovaltion tehtäviksi on muodostunut perustuslait, korkein oikeus, liittovaltion ulkosuhteet, maanpuolustus, tullit, valtiontalouden rahapolitiikka ja yhteinen valuutta, maatalouspolitiikka, valtionyhtiöt kuten rautatiet, yleisradioyhtiö ja posti- ja telelaitos, kansalliset moottoritiet sekä talouselämän ja koulutuksen tukeminen.

Liittovaltio vastaa myös turvapaikkapolitiikasta ja kansaneläkelaitoksesta, rahoittaa kantonien paikallisliikennettä ja kantonien myöntämiä sosiaalitukia, sekä kerää arvonlisäveron ja luovuttaa osan valtionverosta kantoneille. Sveitsin keskuspankki (SNB) on itsenäinen päätöksenteossaan mutta luovuttaa osan voitostaan liittovaltiolle ja kantoneille. Suurin osa keskuspankin varoista on sijoituksina muiden eri valtioiden velkakirjoissa (63 %), ja lisäksi keskuspankilla on omia kultavarantoja n. CHF 7,3 mrd. arvosta (6 % v. 2019). Keskuspankin oman pääoman arvoksi arvioidaan CHF 170 mrd.

Sveitsin
parlamenttitalo
Bernissä.

Kantonit ovat Aargau, Appenzell Ausserrhoden, Appenzell Innerrhoden, Basel-Land, Basel-Stadt, Bern, Fribourg, Genève, Glarus, Graubünden, Jura, Luzern, Neuchâtel, Nidwalden, Obwalden, St.Gallen, Schaffhausen, Schwyz, Solothurn, Thurgau, Ticino, Uri, Valais, Vaud, Zug ja Zürich.

Kantonien tehtäviä ovat toisen ja kolmannen asteen koulutus, terveydenhoidon järjestämisvastuu ja kustannusseuranta, kantonin sairaalat, poliisi ja oikeus, pakolaishuollon toteutus, lastensuojelun seuranta, maatalouden ja elinkeinoelämän seuranta ja avustaminen, erilaiset toimiluvat, työsuojelu ja kantonin työlait, ulkomaalaisasiat, kulttuurin tukeminen sekä energiantuotto, veronkanto kantonille sekä alueensa kunnille ja liittovaltiolle.

Kantoneista pääosa jakautuu hallintoalueisiin (Bezirk), jotka ovat kantonin ja kuntien välissä oleva hallintotaso. Bezirk käsittelee mm. alioikeudessaan kantonin työlain mukaisesti seudun työoikeusasioita sekä huoltajuuskiistoja. Vuodesta 2013 Sveitsissä on 148 Bezirk-aluetta. Niistä itäisessä

Graubündenin kantonissa 11 Bezirk-aluetta jakautuu vielä 39 eri hallinnolliseen alueeseen (Kreis). Eteläisen Ticinon kantonin kahdeksan Bezirk-aluetta jakautuvat yhteensä 37 hallintoalueeksi. Pohjoinen Solothurnin kantoni on jaettu viiteen hallintoalueeseen (Amtei) ja niistä jokainen vielä kahteen Bezirk-alueeseen.

Kuntien asukasmäärä vaihtelee suuresti. Pienin kunta oli 14 asukkaan Corippo eteläisessä Ticinon kantonissa. Kuntien vastuulla ovat mm. perusopetus, vaikka usein osan opettajien palkasta maksaa kantoni, energianjakelu ja vesihuolto, tiet ja jätehuolto, järjestyksen ylläpito, palo- ja pelastustoiminta, väestönsuojelu, vanhusten ja vammaisten kotipalvelun järjestämisvastuu, toimeentulotuki yhdessä kantonin kanssa, sekä väestökirjanpito.

Professori Peter Riederin (ETH Zürich) mukaan elinvoimaisen kunnan asukasmäärän pitäisi olla vähintään 700. Sveitsissä on lukuisia kuntia, joiden asukasmäärä on tätä pienempi. Tämä onnistuu, koska terveydenhoidon järjestämisvastuu on kantoneilla ja kantoni rahoittaa kuntien isompia pro-

jekteja. Suomessa eräät tutkijat ovat tulleet siihen tulokseen, että kunnan elinvoiman takaa Suomen olosuhteissa 20 000 asukasta.

Äänestäminen

Sveitsin valtion, kantonien ja kuntien parlamenteissa on neljän vuoden vaalikausi. Liittoparlamentissa on menossa vaalikausi 2019–2023. Parlamentin ison kamarin eli kansallisneuvoston vaalissa on yksi kierros, kuten kantoninvaltuustojenkin vaaleissa, mutta kantoneissa saatetaan liittoparlamentin pienen kamarin edustajan vaaleissa tarvita toinenkin kierros. Äänestysikäraja on yleisesti 18 vuotta. Ehdokaslistat sekä äänestyslomakkeet lähetetään äänioikeutetuille ennakoon postitse. Jokainen puolue laatii valmiita listoja, eli on miesehdokas- ja naisehdokaslistoja sekä molempia sisältäviä listoja, joissa puolueen kärkiehdokkaakseen nimeämät ovat ensimmäisinä. Suomen käytännöstä poiketen joka vaalissa ja asiaäänestyksessä äänestysliput täytetään kotona.

Listavaalissa sveitsiläinen äänestää joko valmiiksi laaditulla yhden puoleen listalla, josta hän voi vetää osan nimistä yli, tai täyttämällä tyhjän listan. Äänestäminen tapahtuu vain yhdellä listalla. Hän voi myös lisätä yli vetämänsä nimen tilalle listalla jo olevan nimen (verdoppeln, kumulieren), eli äänestää samaa ehdokasta kahdesti. Listalta ylivetämänsä nimen tilalle voi myös kirjoittaa nimen eri puolueen listalta (panaschieren). Listan ehdokaiden alkuperäistä lukumäärää ei saa ylittää. Tyhjän listan voi täyttää minkä vaan puolueen ehdokkailla ja kirjaamalla nimiä kahdesti. Lista tulee täyttää kokonaan tai vajaaksi jäävä lista tulee otsikoida jonkin puolueen numerolla, jotta listan äänet huomioidaan.

Liittoparlamentin pieni kamari eli kantonienneuvosto (Ständerat) valitaan kansallisneuvoston vaalin yhteydessä, mutta äänestyslipukkeeseen kirjataan kaksi nimeä tai puolikantonissa yksi nimi.

Ehdokaslista ja lipuke viedään tai postitetaan vaalikirjekuoressa ennakoon kunnantalolle, tai äänestys tapahtuu äänestyspäivänä uurniin. Myös kansanäänestyksessä asialistat perusteluineen ja äänestyslomake lähetetään äänioikeutetuille ennakoon kotiin ja voidaan palauttaa ennakoon. Kan-

tonien asiaäänestyksiä sekä kunnallisvaaleja järjestetään valtiollisten kansanäänestysten yhteyteen.

Kantoninvaltuustot (Grossrat) valitaan myös edellä kuvatusti listavaalina. Kantoninvaltuuston toimikausi jakautuu istuntokausiin, mutta kantonin hallitusjäsenyys on kokopäiväinen virka. Kantoninhallitus (Regierungsrat), 5–7 henkeä, valitaan suoralla kansanvaalilla kantonissa ehdolle asettuneista. Suurimmissakin kaupungeissa asukkaat valitsevat kaupunginjohtajan (Stadtpräsident), kaupungin/kunnan parlamentin (Stadtrat/Gemeinderat/Einwohnergemeinderat) ja kunnanhallituksen (Stadtrat/Gemeinderat) niin ikään henkilövaalina suoraan. Kaupunginparlamentilla on lainsäädäntövalta (Legislative) ja kaupungin johdolla eli hallituksella toimeenpanovalta (Exekutive).

Sveitsin pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa (vajaa 90 %) kunnan asioista päätetään kuntalaisten kesken Gemeindeversammlung-kokouksissa. Noita kädennostolla äänestämisiä järjestetään taivaan alla tai suurissa halleissa kunnissa 2–5 kertaa vuodessa. Noissa pienimpien kuntien kuntalaiskokouksissa valitaan myös kunnan johtoon Gemeinderat tai vastaava hallitus. Gemeindeversammlungilla on lainsäädäntövalta ja Gemeinderatilla toimeenpanovalta. Kuntalaiskokous käsittelee ja hyväksyy mm. kunnan budjetin sekä suurimmat hankkeet ja kaavoitusasiat ikään kuin kunnanvaltuustona. Pienimmissä kunnissa äänestetään vain Gemeindeversammlungin yhteydessä, mutta keskikokoisessa kunnassa henkilövaalit hoidetaan lomakkeella ja kunnan muut asiat Gemeindeversammlungilla. Kuntien lautakuntajäsenetkin valitaan pienissä ja keskisuurissa kunnissa kansanvaalilla. Siis vain suuremmissa kunnissa valitaan kunnanvaltuusto. Monessa ranskankielisissä Sveitsin kunnissa on äänioikeus myös ulkomaalaisilla asukkailla kunnan asioissa.

Kansanäänestyksiä on paljon ja äänestysprosentit ovat alhaisia. Kuntalaiskokouksiin osallistuu usein alle 5 % kunnassa äänioikeutetuista. Tämän takia pienet aktiiviset ryhmittymät voivat vaikuttaa vahvasti pienen kunnan päätöksiin. Valtiollisissa kansanäänestyksissä sekä liittoparlamenttia valittaessa äänioikeutetuista noin 44 % äänestää. Ulkosveitsiläisistä noin 172 000 on rekisteröitynyt äänestääkseen Sveitsin vaaleissa, mutta noin nel-

Vaalikauden 2019 – 2023 puolueet parlamentissa ja hallituksessa

	Paikat Bundesversammlung NR + SR	Paikat Bundesrat
- Die Schweizerische Volkspartei (SVP), oikeistokonservatiivinen	53 + 6 = 59	2
- Die Sozialdemokratische Partei der Schweiz (SP), vasen	39 + 9 = 48	2
- Die Liberalen (FDP), keskusta, oikeistoliberaali	29 + 12 = 41	2
- Die Christlichdemokratische Volkspartei der Schweiz (CVP), keskusta	25 + 13 = 38	1
- Die Grüne Partei der Schweiz (GPS), vihervasen	28 + 5 = 33	-
- Die Grünliberale Partei Schweiz (GLP), viherkeskusta	16 - = 16	-
- Die Bürgerlich-Demokratische Partei Schweiz (BDP), keskusta, konservatiivinen	3 - = 3	-
- muut (EVP 3, Lega 1, EDU 1, Pda/Sol 2)	7 + 1 = 8	-
yhteensä	246	7

jännes heistä käyttää äänioikeuttaan. Ulkosveitsiläisten yhdistys ASO onkin valittanut, että äänestysmateriaali saapuu usein niin myöhään, ettei äänestämisen kirjeellä enää onnistu. Sähköisen äänestämisen toteutuminen saattaisi lisätä muutakin äänestysaktiivisuutta. Syksyn 2015 parlamenttivaalissa neljässä kantonissa saattoi äänestää sähköisesti, mutta tuon kokeilun jälkeen liittoministeriö ilmoitti tietosuojaan olevan vielä liian heikko ja sähköisen äänestämisen toteutuvan vasta useamman vuoden kuluttua.

Sveitsin valaliitossa syksyn 2019 parlamenttivaalissa pääteemoiksi nousivat terveydenhoidon kalleus, ilmastonmuutokseen reagoiminen, kansaneläkekassan vakauden turvaaminen sekä digitalisaation tuomat haasteet. Naisten osuus kansallisneuvostossa nousi vuonna 2019 ensi kertaa 43 prosenttiin, ja edustajisto nuortui huomattavasti myös pienessä kamarissa.

Miliisijärjestelmä

Sveitsin miliisijärjestelmä tarkoittaa koko Sveitsissä yhteisten asiain hoidossa sitä, että useat tehtävät ovat luottamustoimia (Nebenamt) ja hoidetaan

oman työn ohessa. Vain liittohallituksen ja kantoninhallitusten sekä suurten kaupunkien johtajien työ on perinteisesti päätoiminen. Liittoparlamentin 246 jäsentä ovat osa-aikaisia palkallisia, koska istuntokausia on vain osan vuotta. Liittopäivien istuntoihin osallistumisen päiväluvun ja erilaisten kulukorvausten perusteella saa kukin parlamentin jäsen vuodessa CHF 130 000–160 000 korvausta (2019). Isoissa Zürichin sekä Bernin kantoneissa lasketaan kantoninvaltuustopaikan hoitamisen vastaavan 30 % viikkotyöaikaa ja kantoninvaltuutetulle maksetaan vuosipalkkio. Zürichissä palkkio on CHF 28 000 (EUR 25 500) ja Bernissä CHF 18 000. Lisäksi maksetaan kulukorvauksia. Kuntien hallitusten jäsenet ovat usein puolipäiväisiä ja saavat korvauksia kuntalaiskokouksen päätöksen mukaisesti. Nykyisin naistenkin ansiotyön lisääntyttyä Sveitsissä pienemmissä kunnissa on vaikeuksia täyttää kaikki lautakunta- ja kunnanhallituspaikat.

Suora demokratia

Sveitsissä on osin suora ja osin edustuksellinen demokratia. Ihanteena on, että kansalaiset ottavat vastuun maan asioista ja voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Yksilönvastuuta korostetaan useissa yhteyksissä. Päätöksenteon ja ongelmien ratkaisun tulisi tapahtua alueella ja mahdollisimman lähellä kansalaisia. Kansan tulee hyväksyä merkittävät lait ja kansa voi kaataa säädetyt lain, ja lisäksi voidaan laatia kansanaloite.

Kansanaloiteoikeus otettiin Sveitsissä perustuslakiin vuonna 1891. Valtion lisäksi kantonin ja kunnan tasolla voidaan järjestää kansanäänestys melkein mitä tahansa asiaa koskevasta kansanaloitteesta.

Käytännössä puolueet tai eturyhmät keräävät kansanaloitenimet ja selaisille asioille, jotka eivät ensin menneet lävitse parlamentin keskusteluihin. Liittovaltion kansanaloitteeseen tarvitaan 100 000 allekirjoitusta 18 kuukauden sisällä (Volksinitiative). Kantonissa vaadittava aloitenimien määrä vaihtelee kantoneittain. Kunnassa vaaditaan aloitteeseen 10 % kunnan äänioikeutetuista asukkaista. Liittovaltion kansanaloitteen alkuunpanijoina (Initiativekomitee) on vähintään 7 ja enintään 27 liittovaltion tasolla äänioikeutettua henkilöä. Kansanaloitteen käsittely on monivaiheinen.

Komitea toimittaa aloitetekstin liittohallituksen kanslerinvirastoon, joka käännättää aloitetekstin virallisille kielille ja tarkistaa aloitteen sisällön ennen kuin nimienkeruun voi aloittaa. Allekirjoitukset tarkistetaan kanslerinvirastossa sekä kuntien väestökirjanpidossa. Tarkistamiseen sekä liittohallituksen aloitteeseen ottaman kannan esittelyyn parlamentissa saa kulua yhteensä kaksi vuotta.

Parlamentin kamarit päättävät erikseen, puoltavatko kansanaloitetta. Kun liittohallitus haluaa laatia aloitteelle kansanäänestykseen oman vastaesityksensä, kansanäänestys siirtyy ainakin 18 kuukaudella, sillä parlamentilla tulee olla aikaa päättää, puoltaako kansanaloitetta vai liittohallituksen vastaesitystä. Parlamentilla on tilaisuus muuttattaa liittohallituksen vastaesitystä tai laatia aloitteelle oma vastaehdotuksensa, mikä niin ikään siirtää kansanäänestystä. Kansanäänestykseen laadittavassa tiedotteessa äänestäjille ilmoitetaan erikseen liittohallituksen sekä parlamentin kahden kamarin kanta kansanaloitteeseen ja esitellään mahdollinen vastaesitys tai -ehdotus. Vastaesitys-tapauksessa äänestäjä valitsee kansanaloitteen tai vastaesityksen välillä. Perustuslain mukaan liittohallituksen olisi muokattava läpi mennyt aloite lakitekstiksi kolmessa vuodessa, mutta tuo määräaika on joutanut. Parlamentissa on pohdittu, tulisiko jo kanslerinviraston karsia osa kansanaloitteista ennen nimienkeruuvaihetta.

Kansanaloitteesta äänestämisen lisäksi on kahdenlaisia referendum-kansanäänestyksiä, myös kolmella päätöksenteon tasolla. Ehdollistavaan kansanäänestykseen (Fakultatives Referendum) juuri tehdyn päätöksen tai lain kumoamiseksi tulee kerätä nimet säädettyssä ajassa. Liittovaltion tasolla vaaditaan 50 000 kansalaisen allekirjoitus 100 päivän sisällä. Tuore esimerkki tuollaisesta referendumista koskee liittoparlamentin joulukuussa 2019 tekemää päätöstä ostaa puolustusvoimille hävittäjiä: yli 10 000 henkilöä vakuutti wecollect.ch-sivustolla keräävänsä kukin viisi nimeä oston estämiseksi kansanäänestyksellä, ja todennäköisesti tuo referendum-kansanäänestys järjestetään syyskuussa 2020. Kantonin tasolla voidaan ehdollistavalla referendumilla kieltäytyä ratifioimasta liittovaltion laki, kun kyseessä ei ole liittovaltion perustuslaki, eli kerätä nimet kantonin referendumiin säädettyssä ajassa. Noin muutamissa kantoneissa toimittiin, kun valtiollinen

kansanäänestys oli hyväksynyt liittoparlamentin esityksestä vuonna 2006 kantoneille yhteisen perusopetuksen opetussuunnitelman: muutama pieni kanton jäi sisäisellä referendumillaan liittymättä tuohon harmonisointiin ja yhtenäistäminen viivästy.

Pakollinen kansanäänestys ilman nimenkeruuta (Obligatorisches Referendum) tulee järjestää hyväksyttämiseksi kansalla lakiesitys, joka koskee perustuslakia tai kunnan ja kantonin merkittävää säädöstä tai kallista hankintaa. Tuollaisia ovat esim. liittovaltion kansaneläkelain muutos sekä Sveitsin liittyminen kansainväliseen sopimukseen tai kalliit tunnelihankkeet. Kantoneissa pakolliseen referendumiin tuodaan esim. energiatuet tai kame-ravalvonnan salliminen poliisille. Valtiollisten kansanäänestysten valtaosa on pakollisia hyväksyttämisen-referendumeja.

Yksi sveitsiläissysteemin erikoisuuksista on liittovaltioaatteeseen liittyvä, kantonien määränemmistön huomioiminen (Ständemehr). Valtiollisissa kansanäänestyksissä kansanaloitteista ja liittoparlamentin lakiesityksestä pakollisessa referendumissa lasketaan kantonien sisäisistä äänestystuloksista kantonienemmistön kanta, joka ohittaa kansalaisten äänestämän valtiollisen tuloksen. Noin 14 kantonia voi kumota koko maan äänestystuloksen, vaikka noissa 14 kantonissa äänen lukumäärä vastaan tai puolesta on pienempi kuin muissa 12 kantonissa yhteensä. Kantonien enemmistökanta ”Ständemehr” voitti kansalaisten valtiollisen tuloksen viimeksi 2013, kansan puollettua liittohallituksen lakiesitystä velvoittaa kantonit ottamaan järjestämisvastuu päiväkotihoidosta ja hoitopaikkojen riittävydestä. Tuolloin koko Sveitsissä annetuista äänistä 54,3 % puolsi, mutta 11 kantonissa ja 4 puolikantonissa enemmistö vastusti tuota lakia, eli hallituksen esitys kumoutui kansan enemmistökannasta huolimatta.

Kansanäänestysten tulos on usein täpärä ja harvoin kansanaloite menee läpi. Kun vuonna 1992 Sveitsi äänesti liittymisestä Euroopan talousalueeseen, tuo parlamentin esitys hylättiin täpärästi ääniosuuksin 50,3/49,7 %. Erikoisen selvä tulos oli vuonna 2006 edellä mainitun, kantonien koulusysteemien yhtenäistämistä koskevan lain kohdalla: 85,6 % puolesta. Vuosina 2014–2018 oli 48 valtiollista kansanäänestystä, yhteensä 16 sunnuntaina. Noista 28 oli kansanaloitteista, ja läpi meni 2 aloitetta. Pakolliset referendu-

mit parlamentin asetuksista ja laista sitä vastoin menevät useimmiten läpi. Tuon 48 asiaäänestyksen lisäksi sveitsiläiset äänestivät kantonien ja kuntien kansanäänestyksissä, jotka usein hoidetaan valtiollisten kansanäänestysten yhteydessä.

EU-suhteesta päättää lopulta kansa

Euroopan unionin kuuden perustajamaan vuoden 1986 näkemys henkilöiden, tavaroiden ja pääomien vapaasta liikkumisesta eri maiden välillä alkoi toteutua EU:n ulkopuoliselle Sveitsin valaliitolle vuonna 1999, jolloin Sveitsi solmi kansanäänestyksen hyväksynnällä Euroopan unionin kanssa ns. ensimmäisen kahdenkeskisistä sopimuksistaan. Sopimuksella määriteltiin henkilöiden vapaata liikkuvuutta, teknisten kaupanesteiden purkua, julkisten infrastruktuuri- ja energiaprojektien tarjouskyselyjä, Alppien läpikululiikennettä sekä tutkimusyhteistyötä. Sopimus astui voimaan vuonna 2002, ja toinen, yhdeksänkohtainen sopimus allekirjoitettiin vuonna 2004. Tuosta liittohallitus toi vain Schengen/Dublin-sopimuksen hyväksyttäväksi pakollisessa referendumikansanäänestyksessä.

Sveitsiläisten vientialojen toiminta sekä rajatarkastukset ovat helpottuneet vapaakaupan sopimuksilla. Osalta mm. elintarviketeollisuuden tuotteista kuten suklaalta tullimaksut laskivat. Poliisi- ja oikeusasioissa sekä rahanpesuepäilyissä yhteistyö Sveitsin ja EU:n välillä on vahvistunut. Sosi-aaliturvan yhtenäistämisen sopimuksella mm. eläkkeiden kaksinkertainen verotus poistettiin. Lisää väkeä EU:n alueelta saapui Sveitsiin työhön, ja usea perheineen.

Vuonna 2014 valaliiton suurimman puolueen, kansanpuolueen SVP, kansanaloite (Masseneinwanderungsinitiative) maahanmuuton rajoittamiseksi sekä sveitsiläisten aseman vahvistamiseksi omilla työmarkkinoillaan meni läpi kansanäänestyksessä. Seurauksena ulkomaalaislakiin säädettiin muutama muutos, kuten että sveitsiläisen työnantajan tulee palkkaustilanteessa ottaa kantonin työvoimatoimiston kautta haastateltavakseen työstä kiinnostuneita sveitsiläisiä työttömiä. Viime vuosina Euroopan unioni on tahtonut liittää Sveitsin tiukemmin sisämarkkina-alueeseensa. Sveitsin tu-

lisi kahden jo solmimansa kahdenkeskisen sopimuksen perusteella hyväksyä Sveitsissä asuville unionin kansalaisille ns. EU-kansalaisuus eli laajempi sosiaaliturva, luopua subventoimasta julkisen palvelun yhtiöitä verovarosta sekä lopettaa sveitsiläisen palkkatason suojaus heikentämällä palkkaseurantaa. Nuo EU-yhteistyön ehdot Sveitsin parlamentti nimesi vuonna 2019 Sveitsin kannalta kriittisimmiksi. Syvemmällä integraatiolla mm. liikenne- sekä energiasektori avautuisivat kansainvälisille sijoittajille. Valtio, kantonit tai kunnat eivät voisi tukea laitoksiaan kuten yhtiöitettyjä kantonien voimaloita ja sairaaloita, vaan yhtiöitettyjen tulisi pärjätä tuotollaan ilman yhteiskunnan rahoitustakuita. Tämä heikentäisi suoran demokratian mahtia. Lisäksi sveitsiläiset saattavat pelätä palkkatasonsa rapautuvan. Keskikokoiset yritykset niin ikään kaihtavat vahvojen ulkomaisten kilpailijoiden helpotettua tuloa kotiseudulleen. Sveitsiläisiä arveluttaa myös, että kauppariidat ratkaistaisiin EU-tuomioistuimessa. Muutokset ovat vaikeasti hyväksyttävissä maassa, jossa päätöksenteon on tarkoitus tapahtua lähellä kansalaisia ja kunkin uuden lain voi viedä nimienkeruulla kansanäänestykseen. Niinpä Sveitsin liittohallitus pyrkii parlamentin sekä työnantaja- että työntekijäjärjestöjen vaatimuksesta neuvottelemaan EU-komission kanssa muutoksia solmittuihin kahdenkeskisiin sopimuksiin.

Ulkosuhteiden muutokset on annettava sveitsiläisten hyväksyttäväksi. Neuvottelut Sveitsin erityisaseman säilyttämisestä sisämarkkinoilla jumiutuivat vuonna 2018 sveitsiläisnäkemyksen mukaan komission haluttomuuteen muuttaa sopimuksia. Komission mukaan pallo on Sveitsillä. Kesällä 2019 EU-komissio rankaisi Sveitsiä integraation hitaudesta kieltämällä EU:n alueen pörssiejä ostamasta ja myymästä osakkeita sveitsiläispörssieissä, mikä saattoi osaltaan vahvistaa sveitsiläisten epäluuloja EU:n käytäntöjen tasapuolisuudesta. Sveitsin parlamentti pohti, lopettaako ns. koheesiomiljardien maksaminen EU:lle itäeurooppalaisten jäsenmaiden integroimiseksi. Sanktio pörssiä kohtaan jäi kuitenkin tehottomaksi, sillä vastavetona Sveitsin liittoministeriö päätti, että vain sveitsiläisten pörssien sallitaan käyvän kauppaa sveitsiläisten yritysten osakkeista, ja sveitsiläispörssien kauppa vilkastui entisestään.

Ennen neuvotteluille asetettua seuraavaa takarajaa eli vuoden 2020 toukokuuta, sveitsiläisten eteen tulee SVP:n laatima kansanaloite (Begrenzungsinitiative) henkilöiden vapaan liikkuvuuden -sopimuksen yksipuolisesta irtisanomisesta siinä tapauksessa, jos maahanmuutto Sveitsiin kasvaa holtittomasti. Jo nykyisin Euroopan unionin alueelta saapuva koulutettujen maahanmuuttajien sekä naapurimaasta töihin pendelöivien määrä näkyy sveitsiläistyöpaikoilla ja maahanmuutto kansanpuolueen mukaan kasvattaa sosiaalikulua ja syrjäyttää sveitsiläisiä. EU ilmoittaa, että Sveitsin on hyväksyttävä kaikki kahdenkeskisten EU-sopimustensa vaatimat muutokset, tai yhteismarkkinat jäävät Sveitsin tavoittamattomiin. Kansan päätös kansanaloitteesta ratkaisee tulevien EU:n kanssa käytävien neuvottelujen suunnan. Kansa päättää tulevaisuudessa myös, toteutuuko EU-integraation syventäminen Sveitsin osalla.

Lähteet

Bundesamt für Statistik. <http://www.bfs.admin.ch>
Der Bund kurz erklärt 2019, Bundeskanzlei BK

Sveitsiläistä koulutusta, työelämää, ja yhteiskuntaa

Sveitsiläiset sanovat usein, että vain ulkoa tuleva paine muuttaa jotain Sveitsissä. Ajatus vakaudesta liitetään Sveitsin liittovaltioon. Liittoparlamentti joutuu kansanäänestysvoikeuden myötä aina päätöksissään huomioimaan, että päätöksilleen niin äitiyslomasta kuin eläkkeistäkin saadaan kansan tuki. Sveitsissä pätee toinenkin sveitsiläisten sanonta; ”kaikesta päättää lopulta kansa”.

Credit Suisse -pankin vuoden 2019 Global Wealth -raportin mukaan maailmanlaajuisesti henkilöllä on keskimäärin 70 850 dollarin verran omaisuutta ja sveitsiläisellä omaisuutta on eniten, eli keskimäärin 564 650 dol-

larilla. Omaisuudeksi luetaan myös eläkekassaan kertynyt säästö. Raportin mukaan sveitsiläisten asema johtuu Sveitsin frangin vakaudesta ja vahvuudesta dollariin nähden. Toisaalta sveitsiläisistä – suomalaisittain ”vain” – kolmannes on asunnonomistajia. Rikkain 1 prosentti Sveitsissä verovelvollisista omistaa 40 % kaikesta valaliitossa verottajalle ilmoitetusta netto-omaisuudesta, lukematta tässä mukaan eläkekassasäästöjä. Sveitsiläisten jälkeen varakkaimpia ovat yhdysvaltalaiset, japanilaiset ja hollantilaiset.

Sveitsin liittovaltion keskuspankin johtajan Thomas Jordanin mukaan Sveitsin erityisyys sekä valtion kassan vakaus ja peräti ylijäämäisyys selittyvät kansainvälisten konsernien pääkonttoreilla, joiden tulot kolmansien maiden välisestä kaupasta tuovat Sveitsiin verotuloja, matalalla inflaatiolla ja alhaisella korkokannalla sekä työikäisen väestön eläkekassasäästöillä. Lisäksi Sveitsin vientiteollisuus on jo kauan hyötynyt kyllin ostovoimaisista naapurimaista.

Sveitsissäkin koulutus nimetään pienen maan valtioksi. Liittovaltiossa kuitenkin koulutus kuten perhepolitiikan, verotuksen ja sairaanhoidonkin järjestäminen vaihtelee kantoneittain. Liittovaltiossa ei ole yhteistä opetusministeriötä eikä Sveitsissä ole yhtenäiskoulua, kaikille samatasoiset opit antavaa peruskoulua. Kantoneissa opetustoimesta vastaavat kantoninhallitusjäsenet kokoontuvat säännöllisesti linjaamaan Sveitsissä annettavaa opetusta. Liittoparlamentin kansantalous- ja elinkeinoministeri ohjaa ja rahoittaa oppisopimuskenttää ja valtion yliopistoja, kantonien toimiessa hyvin itsenäisesti omien oppilaitostensa suhteen. Nykyisin kuitenkin useat ammattikoulutukset korkeakouluopintojen lisäksi pätevät koko liittovaltiossa.

Suuri maahanmuuttajamäärä on tuonut omat haasteensa. Joka kolmannen Sveitsissä asuvan lapsen ensimmäinen kieli on muu kuin sveitsiläiskieli. Joka neljännellä sveitsiläisellä on jonkin toisenkin maan kansalaisuus.

Perusopetus

Perusopetus ja kaksivuotinen esikoulu on säädetty pakolliseksi koko Sveitsiin. Kotiopetus on sallittu. Valtaosassa kantoneja esikoulu aloitetaan sen vuoden syksyllä, jonka heinäkuun loppuun mennessä lapsi on täyttänyt 4 vuotta. Suuresta vieraskielisten osuudesta johtuen Bernin kaupunki järjestää perheille vapaaehtoisia kielen tukemisen projekteja pienlapsiryhmissä. Zürichin kaupunki selvittää esikouluun tulevan kielitaidon etukäteen ja kielikurssi on niin ikään vapaaehtoinen. Baselin kaupunkikantoni selvittää vuosi ennen lapsen esikoulun alkua lapsen kielitaidon vanhemmille lähetettävällä kyselylomakkeella; kun lapsi ei osaa saksaa riittävästi, tämän tulee ennen neljättä ikävuottaan käydä kielikurssia. Tuon Basel-mallin ulottaminen koko Sveitsiin tuli hyväksyttyä liittoparlamentin isossa kamarissa vuonna 2019 ja tulee pienenkin kamarin käsittelyyn. Sveitsiläisittäin ”saksa toisena kielenä” – eli paikalliskielen osalta helpotettua kouluopetusta kuten Suomessa – ei tunneta, vaan Sveitsissä paikallinen kieli toimii kouluissa kuten työelämässäkin sopeuttamisvälineenä.

Perusopetukseen osallistutaan oman kylän koulussa, eli koulun voi valita vain yksityiskoulujen osalla. Yksityiskoulujen kuukausimaksut ja lou-

nasmaksut ovat osin verovähennyskelpoisia. Julkisin varoin kustannettava kouluruokailu puuttuu Sveitsin saksankielisen osan julkisissa kouluissa sekä esikouluissa, mutta italiansankielisessä osassa koululounas kuten julkiset päiväkoditkin tunnetaan jo vuosikymmeniä. Seurakunnat ja rouvasyhdistykset sekä nykyisin osa ravintoloista tarjoavat maksullista koululaislounasta saksankielisissä kunnissa muutamina päivinä viikossa. Kuitenkin Zürich on aloittamassa kattavasti maksullisen koululounaan tarjoamisen.

Lasten on tarkoitus kulkea kävellen esi- ja alakouluunsa ja myös lounaalle kotiinsa, joten vanhemmat näkevät kyläkoulujen säilyttämisen tärkeäksi. Koulumatkaa onkin keskimäärin alle 1,5 kilometriä. Kyyditseminen on kuitenkin Sveitsin laajuisesti lisääntynyt kymmenessä vuodessa 40 % niin että 6–9-vuotiaista saksankielisessä osassa 11 % ja italiansankielisessä osassa 63 % taittaa koulumatkansa perheen autossa (v. 2019). Muutoksen syyksi mainitaan tietynlainen maahanmuutto, eli syyttävä sormi osoittaa akateemisia ja hyvätuloisten expat-perheiden äitejä. Muutamassa Zürichin lähikunnassa on nyt hävitetty parkkipaikat koulujen läheisyydestä ja aloitettu julistekampanja jalankulkemisen eduista ”taksivanhempien” nitistämiseksi. Sveitsiläisiä kasvatusalan ammattilaisia huolestaa, että kyyditsemisellä lasten välinen vuorovaikutus kapenee ja pärjääminen liikenteessä viivästyy.

Tukiopetus annetaan yleensä koulun ulkopuolella muun kuin oman opettajan toimesta. Suomalaisesta näkökulmasta tukiopetuksen järjestäminen lapselle saattaa vaikuttaa hankalalta ja lasta leimaavalta. Kouluterveydenhoitokaan ei ole niin järjestynyttä kuin Suomessa. Vanhemmat etsivät sopivan lastenlääkärin, joka hoitaa rokotukset ja tarkistukset vauvaiästä alkaen. Yleensä kunnat järjestävät koululaisten hampaiden tarkastuksia ja tarkastava hammaslääkäri kehottaa tarpeen vaatiessa vanhempia lähettämään lapsen hammaslääkärille.

Opetussisällöt ja oppimistavoitteet ovat vaihdelleet kunnittain. Vuoden 2006 kansanpäättös liittovaltion yhteisistä perusopetuksen oppisisällöistä ja kunnan velvollisuudesta järjestää koululaisille iltapäiväkerhoja on jakautunut, eli ranskansankielisillä kantoneilla on oma ja 21 saksankielisellä kantonilla oma opetussuunnitelmansa. Kuitenkin vuonna 2011 Sveitsissä saatiin aikaiseksi liittovaltiotason oppimistavoitteet perusopetuksen neljälle oppi-

alueelle. Tuon liittohallituksen suosituksen mukaan ensimmäisenä vieraana kielenä opetetaan kotimaista kieltä ja sen opetus alkaa viimeistään viidennellä luokalla. Nykyisin kuitenkin 14 saksankielistä kantonia opettaa englantia ensimmäisenä vieraana kielenä kolmannelta luokalta alkaen, ja ranska alkaa viidennellä luokalla. Kielivalinnat ovat kussakin koulussa kaikille samat, mutta yläkoulussa saattaa olla mahdollista ottaa vapaaehtoinen lisäkieli kuten espanja tai latina. Ranskankielisissä kantoneissa ensimmäinen vieras kieli on joko englanti tai saksa. Vain italiankielisessä Ticinon kantonissa opetetaan pakollisena kahden sijaan kolmea vierasta kieltä.

Koulujen loma-ajat vaihtelevat kunnittain. Lomaviikkojen vuosittainen määrä on suht sama kuin Suomessa ja sveitsiläiskoululaisten kesäloma kestää 4–6 viikkoisena elokuun toiselle viikolle. Sveitsissä syys- ja kevätlomat ovat 2–3 viikkoisia ja helmikuussa on viikon pituinen urheiluloma ja maa-seudulla alakoululaisilla saattaa olla marraskuussa viikon ”sadonkorjuuloma”. Alakoulut ovat ottaneet ohjelmaansa kaikille pakollisen uinninopetuksen sekä pyöräilijän liikennekurssin. Koulut järjestävät yleisesti leirikouluja, kunnan opettajien mieltymyksen mukaan joko laskettelua, vaellusta tai pyöräilyä. Vahvemmin reformoidun kirkkokunnan kantoneissa kuten Bernissä reformoituihin kuuluvat nuoret käyvät rippikoulua useamman vuoden ajan koulupäivinä ja viikonloppuisin ja luokan konfirmointi tapahtuu yläkoulun lopulla.

Suomesta poiketen Sveitsissä oppilaat jaetaan yläkouluun eri vaativuuksitasoille. Jako ”Übertritt” kahdelle tasolle tapahtuu kantonista riippuen 4–6 luokalla opettajien toimesta, mutta suurimmissa yläkouluissa on kolmas rinnakkaisluokka mahdollisesti lukioon jatkaville. Tasovalinnassa, joka tapahtuu ilman yhtenäistä testiä, vaikuttaa matematiikan, äidinkielen sekä toisen kotimaisen kielen arvosanat. Lukioon voi siirtyä opettajan suosituksesta ja lukio alkaa yhdeksännen luokan alussa, kuten Bernin kantonissa, tai kaikki lukioon tahtovat suorittavat yhtäläisen testin yhdeksännellä luokalla kuten Zürichin kantonissa.

Yhteisvalinnan kaltaista systeemiä liittovaltiossa ei tunneta, mutta nykyisin nettiympäristössä on kantonien opetustoimien laatimia alustoja nuorten ammattivalintojen tueksi. Jotka eivät ole menossa lukioon, keskittyvät

oppisopimuspaikan hankintaan. Kahdeksannen luokan lopulla äidinkielen tunnilla laaditaan ensimmäiset hakemukset työnantajille, ja hakijat käyvät soveltuvuustesteissä sekä kokeilemassa oppimista työpaikoilla. Zürichin kantonin koulutustoimen mukaan nykyisin oppisopimuspaikka ei enää varmistu jo yhdeksännen luokan syksyllä, kuten aiempina vuosina valtaosalle hakijoista, vaan hakuaika on pidentynyt. Perusopetuksesta pääsevästä keskimäärin 9 % ei jatka heti mihinkään koulutukseen ja 12 % siirtyy kymppiluokalle tai harjoitteluun.

Oppisopimus

Saksankielisissä maissa oppisopimuksella on vuosisataiset perinteet. Koulutusta antavat yritykset sekä julkinen sektori. Työnantajalla tulee olla erityinen, yleensä alan mestaritutkinnon suorittanut tai muutoin pätevä henkilö ohjaamaan oppisopimuslaisiaan. Näyttötutkinnot ovat kunkin alan työnantajapuolen laatimia. Oppisopimus kestää perinteisesti 3 vuotta, mutta on myös 2- ja 4-vuotisia sopimuksia. Oppisopimus katsotaan työsuhteeksi ja sitä säätelee valtion ja kantonin työlaki sekä liittovaltion asetukset.

Sveitsissä asuvista nuorista n. 68 % kouluttautuu oppisopimuksella. Valittavana on 115 eri ammattia. Työnantajat voivat ilmoittaa avoimeksi tulevat oppisopimuspaikkansa sivustolla www.berufsberatung.ch noin vuosi ennen koulutuksen alkua. Nuoret suosivat erityisesti toimisto- ja myyntityötä, IT-asennus- ja ohjelmointityötä sekä hoitoalaa. Zürichin kantonin, uhkaavassa teknologia-ammattilaispulassa, järjestämä kysely paljastaa, että 75 % tytöistä valitsee huolimatta 115 vaihtoehdosta ammattinsa keskimäärin vain 14 oppisopimusnimikkeen joukosta. Korkeakouluissa insinööriksi tai tekniikkaa opiskelevista vain 6,5 % on naispuolisia. Pojilla oppisopimusnäkö on laajempi; 75 % pojista valitsee 36 ammatin joukosta mutta pitää niin ikään mieleisimpänä toimisto- tai myyntityötä.

Työnantaja sitoutuu kouluttamiseen ja valitsee koulutettavansa seulalla. Sveitsin saksankielisessä osassa n. 60 % yhdeksännen luokan päättävistä siirtyy suoraan oppisopimukselle, joka alkaa yleensä elokuussa. Kaksivuotinen koulutus tarjoaa niukasti jatkokoulutusmahdollisuuksia, mutta nelivuoti-

sen koulutuksen aikana voi yleissivistävillä lisäkursseilla hankkia kypsyys-
den ammattikorkeaopintoja varten. Työnantaja maksaa oppisopimuksen
ajalta kuukausipalkkaa (CHF 600–1400). Palkka nousee koulutusvuosien
myötä. Yleensä koulutettava käy kahtena viikonpäivänä erityisessä oppiso-
pimusta tekevien teoriakoulutuskeskuksessa. Perusopetuksen tason vaihte-
levuudesta johtuen esimerkiksi Bernin kantonissa IT-alalla ensimmäinen
oppisopimusvuosi saattaa olla melkein täysin luokkaopetusta. Myös esim.
kondiittoriksi koulutettaville on ryhdytty yrityksissä saatavan opin moni-
puolistamiseksi ja yhtenäistämiseksi antamaan ammattiopetusta luokissa.
Oppisopimuksessa keskeyttää tai näyttötutkinnoissa reputtaa keskimäärin
noin neljännes koulutettavista.

Työnantajalle liittovaltiolta tuleva kouluttamispalkkio vaihtelee amma-
teittain. Oppisopimuslainen saa vuosittain vähintään viisi viikkoa palkal-
lista lomaa, mutta osa kouluttajista myöntää lisälomapäiviä. Liittovaltion
selvityksen mukaan työnantajalle taloudellisesti kannattavinta on kouluttaa
suorittavaan työhön ja kannattamattominta perehdyttämistä vaativaan kuten
IT-alalle, erityisesti kun nuori nelivuotisen oppisopimuksen aikana suorittaa
ammattikorkeaan vaadittavia yleissivistäviä opintoja työviikon aikana. Tuon
ammattikorkea-kypsyys (BM, Berufsmatura) hankkii n. 11 % valaliiton
nuorista. Sen voi hankkia myös oppisopimuksen jälkeen maksullisella koko-
päiväisellä opiskelulla. Pelkkä oppisopimus ei siis anna ammattikorkea-kyp-
syyttä kuten suomalainen ammattiopisto. Viime aikoina, koska työnantajat
ovat suhtautuneet nihkeästi BM-kurssin suorittamiseen oppisopimuksessa,
myös koska nuori koulutettuna työskentelyn sijaan jatkaakin opintoihin,
Sveitsin liittohallituksen kansantalous- ja elinkeinoministeriössä on ryhdytty
suunnittelemaan uusia tapoja ammattikorkea-kypsyys hankintaan.

Koulutustasossa on eroa kantasveitsiläisten ja maahanmuuttajien nuor-
ten välillä. Joko perusopetuksen päättötodistuksen tai toisen asteen am-
mattitutkinnon hankkii Sveitsin kansalaisuuden omaavista nuorista 94 % ja
2,1 miljoonaisen ulkomaalaisväestön Sveitsissä syntyneistä nuorista 87 %
(v. 2018), mutta alaikäisenä Sveitsiin muuttaneista nuorista neljännes jää
ilman noita perustutkintoja. Sveitsin opettajajärjestön pitkäaikaisen pu-
heenjohtajan herra Zempin mukaan sveitsiläisellä koululla on kaksi suurta

heikkoutta: epätasa-arvo koulu-uran alussa lapsen kielellisen kehittymättömyyden takia ja ettei koulussa tueta heikommin menestyviä.

Opiskelu

Ranskankielisellä alueella lukion aloittaa noin 37 %, Genevessä yli 40 %, ja saksankielisten alueella 21 % nuorista, mutta koska keskimäärin noin joka viides lukiolainen keskeyttää, Sveitsissä noin 21 % nuorista käy lukion. Lukio käydään yleensä kotikantonissa, sillä lukion käymiseen toisessa kantonissa tarvitaan kotikantonin lupa. Lukion käymiseen kotoa käsin naapurivaltion puolella ei tarvita kotikantonin lupaa, eli Bodenjärven rannalla saksalaisessa Konstanzin kaupungissa 10 % lukiolaisista tulee Sveitsistä. Sveitsin Tiedeakatemian puheenjohtajan mukaan Sveitsissä olisi haudattava poliittinen päätös suppeasta lukiolaisosuudesta ja kasvatettava osuutta 30 prosenttiin, koska Sveitsissä on pulaa myös akateemisista. Onhan sveitsiläisten yliopistojen opettajakunnassa ja sairaaloiden ylilääkäreistä suurin osa työikäisenä ulkomailta muuttaneita.

Sveitsissä toisella asteella on myös yleissivistäviä eri alan opintoihin valmistelevia kouluja (Fachmittelschule), joissa opiskelee n. 9 % nuorista ja joista voi siirtyä lukioon tai jatkaa eri aloille ammattiopistoon (Fachschule) tai ammattikorkeaan (Fachhochschule). Lukiosta ja yleissivistävästä koulusta käytetään nimitystä kantoninkoulu (Kantonschule).

Nuorista noin 14 % käy ammattikorkean ja noin 12 % suorittaa yliopistotutkinnon. Sveitsissä kolmannen asteen korkeakoulututkinnon omaavien osuutta nosti luokanopettaja- ja esikoulunopettajakoulutuksen siirtäminen toiselta asteelta opistosta kolmivuotisiin pedagogia-ammattikorkeakouluihin 2000-luvun alkuvuosina. Pedagogia-ammattikorkeaan ei vaadita lukiotutkintoa ja ammattikorkea-kypsyyden voi korvata minkä vaan kahden oppisopimustutkinnon suorittaminen. Pääsyvaatimukset korkeakouluihin vaihtelevat kantoneittain. Sveitsissä ammattikorkean suorittaneita väliin nimitetään, suomalaista ehkäpä hiukan harhaanjohtavasti, akateemisiksi ja mainitaan esikoulunopettaja-ammatin tai kättilöksi opiskelun ”akatemisointuneen”.

Lukuvuosimaksut yliopistossa ja ammattikorkeassa ovat kantonista riippuen Sveitsissä vakinaisesti asuville € 1400–3 600 ja ulkomaisille tutkinto-opiskelijoille yleensä kaksinkertaiset. Ammattikorkeat ja yliopistot ovat kantonien alaisuudessa, mutta ETH Zürich ja ETH Lausanne ovat kansainvälisestikin arvostettuja liittovaltion yliopistoja. Sveitsi kuuluu 34 eurooppalaisen maan opiskelua, nuorisotoimintaa ja urheilua tukevaan Erasmus-ohjelmaan ja vastaanottaa vaihto-opiskelijoita enemmän kuin sveitsiläisiä lähtee opiskelijavaihtoon. Liittovaltio on allekirjoittanut tutkintojen vertailtavuutta parantavan Barcelona-sopimuksen ja on jäsen EU:n Horizon-tutkimusyhteistyössä. Barcelona-sopimuksen solmimisen jälkeen sveitsiläinen nelivuotinen tutkinto ”lizenziat” (lic. oec. / lic. phil. / lic. phil. hist., ym.) laajentui yhdellä opiskeluvuodella, joten nykyisin korkeampi yliopistotutkinto on ”master”.

Kantasveitsiläisten lapsista lukion aloittaa suhteellisesti useimmin ne jotka ovat syntyneet ulkomailta, kun taas maahanmuuttajien lapsista harvimminkin lukioon menevät ulkomailta syntyneet. Sveitsissä sanotaan vanhempien asenteiden vaikuttavan vahvasti lapsen ammatinvalinnassa. Koulutetun työvoiman takaamiseksi liittohallituksen ministeriössä on esitetty kantoneille ammattikorkeakouluille säädetyn opiskelijoiden yläikärajan nostoa 35 vuodesta 40 vuoteen, jotta korkeammin koulutetun väen osuus kasvaisi ja uudelleen kouluttautuminen helpottuu.

Perhetuet

Perhetuetkin vaihtelevat kantoneittain. Sveitsin valaliiton liittyttyä pakollisen referendumi-äänestyksen hyväksynnällä Yhdistyneisiin Kansakuntiin vuonna 2002, YK kehotti Sveitsin hallitusta vahvistamaan sukupuolten välistä tasa-arvoa ja murtamaan stereotyyppistä perhemallia. YK-jäsenyyden myötä Sveitsissä kuin ulkoisesta paineesta seurasi esityksiä työn ja perheen yhdistämisen helpottamiseksi. Liittohallitus sai vuonna 2004 kansan suostumuksen laille palkallisesta äitiyslomasta. Äitiysloma on minimissään 14 viikkoa, jolta ajalta maksetaan 80 % palkasta. Useat työnantajat tarjoavat tuota pidemmän äitiysloman. Laki ei tunne hoitovapaata eikä kodinhoi-

dontukea. Syksyllä 2019 liittoparlamentti hyväksyi lain kaksiviikkoisesta palkallisesta isyyslomasta, mutta laki tulee nimien keruulla aikaansaatuun ehdollistavaan referendumi-kansanäänestykseen.

Suurella työnantajalla kuten sairaala, yliopisto, ministeriö, lääketehtas, on ollut päiväkotitöntekijöidensä lapsille. Liittovaltio alkoi vuonna 2004 myöntää rahaa päiväkotien ja koululaisten lounasruokailujen perustamiseen, mutta asenne äitien ansiotyötä kohtaan vaihtelee ja osa starttirahasta jäi käyttämättä. Liittohallituksen puoltama kansanaloite, että kantoneille tulee päivähoidon järjestämisvastuu ja seimipaikkojen riittävyys taataan, sai sveitsiläisten kannatuksen vuonna 2013 mutta kaatui kantonien määränemmistöllä, katolisten pienten sisämaan kantonien vastustukseen. Zürichin kantonin kansanäänestyksessä hylättiin keväällä 2017 kantontason kansanaloite, joka esitti kaikkien kantonissa toimivien päiväkotien päivämaksun pienentämistä vanhempien tuloista riippuen CHF 20–120 määräiseksi ja yhteiskunnan subventoivan hoitokuluja. Perhe saatetaan yhä nähdä yksityisasiaksi.

Kouluruokailun puuttumiseen liittyvä koulujen sulkeminen lounasajaksi ja yhteisverotuksen jyrkkä progressio heikentävät osaltaan yhä edelleen Sveitsissä naisten osallistumista työmarkkinoille. Toisaalta Sveitsi kärsii koulutetun työvoiman puutteesta. Ensimmäisen lapsen synnyttyä neljä viidestä äidistä jättää ansiotyön kokonaan joiksikin vuosiksi. Kouluikäisten äideistä 12 % tekee kokopäivätyötä mutta 80 % on työelämässä. Siis osatyö on hyvin yleistä naisilla. Valtion starttirahalla on kuitenkin luotu n. 16 000 yksityistä päiväkotipaikkaa ja äitien työssäkäynti on yleistynyt. 36 % Sveitsissä asuvista perheistä laittaa lapsensa päivähoidon tai maksullisiin iltopäiväkerhoihin tai koululaislounaille (v. 2019). Neuenburgin (ransk. Neuchâtel) yliopiston tutkimuksen (v. 2019) mukaan naisten uran sirpaleisuudella Sveitsin kansantalous menettää vuosittain CHF 800 miljoonaa (€ 720 milj.), ja jo kolmanneksen lisäys päivähoitopaikkojen määrään lisäisi verotuloa enemmän kuin nuo lisäpaikat maksavat yhteiskunnalle.

Liittoparlamentti korotti vuonna 2019 valtionverotuksen lapsivähennyksen määrää. Myös päivähoitomaksuja voi vähentää valtionverotuksessa. Liittohallitus ilmoittaa verohelpotuksin tavoiteltavan, että kodeista vapau-

tuisi työvoimaksi vuosittain 2 500 täysipäiväisesti työskentelevän henkilön verran. Vapautus ei koske vain äitejä, sillä yleistyneessä sveitsiläismallissa vanhemmista molemmat tekevät osa-aikatyötä ja isovanhemmat kaitsevat lapsia muutamana päivänä viikossa hoitokulujen minimoimiseksi. Liittovaltion tilastokeskuksen vuonna 2019 julkistaman tutkimuksen mukaan joka kolmannessa perheessä isovanhemmat hoitavat lapsia ainakin yhtenä viikonpäivänä ja yleensä enemmän kuin 20 tuntia viikoittain. Samassa tutkimuksessa 56 % sveitsiläisistä kokee, että isovanhempien tuleekin hoitaa lapsenlapsiaan näiden vanhempien ollessa estyneitä.

Lapsista saatavat vähennykset vaihtelevat kantoneittain, mutta valtionverotuksessa vähennykset ovat kaikille samat. Puolisoiden yhteisverotuksessa vähennykset tehdään puolisojen yhteenlasketusta tulosta. Myös kantonin verotuksessa päivähoitomaksuja voi vähentää tulosta. Päivähoitomaksujen vähennyksen lisäksi kantonit myöntävät palvelusetelejä päiväkotihoidon hankintaan.

Kantonienkin verotuksessa perheellisen tulosta tehtävä lapsivähennys on suurentunut vuodesta 2005; kantonien verotuksessa lapsivähennys on nyt melkein kaksinkertainen ja perheellisten verotus on keventynyt. Suurimmat lapsikohtaiset vähennykset ilman hoitokuluvähennystä ovat Zugin kantonissa ja Ticinon kantonissa, johon verrattuna Bernin kantonin myöntämä lapsivähennys on puolikas. Kaksilapsinen aviopari yhteisellä CHF 100 000 vuotuisella bruttoansiolla maksaa kunnallis- ja kantoninveroja Bernissä CHF 10 000 sijaan nykyisin CHF 8 500, Zürichin kantonissa CHF 6 800 sijaan CHF 4 700 ja Zugin kantonissa CHF 3 500 sijaan enää CHF 800 (v. 2019). Tuolla tulollaan puoliset maksavat valtionveroa CHF 90, kun vuonna 2005 valtionveroa peritiin CHF 900.

Lapsilisän sekä opintorahan minimimäärä on määritelty liittovaltion lailla. Lapsilisän minimi on CHF 200 (v. 2020) ja kantonit saattavat maksaa tuota enemmän lapsilisää. Kantonit maksavat lapsilisät (Kinderzulage) ansiotyössä olevalle vanhemmalle verottomana palkanlisänä työnantaja kautta, ja jotkut työnantajat kasvattavat lapsilisän määrää omasta pussistaan. Nykyisin myös yrittäjillä ja työelämän ulkopuolella olevilla yksinhuoltajilla on mahdollisuus lapsilisään. Lapsilisää maksetaan lapsen 16 vuoden ikään

saakka, ja opiskelevien nuorten vanhemmat sekä oppisopimuslaisen vanhemmat saavat kantonilta lapsilisän jatkeena opintorahaa (Ausbildungszulage) lapsen valmistumiseen tai enintään opiskelevan 25 vuoden ikään saakka, niin ikään palkan yhteydessä. Lakisääteinen opintoraha on CHF 250, mutta esimerkiksi Bernin kantoni maksaa CHF 290/kk täydeltä vuodelta. Vähävaraisempien vanhempien opiskelevalle lapselle kantoni saattaa myöntää lisäksi rahatukena ns. stipendin tai tukea vuokra-asumiseen. Opiskelevasta tai oppisopimuksella olevasta nuoresta saa myös lapsivähennyksen 25 vuoden ikään saakka. Opiskelijavähennyksen maksimi on suurin Ticinon kantonissa mutta Bernin kantonissa vain puolet ticinolaisesta tasosta. Verotuksessa voi vähentää tulosta myös varattoman täysi-ikäisen perheenjäsenen, kuten työttömän jälkeläisensä, tukemista.

Toimeentulotukea saa 3,2 % Sveitsissä asuvista (v. 2019). Mitä suurempi kunta, sitä suurempi osa asukkaista on toimeentulotuen tarpeessa. Kantasveitsiläisistä 3,3 % ja maahanmuuttajista 5,6 % täyttää köyhyyskriteerit. Toimeentulotukea saaneen taloudellisen tilanteen kohennuttua kunta voi vaatia tuen takaisinmaksua. Myös perikunta saattaa joutua maksamaan perinnöstä edesmenneelle maksetun toimeentulotuen tai kansaneläkkeen lisäosana vanhainkodissa asumiseen myönnetyn tuen tai edesmenneen ot-taman lainavelan.

Asumistuki on osa kunnan toimeentulotukea tai kansaneläkekassan lisäosana myöntämää tukea (Ergänzungsleistung) hoitokotiasumisen maksuihin. Tukiraha tulee liittovaltiolta. Koska liittovaltio ilmoittaa neljännesvuosittain vuokra-asuntosijoittamiselle korkokannan ”Referenzzinssatz”, jonka muutoksesta vuokria voi korottaa tai vuokralainen voi vaatia vuokranlaskua, useat kunnat vaativat, että toimeentulotuen saaja anoo vuokranalennukset heti kun mahdollista. Kansaneläkkeen lisäosan maksatus vanhainkotiasumisen kattamiseksi on yleistynyt vahvasti viime vuosina. Sveitsissä hoitolaitosasumisen hinta vaihtelee suuresti kantoneittain, mutta keskimääräinen kuukausihinta on CHF 5 130 (v. 2018), jonka lisäksi tulevat kulut aterioista ja lääkinnällisestä hoidosta.

Myös vanhainkodissa saatavaa hoitoa korvaa pakollinen yksityinen sairausvakuutus. Kantoni myöntää asukkailleen tukea myös pakollisen sairaus-

vakuutusmaksun maksuun. Tuo anomus tehdään veroilmoituksella, eikä tuota tukea tule maksaa takaisin.

Sveitsiläinen kansaneläke

Kansaneläkkeen (AHV) ja invalidieläkkeen (IV) perusteet on säännelty liittovaltion lailla yhtäläisiksi. Naisten kansaneläkeikä on 64 vuotta, miehillä 65 vuotta. Kansaneläke maksetaan eläkeläisen muista tuloista riippumatta jokaiselle, mutta avioparille kansaneläke on yhteinen; pari saa 1,5 kertaisesti naimattoman kansaneläkettä vastaavan määrän. Eläkkeen suuruus riippuu työvuosista ja ansioiden suuruudesta; mitä enemmän on maksanut kansaneläkemaksuja, sitä korkeampi kansaneläke. Kuitenkin vuosiansion saavuttaessa tietyn rajan kansaneläkemaksu ei enää kasvata kansaneläkettä, ja tuo raja ylittyy n. kymmenyksellä AHV-maksua maksavista. Sveitsiläisistä yhteisverotuksesta johtuen avioliiton aikana kertyneet eläkesäästöt ovat yhteisiä, eli puolison maksamat kansaneläkemaksut kattavat työelämän ulkopuolella olevan puolison. Vähimmillään kansaneläke on CHF 1 185/kk. Jos puolisoiden kansaneläke olisi tuo määrä puolitoistakertaisena, parille maksetaan vähimmäismäärä kaksinkertaisena. Ne äidit, jotka ovat Sveitsissä hoitaneet lapsiaan kotona, voivat saada kansaneläkkeeseen korotusta. Myös omaistansa hoitanut voi saada korotettua kansaneläkettä. Vammaisen perheenjäsenen ympärivuorokautiseen kotihoitoon voi anoa tukea yleisestä invalidivakuutuskassasta sekä kansaneläkekassasta.

Työelämän tauon ajalta, kun naimaton henkilö tai kumpikaan puolisoista ei maksa kansaneläkemaksua tulostaan kalenterivuoden aikana, tulee AHV/IV-maksu suorittaa vähintään CHF 482 suuruisena (v. 2019) itse jotta invalidivakuutus pysyy voimassa. Vähimmäismaksu nousee omaisuuden määrän myötä. Ennen Sveitsin liittymistä Euroopan unionin henkilöiden vapaan liikkuvuuden sopimukseen, pystyi ulkomailla asuva sveitsiläinen säilyttämään sveitsiläisen kansaneläkeoikeutensa maksamalla vähimmäismaksun, mutta nykyisin ulkosveitsiläisiä EU:n ja ETA:n alueella koskee EU:n sosiaaliturva-asetus.

Terveyshuolto ja sairaanhoito

Sveitsiläinen hoitoverkosto on tiheä, koostuen yhtiöitetyistä julkisista ja yksityisistä toimijoista. Vuosien saatossa sairaanhoitosysteemistä on kehittynyt maailman kallein: asukasta kohden vuodessa CHF 10 500 (lähde: liittoministeriö 2018). Tuohon summaan ei sisälly osuutta sosiaalihuollon palveluiden kuluista. Henkilökohtaisen sairausvakuutuksen hankkiminen on säädetty pakolliseksi kuntien vastuiden noustua vuonna 1996. Yksityisiä sairausvakuutuskassoja on 58. Vakuutusmaksut vaihtelevat asuinkantonin ja asiakkaan iän ja sukupuolen mukaan. Kunnat kontrolloivat, että asukkaillaan on sairausvakuutus. Asiakkaiden omavastuuosuudet ja asiakkaiden sairausvakuutuskassojen maksama (CHF 18,5 mrd. + 28 mrd.) kustantaa yli puolet Sveitsin sairaanhoidosta ja verovaroin katettava osuus on pienin maailmassa.

Asiakas valitsee omalääkäriinsä (Hausarzt) seudun yksityislääkäreistä ja omalääkäri lähettää erikoissairaanhoitoon yksityisille valikoimilleen palveluntuottajille tai aluesairaalaan. Sveitsiläissairaaloista suurin osa on kantonien yhtiöitettyjä keskus- ja aluesairaaloita. Lääkärivastaanotot ovat yleensä yhden lääkärin toimitiloja, mutta yhteisvastaanotot ovat yleistymässä, myös koska nykyisin noin 60 % Sveitsissä toimivista lääkäreistä tekee osa-aikatyötä. Päivystyksestä viikonloppuisin ja iltaisin huolehtivat seudun yksityislääkärit vuorollaan, mutta ambulanssikuljetukset ohjautuvat julkisiin sairaaloihin.

Sveitsi on pohjoismaalaisittain jäljessä sähköisissä palveluissa, joten sähköinen ajanvaraus on mahdollinen vain 5 prosentissa lääkärivastaanotoista (v. 2019). Sähköisiä reseptejä ei ole käytössä, vaan lääkärit myyvät lääkkeet vastaanotoillaan. Sairausvakuutuksen korvauksen piiriin kuuluvan lääkkeen tai palvelun hinta on saattanut vaihdella lääkäreittäin. Liittohallituksen sisäministeriö toivoo sähköisten palvelujen ja digitalisaation etujen tuovan kuluhelpotusta, mutta lääkärikunta ei ole ollut innokas luomaan sähköisiä potilastietoja ja politikoilta on puuttunut yksimielisyys säätää vuosikymmenen vireillä ollut liittovaltion laki elektroniseen tunnistautumiseen. Kismaa aiheuttaa tunnistautumisen järjestäjätaho; tulisiko tunnistautua yritysten vai yhteiskunnan palvelun kautta. Sveitsissä pankkien asiakkaista vain kol-

mannes käyttää pankin sähköisiä palveluja ja tuosta määrästä puolet hoitaa tiliasiansa säännöllisesti netissä (v. 2019). Verotuksessa tunnistautuminen onnistuu kantonien omilla menetelmillä, joten kantonit sairaanhoitoa rahoittavina vaativat liittovaltiolta sähköisen tunnistautumisen yhteiskunnan palveluna, tai tunnistautumiseen syntyy kantonien kirjavuus. Itä-Sveitsi on pioneerinä sveitsiläisessä e-government-kehityksessä.

Aikuisen sairausvakuutuksen perusosa maksaa kantonista riippuen CHF 380–400 kuukaudessa, mutta alaikäisestä maksu on puolet tuosta. Eli vakuutusmaksu on tuloista riippumaton. Saman kantonin alueelle voi olla kolmekin eri tariffialuetta, eli vuodessa maksu voi olla satoja euroja enemmän kuin naapurikuntalaisella samalla profiililla. Perusvakuutus ei korvaa toisessa kantonissa hankittua hoitoa, vaikka liittovaltion sairausvakuutuslain mukaan hoito toisessa kantonissa on sallittua, vaan vakuutusyritys saattaa myöntää anomuksesta lisävakuutuksia. Noin yleensä vakuutuksen hinnaksi aikuiselle muodostuu yli CHF 400 kuukaudessa. Kassoja voi myös kilpailuttaa. Vakuutukseen voi liittää tapaturmavakuutuksen, mutta sellaisen saa yleensä työsuhteessa sotu-maksuja maksamalla. Vuotuisen sairausvakuutuksen omavastuun CHF 300 täytyttyä sairausvakuutus korvaa n. 90 % kuluista. Asiakas voi säästää kuukausimaksuista nostamalla omavastuusuuden enimmillään CHF 2 500 suuruiseksi, jota mahdollisuutta käyttää itsensä ilmeisen terveeksi tunteva 56 % asiakkaista. Alaikäisille ei ole omavastuuta, mutta sairausvakuutus ei korvaa hammashoitoa lapsillekaan.

Sairausvakuutus kuuluu sveitsiläisten suurimpiin huolenaiheisiin. Suurin huoli Credit Suisse -pankin kartoituksessa on vanhustenhoidon kalleus (v. 2019). Sairausvakuutusmaksut ovat nousseet 3–5 prosenttia vuosittain sitten sairausvakuutuksen säätämisen pakolliseksi. Lain mukaan perusvakuutus saa viedä enintään 8 % kotitalouden nettotuloista, mutta vie nykyisin keskimäärin 11 % (v. 2019), ja liittoministeriö ennustaa sairausvakuutusmaksujen vievän vuonna 2025 noin 15 % kotitalouden nettotuloista. Vähävaraiset voivat anoa kantonilta tukea pakollisiin sairausvakuutusmaksuihinsa. Tuosta hyötyy nykyisin 27 % Sveitsissä asuvista ja tuohon liittovaltio jakaa vuosittain CHF 2,8 miljardia sekä kantonit lisäksi CHF 1,9 miljardia (v. 2019).

Liittohallituksen sisä- ja sosiaaliministeri esittää kantoneille hyvin hajanaisen ja läpinäkymättömän sairaanhoitosysteemin rationalisointia ja yhteistyötä yli kantoninrajojen, asiakkaiden ylihoitamisen estämistä sekä lasten vapauttamista sairausvakuutusmaksusta. Pari pienempää kantonia onkin ryhtynyt laajentamaan sairaanhoitopiirejä yli kantoninrajojen. Viime aikoina sveitsiläismediassa mm. Neue Zürcher Zeitung -sanomalehti on esitellyt pohjoismaisten sairaanhoitosysteemien tehokkuutta, laatua, korkeaa sähköisten palvelujen osuutta ja kustannusrakennetta.

Työskentelyä ja työeläkettä

Kaikkia työsuhteita määrittää liittovaltion työlaki, ja lisäksi on alakohdaisia työehtoja ja palkkaussopimuksia. Työsopimukset solmitaan Sveitsissä yleensä vakinaiseksi. Täysi viikkotyöaika on 40–45 tuntia, eli pidempi kuin Suomessa. Lainmukainen jatkuvan viikkotyön maksimi on 45 tuntia. Työaikasäännökset saattavat joustaa työpaikkakohtaisesti henkilön ansaitessa yli CHF 120 000 vuodessa, mutta liittovaltion säätämä maksimivuosityöaika on sitova. Vuosiloma on vähintään neljä viikkoa 20–49-vuotiaille ja viisi viikkoa 50 täyttäneille, mutta useat työnantajat työvoimasta kilpaillessaan tarjoavat tuota pidempää vuosilomaa. Palkantarkistukset ja minimipalkat sovitaan yleissopimuksen (GAV-sopimus) piirissä suurilla aloilla kuten rakennusteollisuudessa, kaupassa, hotelli- ja ravitsemusalalla, aina työnantajien ja työntekijäliittojen kesken. GAV-sopimusten piirissä on puolet kaikista palkansaaajista. Muutoin palkkauksesta sovitaan yrityksissä tai julkisella puolen alan järjestöjen kesken.

Vuonna 2014 liittovaltiotason kansanäänestys ei hyväksynyt kansanaloitetta yhtäläisestä minimipalkasta, vaan vastustajat perustelivat, ettei yleissopimuksen ulkopuolella tule kouluttamattomille ja kielitaidottomille kuulua sama palkka kuin alalle koulutetuille. Tuon jälkeen kantonit ryhtyivät säätämään omia minimipalkkalakejaan, sillä ilmoituksensa mukaan haluavat varmistaa, että työntekijät elävät palkallaan eivätkä tarvitse toimeentulotukea. Nykyisin minimipalkat määrittää GAV-sopimus tai kantonin työlaki. Noin esimerkiksi Neuenburgin kantonissa minimituntipalkka on CHF 20 (2019).

Yleisesti ottaen Sveitsin julkisen puolen palkat ovat korkeammat kuin yksityisellä. Luvanvaraiset alat kuten hoitoala, juristin työ ja opetustyö vaativat tutkinnon tunnustamista siirryttäessä työhön toiseen kantoniin. Noin esimerkiksi opettajat hyväksyttävät koulutuksensa kantonin hallituksen alaisessa kouluvirastossa. Hoitoalan tutkinnot hyväksyy Sveitsin Punainen Risti.

Sveitsin liittoministeriön tilastojen mukaan 30 prosentilla palkkatyötä tekevästä on joko vähintään CHF 120 000 suuruinen vuosipalkka tai korkea-koulututkinto (v. 2019). Hyväpalkkaisimmat ihmiset asuvat Zürichin sekä Genève'n seuduilla. Korkeakoulutettujen osuutta nostaa, että EU:n alueelta tulleesta työvoimasta 62 prosentilla on korkeakoulututkinto. Toisaalta joka kymmenes Sveitsin työmarkkinoilla oleva, eli noin 500 000 henkilöä, on ilman mitään toisenkaan asteen tutkintoa. Vuonna 2019 kartoituksen mukaan Sveitsissä työskentelee noin 356 000 sellaista osa-aikatyötä tekevää, joka tahtoi tehdä pidempää tai täyttä työviikkoa, ja työttömien lisäksi 243 000 henkilöä tahtoi työmarkkinoille. Alityöllistettyjen osuus on Sveitsissä 7 %, kun taas Italiassa 2,5 % työikäisistä.

Sveitsissä maksetaan yleensä 13. kuukauden palkka vuoden loppupuoliskolla. Tuolloin ei makseta lapsilisää eikä muita lisäjä.

Sveitsissä työnantaja pidättää palkasta pakollisia maksuja mutta veronsa kukin tilittää itse. Oleskeluluvalla maassa asuvalta vero voidaan periä suoraan palkasta. Pakollisina maksuina bruttopalkasta pidätetään kansaneläke- ja invalidivakuutukseen (AHV+IV) 5,275 % sekä työeläkekassaan (2. Säule) 3,4–11,5 %, eli maksu on suurempi iäkkäämmällä. Työeläkettä kertyy lain mukaan vuosipalkan ylittäessä CHF 21 150. Lisäksi peritään pakollisina bruttopalkan 1,1 % suuruinen osa valtion työttömyysvakuutusrahastoon ja tapaturmavakuutukseen alasta riippuen 1–1,2 %. Nuo kaikki pakolliset maksut lankeavat sekä työntekijälle että työnantajalle samansuuruisina. Noihin pidätyksiin työntekijän bruttopalkasta menee n. 10–18 %, ja lisäksi palkasta saatetaan periä kantonikohtaisia maksuja tai maksu vapaaehtoiseen irtisanottujen tukikassaan.

Naisten eläkeikä on osalla työeläkekassoista miesten lailla 65 vuotta mutta kansaneläkkeen osalla 64 vuotta. Työeläkesäännöt vaihtelevat Sveitsis-

sä kassoittain ja työnantajittain. Työeläketurvaansa voi nostaa maksamalla lisämaksuja kassaan, mihin motivoi työeläkkeen katsominen säästöksi. Työeläkesäästönsä voi eläkkeelle jäädessään nostaa pääomana tililleen tai ottaa kuukausieläkkeenä. Jo ennen eläkeikää työeläkepääomastaan voi nostaa osan omaan käyttöön tulevan asunnon tai yrityksensä hankintaan. Miinus-koron aikana eläkekassat ovat suhtautuneet positiivisesti varhaiseläkkeelle jäävien ja asunnonhankijoiden pääomanostoihin.

Puolisoiden yhteisverotukseen liittyen avioeron sattuessa avioliiton aikana kertyneet työeläke- ja vapaaehtoiset eläkekertymät lasketaan yhteen ja jaetaan puolisojen kesken, ja vähemmän eläkettä kerryttäneen puolison eläkekassaan siirretään tasausta. Sveitsissä on yleistä, että paremmin ansaitseva maksaa elatusmaksua tulotasonsa mukaan lasten lisäksi myös kotona lastenhoidossa olevalle ex-puolisolle.

Työttömyysturva

Irtisanomisaika on määritelty työsopimukseen sekä työlailla. Työsopimuksen irtisanomiseen ei Sveitsissä vaadita perustelua. Työsuhte-erimielisyyksiä ratkovat kantonien Bezirk-piirit, joista on valitusoikeus kantoni-oikeuteen ja sieltä edelleen Sveitsin liittovaltion korkeimpaan oikeuteen Lausanneen. Työntekijän sairastuminen irtisanomisaikana pidentää lain mukaan palkallista irtisanomisaikaa sairausloman verran. Lakkoilu on Sveitsissä ylen harvinaista. Sveitsiläisillä ammattiliitoilla on lakkokassa, ja työpaikkakohtaisia ulosmarseja tapahtuu silloin tällöin.

Työttömäksi rekisteröityjä Sveitsin työvoimasta on 2,3 % (lokakuu 2019). Vaikka työttömyys on suhteellisen matalana, matkailussa sekä ravitsemusalailla ja luovilla aloilla työttömyys nousee väliin kahdeksaan prosenttiin. Sveitsissä työvoimatoimistot ovat kantonin alaisia ja palvelevat vain työttömiä ja työnantajia. Työtön saa kurssitusta hakemusten laadintaan ja on velvollinen lähettämään hakemuksiaan säännöllisesti. Työttömyyskorvausta voi saada vasta oltuaan työelämässä. Noin kaikki työttömät eivät rekisteröidy eivätkä kaikki työttömät nuoret ole tilastoissa työttömiä. Kaikki työttömyyskorvaukset Sveitsissä maksaa valtion työttömyysvakuutusra-

hasto. Korvaus alussa on perhesuhteista riippuen 70–80 % viimeisen työsuhteen keskipalkasta ja pienenee 17. työttömyyskuukauden jälkeen. Alle 25-vuotias voi saada ansiosidonnaista työttömyyskorvausta 200 työpäivän ajan, tuota vanhemmat 400 työpäivältä, ja 55 vuotta täyttänyt 520 työpäivän ajan.

lakkäänpien työttömyysaste on noussut vääjäämättä. 60–65 vuotiaiden toimeentulotuen saajien määrä on liittoministeriön mukaan noussut 47 % vuodesta 2011. 60 täyttänyt työtön saattaa joutua nostamaan vapaaehtois- en eläkkeensä säästöt (3. Säule) ennen kuin hänelle myönnetään toimeen- tulotukea. Liittohallitus suunnittelee 60 täyttäneille (v. 2020) työttömyys- korvauksen ulkopuolisille pitkäaikaistyöttömille siirtymäeläkettä. Tuon tuen edellytyksenä olisi vähävaraisuus, laskematta omaisuudeksi omassa käytössä oleva asunto, ja henkilön pysyminen kantonin työnvoimatoimis- ton asiakkaana.

Verotus

Sveitsissä maksetaan veroa valtiolle, kantonille ja kunnalle. Puolisot yhteis- verotetaan ja veroilmoitus vähennyksineen on yhteinen, sosiaalivakuutus- maksut kattavat myös puolison. Kantoni laskuttaa kolmannesvuosittain kantonin-, kunnallis- ja kirkollisveron ja eri laskulla liittovaltion veron, eli sveitsiläiset maksavat veronsa itse maksusiirroilla.

Kunnallisveroprosentti vaihtelee kunnittain ja kantoninvero vaihtelee kantoneittain. Kantonien tapa hoitaa sairaanhoito sekä erot yhteisövero- kertymissä ja väestön tulotasossa aiheuttavat eroja verorasitukseen. Vero- tuksessa voi vähentää lapsista tulevien vähennysten lisäksi mm. liiton jä- senmaksuja, jatkokoulutuksen kuluja sekä omistusasunnon remontoinnin kuluja kantonikohtaisesti kauemmin omistetun asunnon osalla. Keskituloi- sella voi kertyä veroa kolmelle eri tasolle yhteensä noin 15 % sotu-maksujen pidätyksen jälkeisestä ansiotulosta. Noin pakolliset maksut sekä verot voi- vat viedä bruttopalkasta noin 30 %. Veronmaksuun saa kuitenkin joustoa. Aikataulusta voi neuvotella kotikantonin kanssa. Kun henkilö jättää veronsa tai osan veroista maksamatta, kantoni laskuttaa viivästyskorkoa.

Sveitsin kantoneissa on yhä käytössä ulkomaalaisten erityisverotus (Pauschalbesteuerung). Säännön mukaan henkilön kaikkien tulojen on kerryttävä Sveitsin ulkopuolella, ja verotusperusteeksi lasketaan henkilölle Sveitsissä muodostuvat asumiskulut kerrottuna viidellä. Useinkaan kysei- set ulkomaalaiset eivät asu koko vuotta Sveitsissä, mutta kuluksi lasketaan asunnon siivous ja muu ylläpito sekä korko hankintahinnalle. Erityisverotus kannattaa vuositulojen ylittäessä CHF 400 000, laskettiin Zürichin kanto- nissa vuonna 2009, kun kansanaloite lopetti tuon verotustavan. Sveitsiläiset tuloillaan eivät voi saada kyseistä verotusperustetta eri kantonissa ja käytän- tö koettiin sveitsiläisiä syrjiväksi. Muutamassa kantonissa erityisverotus on selvinnyt kansanäänestyksissä, puolustajien vedotessa Sveitsin kansainväli- seen kilpailukykyyn ja jokaisen saatavan verofrangin tärkeyteen.

Yhteisöverotus

Sveitsin valaliitto on vahvasti mukana kansainvälisessä verokilpailussa. Lisäksi kantonit kilpailevat verotuksellaan yrityksistä. Nykyisin liittovaltion suorasta verokertymästä 10 % tulee henkilöverotuksesta ja 90 % yhteisöveroina (v. 2019). Tuon yhteisöverokertymän pääosan maksaa 3 % Sveitsissä toimivista yrityksistä, ja 70 % yrityksistä maksaa hyvin vähän veroja (lähde Handelszeitung v. 2019). EU ja OECD ovat arvostelleet Sveitsiä kansainvälisille yrityksille tarjotusta sijoittautumisedusta ja vaativat Sveitsin muuttavan yritysverotustaan. Sveitsin liittohallitus tulee ulkoisesta paineesta yhtenäistämään kaikkien yritysten verottamista valtionverotuksessa, mutta vuoden 2019 aikana pääosa kantoneista on liittovaltion suostumuksella jo keventänyt yritysvoittojen verottamista kantoneissa. Noin esim. Baselin kaupunkikantonissa voitosta peritään 13 % veroa ja yhdessä Luzernin kantonin kunnassa voitosta peritään vain 11,3 % veroa (v. 2020). Kantonien verotulojen pienenemistä liittohallitus kompensoi järjestämällä kantonien ja liittovaltion kustannusvastuita uudella tavalla ja lupaamalla lisää tulonsiirtoja kantoneille. Lisäksi OECD suunnittelee ylikansallisille yrityksille uutta yritysverotussysteemiä, jonka arvellaan muuttavan suurten kansainvälisten konsernien verotusta Sveitsissä niin että pääkonttoreista lankeaa Sveitsille vähemmän verotuloa.

Ulkomaalaiset Sveitsin työmarkkinoilla

Sveitsiin EU:n ja EFTA:n ulkopuolelta tulevaa työperäistä maahanmuuttoa säädellään edelleen viisumein ja työluvin. Oleskelulupia on eri tyyppisiä ja eri ajanjaksoille. Sveitsin ja EU:n välisellä henkilöiden vapaata liikkuvuutta määrittävällä sopimuksella unionin alueelta Sveitsiin työskentelemään tulo helpottui. Perheen rekisteröiminen ei ole enää ongelmallista. Työhön perustuva oleskeluoikeus tulee rekisteröidä asuinkantonissa ilmoittautumalla työn vastaanoton yhteydessä asuinkunnan henkikirjoittajalla.

Sveitsissä työskentelevistä noin 30 % on ulkomaalaisia (v. 2019). Sveitsiläinen työlaki ja kantonien minimipalkat kuten GAV-sopimuskin koskevat kansalaisia sekä vierastyövoimaa. Tutkintojen vertailtavuuden määrittely

Sveitsissä riippuu alasta ja työnantajasta. Oleskeluluvalla työhön tulevan ammattitutkinnon tunnustamista ei pääsääntöisesti vaadita. Hoitoalan tutkinnot hyväksyy Sveitsin Punainen Risti. EU:n alueella asuva voi työskennellä kalenterivuodessa 90 päivän ajan Sveitsissä ilman tutkinnon vertaamista. Sveitsissä lääkäreille ei ole erityistä säädettyä kielitaitovaatimusta, mutta työnantaja saattaa asettaa omat vaatimuksensa.

Sveitsin suurimman ammattiliiton Unian jäsenistä yli 50 % on ulkomaalaisia Sveitsissä asuvia, jotka työskentelevät pääasiassa rakennusteollisuudessa, matkailussa ja vähittäiskaupassa. Sopimus EU:n sosiaaliturvan yhteensovittamisesta koskee Sveitsiäkin. Kantoni maksaa lapsilisän sekä sen jälkeisen opintorahan palkanlisänä myös EU:sta tulevalle työperäiselle maahanmuuttajalle, myös tämän EU-maassa asuvista lapsista, kun perheen pääasiallinen elättäjä työskentelee Sveitsissä. Sveitsissä palkastaan sosiaalivakuutuksia maksanut ja asuva EU-kansalainen voi kantonin työvoimatoimistoon kirjautuneena saada liittovaltion kassasta työttömyyskorvausta ja kunnalta toimeentulotukea. Jatkuvaluonteisesti sesonkityötä Sveitsissä tekeväille saatetaan maksaa Sveitsistä työttömyyskorvaus EU:n alueelle.

Puolisoiden yhteisverotus koskee myös maahanmuuttajia. Avioerotilanteeseen kuuluvat, Sveitsissä kertyneen työeläkkeen ositus sekä parempituloiselle puolisolle usein määrättävä elatusvelvollisuus koskevat myös ulkomaalaisia Sveitsissä asuvia aviopareja. Eläkeosituksessa siirretty eläke pidetään kassassa henkilön eläkeikään saakka, mutta työskenneltyään Sveitsissä kaksi vuotta ulkomaalainen voi maasta pois muuttaessaan tietysin ehdoin nostaa Sveitsissä kertyneen työeläkkeensä sekä ¼ AHV-kassamaksuistaan rahana. Sveitsiläisestä työsuhteesta eläkkeelle jäävälle maksetaan sveitsiläinen kansaneläke sekä työeläke Sveitsistä ulkomaille. EU:n alueelle maksettava eläke verotetaan EU-maassa.

Vuonna 2014 kansanäänestyksessä läpi menneen, EU:sta tulevan maahanmuuton säätelystä halunneen kansanaloitteen (Masseneinwanderungsinitiative) seurauksena Sveitsin ulkomaalaislakiin säädettiin joitain pieniä muutoksia. Aloitteen yhtenä pyrkimyksenä oli taata sveitsiläisille etuasema Sveitsin työmarkkinoilla. Nettomaahanmuuttoa EU:sta oli n. 65 000–78 000 henkilön verran vuosittain. Vuonna 2016 liittoparlamentti määräsi päivit-

täin rajan ylitse töihin pendelöivillekin pakolliseksi ottaa sveitsiläinen yksityinen sairausvakuutus kuten maassa asuvat. Yli puolet Sveitsiin päivittäin kulkevista vierastyöläisistä tulee Genèven ja Ticinon kantoneihin. Jälkimmäisessä on 350 000 asukasta ja työvoimasta yli neljännes asuu ja maksaa tuloveronsa naapurimaassa. Vuonna 2016 ticinolaiset hyväksyivät kantonitason kansanaloitteen kotimaisten aseman parantamisesta työmarkkinoilla, eli rekrytoinnissa tulee samojen määreiden täytyessä palkata kotimainen. Vuodesta 2017 alkaen aloilla joilla työttömyys on noussut 8 %:iin, sveitsiläisen työnantajan tulee ilmoittaa avoimet työpaikat kantonin työvoimatoimistoon viisi päivää aiemmin kuin julkaisee työpaikkailmoituksen muualla ja tulee ottaa haastateltavaksi sveitsiläisiä työttömiä. Työnantajan ei kuitenkaan tarvitse ulkomaisen valitessaan perustella työnvoimatoimistolle, miksi ei palkannut kotimaista hakijaa. Noin vuonna 2017 vuoteen 2016 verrattuna työvoimatoimistoihin ilmoitettiin kaikkiaan seitsenkertainen määrä avoimia työpaikkoja.

Viime vuosina Euroopan unioni on tahtonut liittää Sveitsin tiukemmin sisämarkkina-alueeseensa. Sveitsin tulisi jo kahden solmimansa kahdenkeskisen sopimuksen perusteella hyväksyä ns. EU-kansalaisuus sekä lopettaa sveitsiläisen palkkatason suojaus. Nuo EU-yhteistyön ehdot Sveitsin parlamentti nimesi vuonna 2019 Sveitsin kannalta kriittisiksi. Syvemmällä integraatiolla EU-kansalaiset saisivat Sveitsissä nykyistä kattavammat sosiaalietuudet, mutta eivät kunnallista äänioikeutta kuten asuessaan toisessa EU-maassa. EU-parlamentti katsoo, että kussakin unionin alueen maassa tulee kaikille maksaa paikallisen palkkatason mukaisesti, mutta koska EU vaatii Sveitsin heikentävän vierastyövoiman palkkojen seurantaa ja ettei Sveitsiin tulevista lähetetyistä työntekijäistä ilmoiteta sveitsiläisviranomaisille ennakoon, sveitsiläiset saattavat pelätä palkkatasonsa rapautuvan maahanmuutolla.

Osassa sveitsiläisiä kunnanvirastoja halutaan tietää, kuinka hyvin vieraskielinen maahanmuuttaja taitaa paikallista kieltä, ja EU:n alueen ulkopuolelta saapunut saatetaan ohjata maksullisille kielikursseille. Sveitsin kansalaisuutta harkitsevan tulee hallita maan kieltä ja asua Sveitsissä 10 vuotta, josta tietty aika yhtämittaisesti samassa kantonissa ja kansalaisanomuksen

vastaanottavassa kunnassa. Määräaika koskee myös toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajia ilman Sveitsin kansalaisuutta, joille myös kansalaisuuteen vaadittava asumisaika alkaa alusta väliaikaisen muussa maassa asumisen jälkeen ja toiseen kantoniin muuttaessa. Määräaika sekä muut kansalaisuuden edellytykset vaihtelevat alueittain, joten liittoministeriö valmistelee kantonien kansalaisuuslakeihin yhtenäisyyttä (v. 2020).

Keväällä 2017 liittovaltion pakollisessa referendumissa hyväksytyllä lailla voivat kolmannen polven maahanmuuttajat, joiden vanhemmat ovat käyneet koulunsa Sveitsissä, saada Sveitsin kansalaisuuden helpotetusti ja edullisemmin kuin muutoin. Kansalaisuuden myöntämiseen vaikuttaa, hakijan omavaraisuuden tai työllisyyden ja integroitumisasteen ohella, kaikilla Sveitsin maahanmuuttajilla myös oleskeluluvan tyyppi. Kansalaisuutta ei myönnetä, kun henkilö on saanut toimeentulotukea viimeisten kolmen vuoden aikana. Kolmessa kantonissa tuo aikaraja on 10 vuotta. Sveitsissä pakolaisstatuksella asuvat ja turvapaikan sijaan tilapäisen oleskeluluvan saaneet eivät voi saada kansalaisuutta.

Lähteet

Bundesamt für Statistik. <http://www.bfs.admin.ch>
Das Portal der Schweizer Regierung. <https://www.admin.ch>,
Der Bund kurz erklärt 2019, Bundeskanzlei BK
Neue Zürcher Zeitung, Sonntagszeitung

■ Seppo Haario

Sveitsiläisten maanpuolustusvelvollisuus

Sveitsissä on yleinen maanpuolustusvelvollisuus, mutta sen toteutus on erilainen kuin Suomessa. Järjestelmään kuuluu lyhyt peruskoulutuskausi ja sen jälkeen kaikille pakolliset kertausharjoitukset reserviläisenä. Kertausharjoituksissa edetään johtajiksi. Heillä on suuri vastuu ja heihin luotetaan. Reserviläisistä käytetään nimitystä ”Milizsoldat”. Reservin johtajat suunnittelevat ja johtavat joukkonsa kertausharjoitukset kovapanosammuntoineen. Reserviläisillä on henkilökohtaiset käsiaseet kotonaan.

Sveitsin järjestelmän etuihin kuuluu se, että koko reservin koulutus on tehokasta ja uskottavaa. Jokainen reserviläinen hallitsee tehtävänsä ja tuntee esimiehensä ja toverinsa. Joukkojen perustaminen onnistuu varmasti, koska kaikki joukot harjoittelevat sitä vuosittain.

Sveitsin armeijan tehtävät ovat sotilaallinen maanpuolustus, siviiliviranomaisten tukeminen ja rauhanturvaaminen. Sotilas- ja siviiliviranomaisten välinen yhteistyö on erittäin tiivistä. Sveitsissä on perinteisesti ollut korkea maanpuolustustahto. Studie «Sicherheit 2019» mukaan Sveitsin kansalaisista pitää armeijaa välttämättömänä 79 %. Pääosa pitää yleistä asevelvollisuutta parempana (60 %) kuin ammattiarmeijaa (36 %).

Valmistautuminen asevelvollisuuteen ja kutsunnat

Sveitsissä jokainen mies on palvelusvelvollinen. Palvelu tapahtuu armeijassa, väestönsuojelussa tai siviilipalveluna. Sveitsin kantonit antavat kaikille

miehille ja naisille kirjalliset ohjeet palveluksesta armeijassa, väestönsuojelussa ja siviilipalveluksessa sinä vuonna, jolloin nämä täyttävät 16 vuotta. Asevelvollisuus alkaa sen vuoden alussa, jolloin mies täyttää 18 vuotta. Miehistöön kuuluvan asevelvollisuus päättyy aikaisintaan sen vuoden lopussa, jolloin hän täyttää 30 vuotta, jos kertausharjoitusvelvoitteet on täytetty. Muuten asevelvollisuus loppuu koulutuksesta riippuen 34–50 iässä.

Kun sveitsiläiset miehet ja naiset täyttävät 18 vuotta, heidät kutsutaan sen vuoden aikana päiväksi saamaan tietoa edellä mainituista palvelusmuodoista. Naisille asepalvelu on vapaaehtoinen.

Kutsunnat järjestetään Sveitsin kuudessa kutsuntakeskuksessa 3–12 kuukautta ennen suunnitellun palveluksen alkamista. Samassa tilaisuudessa valitaan myös vapaaehtoisina palvelukseen tulevat naiset. Kutsunnat kestävät 2–3 päivää. Kutsuntoihin on osallistuttava ennen kuin täyttää 24 vuotta. Sveitsin kutsuntakeskuksissa arvioidaan vuosittain noin 40 000 maanpuolustusvelvollista. Heistä todettiin vuonna 2018 sotilaspalvelukseen soveltuviksi 69,5 % ja väestönsuojelun palvelukseen 9,3 %. Loput suorittavat siviilipalveluksen tai ovat terveytensä perusteella tai muutoin palvelukseen soveltumattomia.

Palveluskelpoisten määrä on ollut pienessä nousussa. Vakaumuksen perusteella voi pyrkiä aseettomaan palvelukseen. Siviilipalvelukseen pääsee hakemuksen perusteella. Siviilipalvelus on 1,5 kertaa pitempi kuin miehistön aseellinen palvelus, eli noin 390 päivää. Siviilipalveluksen suorittaneiden määrä vuonna 2018 oli 6 205. Totaalikieltäytyjät saavat 18 kuukauden vankeustuomion.

Palvelukseen astutaan kaksi kertaa vuodessa: tammikuussa ja kesä–heinäkuussa, yleensä 20-vuotiaana.

Asevelvollisuuden suorittaminen

Sveitsin armeija tarvitsee vuosittain noin 20 000 uutta sotilasta. Palvelukseen astuu vuosittain noin 22 000. Palveluksen keskeyttäneiden määrä on noin 20 %, joten uusia sotilaita saadaan noin 18 000.

Peruskoulutus alokaskoulussa kestää miehistöllä 18 tai 23 viikkoa, mikä on noin 4,5 tai yli 5 kuukautta. Seitsemän viikon peruskoulutuksen jälkeen seuraa tehtäväkohtainen koulutus ja joukkokohtainen koulutus.

Peruskoulutuksen eli aktiivipalvelun jälkeen alkaa kertausharjoitusvelvollisuus, joka päättyy miehistöllä yleensä 32 vuoden iässä kuuden 19 päivää kestävä kertausharjoituksen jälkeen. Miehistön asevelvollisuuden yläikäraja on 34 vuotta. Miehistön palvelusajan pituudeksi tulee kertausharjoitusten kanssa 260 päivää, yhteensä noin 8,5 kuukautta.

Ryhmänjohtajat (Wachtmeister) ja korkeampi-arvoiset aliupseerit (Oberwachtmeister–Chefadjutant) saavat alokaskoulussa tapahtuvan seitsemän viikon yleisen peruskoulutuksen jälkeen koulutuksen omiin tehtäviinsä. Koulutus kestää reserviläisenä kertausharjoituksissa koulutushaaras- ta riippuen 34 tai 37 viikkoa eli toisin sanoen 8 tai 9 kuukautta. Aliupseerien asevelvollisuus päättyy 34–42 vuoden iässä. Palvelusvuorokausia tulee sotilasarvosta riippuen 400–770.

Reservin upseerien koulutuksen alku on sama kuin aliupseereilla. Palveltuaan yhden peruskoulutusjakson aliupseerina, voi jatkaa upseerikoulutukseen. Joukkueenjohtajan peruskoulutus kestää reserviläisenä kertausharjoituksissa 49 tai 52 viikkoa, noin 11 tai 12 kuukautta. Luutnantin ja

yliluutnantin asevelvollisuus päättyy 36 vuoden iässä ja poikkeustapauksissa 40 vuoden iässä.

Reservin upseerit ylenevät harjoituksissa osoitetun kyvykkyyden ja erilaisten kurssien suorittamisella. Ylempien reservin upseerien asevelvollisuus päättyy 50 vuoden iässä. Ilman yleisesikuntaupseerin koulutusta voi reservin upseeri saavuttaa kurssien ja kertausharjoitusten avulla everstin arvon. Palvelusvuorokausia tulee upseereille arvosta riippuen 600–1400. Yleisesikuntaupseerikurssin oppilaista vajaa puolet on reserviläisiä.

Sveitsin armeijan määrävahvuus on 100 000 henkilöä. Tätä varten on käytettävissä 140 000 henkilöä. Puolet asevelvollisuuden vapaaehtoisesti suorittavista naisista saa johtajakoulutuksen aliupseeriksi tai upseeriksi. Vuonna 2019 oli naisia Sveitsin reservinarmeijassa 1 106.

Maanpuolustuspalvelun ajalta maksetaan 80 % palkasta ja ansiotulottomat kuten opiskelijat saavat päivärahaa. Useat työnantajat maksavat palkan täysimääräisenä kertausharjoitusten ajalta. Viikonloput ja arkipyhät ovat vapaita alokaskouluissa ja kertausharjoituksissa varuskuntien vartio-osastoja lukuun ottamatta.

Kertausharjoitusten lisäksi täytyy kaikkien aseellisen palvelun reserviläisten osallistua vuosittain pakollisiin ammuntoihin henkilökohtaisella aseellaan. Kuittauksen läpäistystä ampumatestistä saa asuinseudun ampu-mayhdistykseltä (Schützenklub), jonka radalla ammunnat järjestetään.

Noin 30 % asevelvollisista ei osallistu kertausharjoituksiin oman joukkonsa mukana. Yleisimmät lykkäysten syyt ovat: opinnot, tutkinnot, ammatillinen tai muu syy, oleskelu ulkomailla.

Jos asevelvollinen ei osallistu kertausharjoituksiin, hän maksaa valtiolle korvausta (laskentaperusta 3 % vuosituloista). Asevelvollinen saa rahansa takaisin suoritettuaan myöhemmin kertausharjoitusvelvollisuutensa.

Sveitsiläiset voivat asevelvollisuuden päättyessä lunastaa kotonaan säilyttämänsä henkilökohtaisen aseensa, rynnäkkökiväärin tai pistoolin, omakseen. Sveitsissä on yhteensä noin 650 000 sotilasasetta kotisäilytyksessä.

Nuorista upseereista on jonkin verran puutetta. Nuorten upseerien täytyy tehdä valintoja perheen, työn ja armeijan välillä. Sotilasarvosta seuraavaan eteneminen reserviläisenä vaatii kurssituksen ja aina yhden peruskoulutusjakson, ja lisäksi upseerien kertausharjoitukset vievät aikaa.

Vuodesta 2018 on tehty asepalveluksesta houkuttelevampaa. Muutamat korkeakoulut pisteyttävät sotilaskoulutuskokemuksen. Johtajakoulutuksen saavia tullaan tukemaan taloudellisesti. Palveluskelpoisuusvaatimuksia tullaan lieventämään tehtävissä, jotka ovat ruumiillisesti vähiten rasittavia, kuten esimerkiksi IT-alan erikoishenkilöt, sotilaslääkärit ja sielunhoitajat.

Valmiusjoukot

Maanpuolustusvelvollisuutensa voi myös suorittaa kokonaisuudessaan yhtäjaksoisesti peruskoulutuksen yhteydessä. Tällöin nimitys on ”Durchdiener”. Yhtäjaksoisesti palvelevia käytetään virka-aputehtäviin: apuun luonnon- ja muissa katastrofeissa, vartiointiin, kansalaisten suojaamiseen sekä erilaisiin tukitehtäviin. Tällöin miehistöön kuuluvalla tulee palvelusvuorokausia 300.

Tulevaisuus

Armeijaa modernisoidaan ja kehitetään vastaamaan uusia haasteita. Vuonna 2018 kantahenkilökuntaan kuului 8 828 henkeä, joista 500 oli oppisopimuskoulutuksessa. Armeija kouluttaa nuoria maanpuolustustehtävänsä ohessa kantahenkilökunnaksi ja talouselämän tarpeisiin, kuten kokeiksi, autonasentajiksi, ompelijoiksi, eläintenhoitajiksi, laboranteiksi ja puusepiksi.

Yleinen asevelvollisuus säilyy. Uusi 100 000 sotilaan armeija tulee maksamaan vuositasolla 5 miljardia Sveitsin frangia.

Lähteet

Armeeauszählung 2019
Eidgenössisches Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport <https://www.vbs.admin.ch/de>
ETH Zürich Studie «Sicherheit 2019»
Schweizer Armee <https://www.vtg.admin.ch>

Monipuolinen Sveitsi matkailumaana

Matkailussa elämyksiä on pyritty tuottamaan jo kautta vuosituhansien. Matkailijat kaipaavat jännitystä, iloa ja sisältöä elämään. Luonnon muokkaamat maisemat ja liikkuminen tarjoavat uusia kokemuksia, tai kohde valikoituu historiallisuuden ja ruokakulttuurinsa perusteella.

Matkasuunnitelmia tehdään entistä enemmän myös kestävää kehitystä ja hiilijalanjälkeä arvioiden. Matkailijoita ei myöskään voida enää tyypitellä vain yhteen kategoriaan. Kulttuuri-, perinne-, luonto-, vuoristo-, vaellus-, seikkailu-, ostos-, ruoka-, kello-, seniori-, luomu-, terveys-, kylpylä-, liikunta-, slow-, hyvinvointi-, nostalgia-, kuntoliikunta- ja sukulaismatkailijoille ja kaikkien näiden yhdistelmille löytyy monikulttuurisesta Sveitsistä paljon sopivaa.

Kulttuuri-, perinne- ja nostalgiamatkailu

Tutustumisen Sveitsiin, sen kulttuuriin ja elämäntapoihin voi aloittaa museoiden, gallerioiden, konserttien ja festivaalien avulla. Sveitsissä on Euroopan tiheimmät museoiden ja gallerioiden verkostot. Perinne- ja nostalgiamatkailua kaipaaville löytyy useita Unescon maailmanperintökohteita; yhdeksän kulttuurikohdetta ja kolme luontokohdetta. Matkailija voi osallistua myös sveitsiläisten perinteisiin kylä- ja kansanjuhliin.

Taidemuseoista kuuluja ovat mm. Zürichin Kunsthaus, Baselin Kunstmuseum sekä Foundation Beyeler, Geneven Musée d'Art, Luzernin Sammlung Rosengart, Bernin Zentrum Paul Klee sekä Winterthurissa Oskar Reinhart-taidekokoelmat.

Aluemuseoissa pääsee tutustumaan Sveitsin eri seutujen ja elinkeinojen kehitykseen. Modernit audiosysteemit tarjoavat selostukset korvakuulokeisiin useilla kielillä. Zürichin päärautatieaseman vieressä sijaitsee Landesmuseum, vanhassa Schaffhausenin kaupungissa luostarimuseo zu Allerheiligen, Luzernista löytyy Sveitsin liikennemuseo ja pitseistään kuulusta St.Gallenin kaupungista tekstiilimuseo. Zürichissä on lisäksi mm. lelumuseo. Brienz-kaupungin itäpuolinen laaja puistomainen Ballenberg-ulkomuseo esittelee kesäaikaan sinne eri puolilta Sveitsiä siirrettyjä vanhoja taloja sekä pihapiirejä ja entisaikojen työskentelymenetelmiä.

Historiamatkailijat löytävät Sveitsissä paljon luonnonhistoriaa, sotahistoriaa, mielenkiintoisia tapahtumia ja rakennuksia. Euroopan vanhin nimeltä tunnettu hotelli on sijainnut Suuren Pyhän Bernhardin solan Sveitsin puoleisessa päässä. Sen perustajina olivat noin vuonna 1050 augustinolaismunkit, jotka palvelivat Roomaan meneviä pyhiinvaeltajia. Maailman kaunein hotelli löytyy Thunin kaupungista entisestä juustolasta, johon laitettu Spedition-hotelli sai vuonna 2017 ranskalaiselta Unesco-Prix-Versailles-järjestöltä ykkössijan sisustuksesta.

Nostalgiaa löytyy vanhoista kaupunginosista ja monista linnoista. Melkein jokaisessa, nykyisin yhä hyväkuntoisessa linnassa on yleisölle avoin museo. Linnoja, torneja ja raunioita esihistoriasta Antiikin Rooman aikaan on Sveitsissä nähtävyyshakohteina kaikkiaan yli tuhat. Vuonna 2014 perustettu Sveitsin linnat -yhdistys, johon kuuluu tällä hetkellä 21 linnaa yhdeksän

kantonin ja kolmen kielialueen kattavalla alueella, järjestää vuosittain linnoihin avoimet ovet -tilaisuuden. Yhdistyksen tavoitteena on täyttää infrastruktuurin ja kestävyuden erilaiset standardit. Kävijöitä Sveitsin linnoissa oli vuonna 2018 yhteensä yli miljoona.

Sveitsistä löytyy paljon kansanperinteistä musiikkia, tanssia, pukeutumista ja urheilua. Alppitorvi on ollut erityisesti Sveitsin vuoristoseutujen soitin paimenten kommunikointivälineenä. Ensimmäiset maininnat torvesta ovat 1500-luvun alusta. Matkailun ansiosta tämä alppitorvi-kansanperinne elpyi 1800-luvulla ja soitinta pidetäänkin nykyään yhtenä Sveitsin kansallisymbolina.

Sveitsin perinteisiä kansallisurheilulajeja ovat Schwingen, Steinstossen ja Hornussen. Schwingenissä painitaan lajiin kuuluvissa säkkikankaisissa polvihousuissa sahanpurulla päällystetyillä pyöreillä kentillä, joiden halkaisija on noin 7–14 metriä. Schwingenissä on erikseen miesten ja naisten sarjat. Schwingen-ottelut ovat maaseudulla kesän suuria tapahtumia. Steinstossen kilpailuissa heitetään kiviä kuin kuulantyönnössä. Miesten sarjoissa kivien paino vaihtelee 12,5–77,5 kilon ja naisten sarjassa 6–17 kilon välillä. Hornussen puolestaan muistuttaa pesäpallon ja golfin välimuotoa. Peli on saanut nimensä pelissä käytettävästä 78 grammaa painavasta kiekosta, joka lyödään kentälle teräksisestä rampista 2–3 metriä pitkällä joustavalla kepillä. Pelikentällä toisen joukkueen jäsenet yrittävät pyydystää kiekkoa 4 kiloa painavilla Schindel-levyillä ennen kiekon osumista maahan. Hornussenia pelataan erityisesti Keski-Sveitsin alueella.

Lehmätaistelua, Combat de reines, harrastetaan Lounais-Sveitsissä Valais'n ja Vaud'in kantoneissa. Taistelussa kaksi numeroitua lehmää kamppailee yrittäen saada toisen perääntymään tatamilta.

Vuoristoisella maaseudulla matkailijatkin pääsevät syyskuussa seuraamaan kukitettujen lehmien paluuta kesänvietosta vuoriniityiltä ja samalla nauttimaan kyläravintolan viinistä ja juustoista.

Valtakunnalliset kansallispuku- ja jodlaustapahtumat, kuten kansanmusiikkifestivaali Crans Montanassa kesällä 2019 ja Jodlerfest Baselissa kesällä 2020 vetävät sveitsiläisten lisäksi ulkomaisia matkailijoita. Tarinan Pikku Heidistä sveitsiläinen kirjailija J. Spyri sijoitti Itä-Sveitsin Graubündenin

vuorille. Wilhelm Tellin tarinaan liittyviä nähtävyyksiä löytyy Keski-Sveitsissä Urin kantonista ja sen lähistöltä.

Unescon maailmanperintökohteet

Sveitsissä on tällä hetkellä Unescon maailmanperintökohteina yhdeksän kulttuurista ja kolme luontokohdetta. Maailmanperintöluetteloon liittämällä on tarkoitus suojella näitä arvokkaita kohteita. Sveitsin listalta löytyy linnoja, kaupunkeja, rautateitä, paalutaloja, viinipengermiä, vuoria ja jäätiköitä.

Esihistoriallisen paaluasutuksen jäänteitä löytyy Sveitsin alueella 56 eri paikasta, kuten Bodenjärven rannoilta. Paalutusseutuja tutkimalla on saatu kuvaa mm. maanviljelyksen kehityksestä.

Lavaux-viiniviljelmät sijaitsevat Geneve-järven pohjoisrannalla Vaud'in kantonin alueella. Nämä jyrkät yhä tuottavat viinipengermät ovat perua Rooman valtakunnan ajoilta ja esimerkki ihmisten ja ympäristön vuorovaikutuksesta 11-luvulta alkaen.

Yksi tärkeimmistä benediktiiniluostareista sijaitsee Sveitsin koillisosassa St.Gallenin kaupungissa. Vuonna 720 perustettu barokkityylinen St.Gallen-luostari on arkkitehtoninen kokonaisuus ja luostarin kirjasto on yksi maailman parhaimmin säilyneistä ja laajin keskiaikaisista kirjastoista.

Pyhän Johanneksen luostari St.Müstair 1240 metrin korkeudessa Graubündenin laaksossa Itävallan rajalla edustaa puhtaasti karoliinisen ajan rakennustyyliä. Reformaation vaikutuksen piiristä jääneessä luostarikirkossa on Sveitsin laajin sarja säilyneitä figuratiivisia seinämaalauksia.

Bernin, eli Sveitsin pääkaupungin, vanha osa on Unescon listalla yhtenä Euroopan parhaiten säilyneistä keskiaikaisista kaupungeista. Historiallinen keskus, kasvitieteellinen puutarha, viikoittaiset markkinat sekä Bärengraben-karhupuisto, jossa 1400-luvulta lähtien asustaa karhuja, ovat Bernin tunnetuimmat nähtävyydet.

Kellokaupungit La Chaux-de Fonds ja Le Locle sijaitsevat Länsi-Sveitsin Jura-vuoristossa. Suojelukohde muodostuu näistä kahdesta historiallisesta kelloteollisuuden kaupungista.

Bellinzona on eteläisen Ticinon kantonin pääkaupunki ja italiankielisen Sveitsin keskus. Täältä löytyy keskiaikaiset linnat Castelgrande, Montebello ja Sasso Gorbaran. Nykyisin hoidettu vaellusreitti kiemurtelee linnasta linnaan.

Sveitsin kaksi historiallista rautatielinjaa edustavat erinomaisia harmonisia rataratkaisuja kuten 42 tunnelia ja 144 maasiltaa. Vuonna 1903 käytöön otettu Albulan rautatie välillä Thusis–St.Moritz ja Bernina-solan ylittävä Berninan rautatie ovat yhä käytössä.

Modernein kulttuuriperintökohde koskee sveitsiläisen arkkitehdin ja taiteilijan Le Corbusier'n elämäntyötä. Veistoksellista tyyliä suosinut Le Corbusier mm. kutsui taloja asuttaviksi koneiksi. Sveitsin alueella sijaitsee kaksi perintölistalla olevista La Corbusierin luomuksista.

Kolme Sveitsin alueen Unescon luontokohdetta ovat vuoristoisia. Ticinossa Luganonjärven eteläpuolelta kohoaa Monte San Giorgio. Tällä pyramidinmuotoisella vuorella on maailman parhaiten säilyneet, noin 245–230 miljoonaa vuotta sitten vallinneelta triaskaudelta peräisin olevat fossiiliset jäänteet.

Bernin Alpeilla sijaitsevalla Jungfrau-Aletsch-Bietschorn-alueella on Euroopan suurin jäätikkö. Alueen massiivisella vaikuttavuudella on ollut tärkeä ja inspiroiva rooli eurooppalaisessa taiteessa, kirjallisuudessa ja vuoristomatkailussa. Nykyisin tämä maailmanperintökohde on merkityksellinen tieteellisessä ilmastomuutoksen tutkimuksessa.

Sardonan karulla vuoristoalueella on jäätikön muokkaamaa suoperäistä kasvillisuutta ja vanhin Sveitsin alueella elävä vuorikaurislaji. Mannerlaattojen rooli vuoriston synnyssä näkyy tässä maailmanperintökohteessa selvästi.

Sveitsin luonto ja ulkoiluharrastukset

Luonto-, eko- ja luomumatkailijoille Sveitsi tarjoaa lukuisia vaihtoehtoja maalla ja vedessä. Vaihtelevan ja monipuolisen ilmastonsa ansiosta Sveitsi on erinomainen lomakohde harvinaisempienkin lajien harrastajille ympäri vuoden. Sijainti useiden ilmanvirtausten keskellä tekee ilmastosta vaihtelevan. Vuoristossa on talvella kylmää ja lunta, mutta samanaikaisesti Sveitsin

eteläosissa ilmasto muistuttaa välimerellistä ilmastoa, mikä monipuolistaa pidempäänkin viihtyvän lomailua. Hiihtorinteet muuttuvat kesän tultua patikointireiteiksi. Loma-asuntoja voi vuokrata nettisivustojen tai kuntien matkailuneuvonnan kautta ympäri vuoden.

Sveitsissä on 65 000 kilometriä keltaisin viitoituksin merkittyjä reittejä, joista löytyy kaiken ikäisille ja kuntoisille vaeltajille sopivia. Reitin alku on yleensä taajamassa, ja kävelyn keskimäärin kuluva aika on merkitty viittoihin. Kunnat teettävät ilmoitustaululleen sekä esitteisiinsä selkeitä karttoja vaellusreiteistään. Vaeltajalle tärkeitä ovat nilkkaa tukevat jalkineet ja sään mukainen varustus. Reittiin pitää paneutua etukäteen ja huomioda oma kunto ja mahdollinen korkean paikan kammo. Ensimmäisellä kerralla on hyvä mennä kokeneen vaeltajan kanssa. Mobiiliverkko kattaa merkityt reitit. Sveitsin läpi kulkee lisäksi yhdeksän merkittyä pitkänmatkan pyöräreittiä, yhteensä 3 300 kilometriä. Tasaisemmalta maalta löytyy rullaluistelijoille pitkänmatkan reittejä.

Sveitsiä nimitetään usein Euroopan vesialtaaksi. Koko Euroopan makean veden varastoista 6 % sijaitsee Sveitsissä. Rein-, Rhone- ja Inn-joet saavat alkunsa Sveitsin Alpeilta. Sveitsin alueella on yli 175 vähintään 10 hehtaarin kokoista järveä tai tekojärveä. Reinin putoukset, Euroopan suurimmat tasangon vesiputoukset sijaitsevat Neuhausenin kaupungin lähistöllä Saksan rajan pinnassa. Lounais-Sveitsissä Sionin kaupungin eteläpuolella sijaitsee maailman suurin tekojärven pato, 285 metriä korkean muurin rajaama Grande Dixence. Niin Suomea kuin Sveitsiäkin mainostetaan matkailusivustoilla, esitteissä ja kirjallisuudessa veden maina: Suomessa tuttu mainoslause ”Tuhansienjärvien maa” ja Sveitsissä usein ”Switzerland, a Land of water”.

Uimista ja kalastusta voi harrastaa lukuisilla järvillä ja joilla. Kesällä Zürichin- ja Genevenjärven rannoilla maauimalat ovat suosittuja. Suuret järvet Genevenjärvi, Neuchatelinjärvi, Bodenjärvi, Vierwaldstätterjärvi, Zürichinjärvi, Maggiorejärvi, Luganonjärvi, Thuninjärvi ja Bielinjärvi tarjoavat mahdollisuuksia matkustaa moottori- ja höyrylaivoilla sekä purjehti-

miseen tai moottoriveneilyyn. Voimakkaamman kuin 8 hv-perämoottorin käsittelyyn vaaditaan veneilylupakirja.

Rannoilla sekä sisämaassa on myös leirintäalueita, joille usein naapurinmaalaisetkin tuovat asuntovaununsa jopa vuosiksi. Sup-lautoja annetaan vuokralle leirintäalueilla ja järvenranta-uimaloista. Purjelautailua harrastetaan myös monilla pienillä järvillä.

Erilaisten vuoristohissien ja rinnejunien avulla päästään syrjäisiinkin paikkoihin. Kesällä harrastetaan paljon riippuliitämistä, jota voi turisti kokeilla ohjaajan parina, varaamalla tandem-liidon sellaisia markkinoilta yrittäjiltä tai yhdistyksiltä.

Koskenlaskua pääsee kokeilemaan esimerkiksi Berner Oberlandissa. Rotjärven lähellä Luzernia on Sveitsin soutukeskus.

Golf ja ratsastus ovat myös suosittuja lajeja. Vuorikiipeilyä harrastetaan paljon ja siihen saa kurssitusta.

Talvinenkin Sveitsi tarjoaa paljon harrastusmahdollisuuksia. Sveitsissä sijaitsee Euroopan korkeimmat talviurheilualueet ja runsaasti hyvätasoisia laskettelukeskuksia. Laskettelurinteitä on 7 300 kilometriä, lisänä syvän lumen freeriding-rinteitä ja 5 000 kilometriä latuverkostoa. Useimmissa hiihtohisseissä päiväkortit on korvattu ns. pistekorteilla, johon ladatun rahasumman määrä pienenee hissinousulla ja jota voi käyttää koko sesongin. Maastohiihdon suosio on kasvanut. Engadinin laaksossa Graubündenin kantonissa järjestetään vuosittain maaliskuussa kansainvälisesti tunnettu hiihtotapahtuma EngadinSkimarathon. Vuorilla voi harrastaa myös lumikenkäilyä ja ohjaskelkkailua tai ratakelkkailua. Talviharrastuksina luistelu luonnossa jäädytetyillä luisteluradoilla on elämyksellinen kuten myös jäätyneillä vesiputouksilla kiipeäminen.

Sveitsi on tunnettu myös suunnistuksesta, jalkapallosta, mäenlaskusta, salibandystä ja jääkiekkoilusta. Noihin kahteen jälkimmäiseen lajiin on Sveitsissä palkattu suomalaisiakin pelaajia ja valmentajia. Jääkiekon vuoden 2020 MM-kisat järjestetään Sveitsin Lausannessa ja Zürichissä. Suomi osallistuu kisoihin hallitsevana maailmanmestarina.

Junalla matkaten tai laivalla seilaten tai postiautoillen pääsee tutustumaan melkein koko Sveitsiin. Lähiliikenneverkoston yhteys täsmällisesti

kulkeviin juniin helpottaa liikkumista. Koko reittinsä liput voi ostaa samasta paikasta asemalta tai netistä. Paikkavarauksia junaan ei tarvitse tehdä, mutta turistien suosimille osuuksille varausta voi suositella. Sveitsissä junalla ja laivoilla liikkumista varten ulkomainen turisti voi matkata myös Inter-rail-päiväkorteilla, jotka on hankittava kotimaassa ennen matkaa. Kauniista maisemista voi nauttia esimerkiksi junan panoraama-vaunussa Unescon maailmanperintölistalle otetuilla reiteillä Itä-Sveitsissä. Niin ikään kuuluisa on yli sata vuotta sitten Bernin eteläpuolella vuoren sisään luotu Jungfrau-joch-junarata. Se vie Top of Europe -asemalle 3 454 metrin korkeuteen, josta näkee Unescon maailmanperintöluetteloon otetun Aletsch-jäätikön.

Gastronomiia ja laatutuotteita matkailijalle

Suklaa

Maitotiiviste ja maitosuklaa ovat sveitsiläisiä keksintöjä 1800-luvun lopulta. Sveitsiläiset kuluttavat vuosittain eniten suklaata Euroopassa, uusimman tilaston mukaan 10,8 kg vuodessa henkeä kohden. Sveitsillä on hyvin pitkät perinteet luksuskonvehtien valmistamisessa. Tunnetuimmat suklaavalmistajat ovat Lindt & Sprüngli, Nestlé ja Migros-ketjun Frey. Alun perin sveitsiläiset Suchard ja Toblerone kuuluvat nykyään yhdysvaltalaiseen elintarvikekonserniin Mondelez International. Lindt & Sprünglin pääkonttori ja tehdas sijaitsee Kilchbergissä Zürichinjärven rannalla ja Nestlén pääkonttori on Veveyssä Genevenjärven rannalla.

Yksi tapa tutustua suklaaseen Sveitsissä on retki Chocolat Train -junan kyydissä joko 1900-luvun alun junavaunussa tai nykyaikaisessa maisemajunassa. Juna lähtee Genevenjärven rannalta Montreux'sta ja menee Broc'in kautta Gruyeres'iin ja takaisin. Broc'ssa voi vierailla Nestlén Cailler-suklaatehtaalla. Gruyres'ssä voi pistäytyä kukkulalla kylän linnassa ja Gruyere-juustolassa. Gruyeres on tunnettu myös tukevasta vispikermastaan.

Juusto

Juusto on olennainen osa Sveitsin ruokakulttuuria ja ajanvietettä. Juustot ovat maailman arvostetuimpien joukossa ja laaduntarkkailu on korkealu-

okkaista. Sveitsin juustolaadut on nimetty perinteisten valmistusseutujensa mukaan. Juustoista tunnetuin on pehmeän makuinen reikäinen Emmental-juusto, joka on yksi maan vanhimmista juustolaaduista. Tunnettuja juustoja ovat myös Appenzeller, Gruyere, Tilsit ja Raclette.

Perinteistä alppijuustoa valmistetaan vuoristossa pienissä juustoloissa. Valmistus tapahtuu käsin avotulella tuoreesta prosessoimattomasta lehmän- tai vuohenmaidosta. Turistit voivat tutustua muutamissa juustoloissa juuston valmistukseen. Emmentalissa Kiesenin kunnassa sijaitsee maitotalousmuseo. Tunnetuilla sveitsiläisillä juustolaaduilla on omat web-sivut.

Kaksi sveitsiläistä juustoruokaa ovat ylitse muiden; Raclette ja Fondue. Nimet tulevat ranskankieliseltä vuoristoalueelta. Fondueta syödään yleensä leipäkuutioiden kera. Tyypillisin fondue-resepti on moitié-moitié (puolet ja puolet), jolloin seoksessa on pääasiassa Emmental- tai Gruyere- sekä Vacherin Fribourgeois -juustoa. Fondueta matkailija voi maistella muun muassa Fribourg'in (saks. Freiburg) kantonissa liikennöivässä retrojunassa "Train Fondue" matkalla Bullesta Montbovon'iin ja takaisin. Matkan aikana nautitaan fondueateria ja marenkijälkiruoka.

Raclette-ateria valmistetaan samannimisestä juustosta, jota sulatetaan ja nautitaan yleensä perunoiden, hillisipuleiden ja suolakurkkujen kera. Tunnettuja ovat myös alun perin Jura-vuoriston juusto Tete de Moine, Bodensee-järven alueelta oleva Tilsiter ja Glarusin kantonin Schabziger-juusto.

Viinit

Sveitsin tärkeimmät viinialueet sijaitsevat etelässä Valais'n (saks. Wallis) ja Vaud'in kantoneissa. Sveitsi on tunnettu hyvistä kuivista valkoviineistään. Viljelyin rypäle on Gutedel. Länsi-Sveitsissä tuo rypäle tunnetaan nimellä Chasselas ja Valais'issa nimellä Fendant. Viljeltyimmät punaviinirypäleet ovat Pinot Noir, Gamay ja Merlot. Sveitsin kantoneista 18 on viininviljelyaluetta. Viiniä myydään Sveitsissä elintarvikeliikkeissä ja voi tilata laatoittain kotiin. Junissa istuinvaunussa on sallittua nauttia välipalaa matkalle mukaan otetun viininkin kera.

Viinialueilla järjestetään syys- ja lokakuisin kansanjuhlia ja maistiaisia, Winzerfeste. Vierailijoita vetävät erityisesti Bernin länsipuolisen Bielinjärven

rannat kuten Erlach ja Twann, sekä Unescon maailmanperintölistalle otettu laaja Lavaux-viinialue Genevenjärven rannassa Lausannen eteläpuolella. Pienissä kapeakujaisissa kylissä voi poiketa kellareihin maistiaisille ja ostaa pulloja mukaansa, mutta aukioloajat on hyvä varmistaa etukäteen kuntien tai matkailumarkkinoinnin kotisivun kautta. Toinen sesonki viiniturismille on huhtikuun loppu–toukokuun alku, kuten Valais’n kantonissa Salgeschissa, jossa tuolloin pullotetaan edellissyksyisten rypäleiden satoa. Mielenkiintoisia vaellusreittejä löytyy myös viininviljelyalueilla ympäri Sveitsiä.

Kellot

Kelloteollisuus yhdistetään vahvasti Sveitsiin ja onkin Sveitsin tärkeimpiä vientiteollisuuden sektoreita. Sveitsiläinen Abraham Perrelet keksi automaattikellon 1700-luvulla ja Charles E. Guillaume kehitti vuonna 1895 kellojen tarkkuuteen vaikuttavan metalliseoksen, jonka ansiosta hän sai Nobelin fysiikanpalkinnon vuonna 1920.

Sveitsissä valmistetaan noin 95 % kaikista maailman luksuskelloista. Valuuttamääräisesti Sveitsistä tulee yli puolet koko maailman rannekellojen tuotannosta. Luksuskellojen valmistus keskittyy Geneven alueelle. Määrän sijaan keskitytään laatuun, kestävyYTEEN, huippuosaamiseen, esteettisyyteen ja alkuperäisyyteen. Swiss made -merkintä takaa laatua ja alkuperäisyyttä. Tuon merkinnän käyttö on tarkoin säädelty ja Sveitsi onkin kiristänyt kriteereitä merkin käytölle lainsäädännöllä laadun ja alkuperäisyyden takaamiseksi. Yhden kellon kehittämiseen saatetaan käyttää vuosia ja kellon ostajia kiehtookin käsityötaito.

Arvostettuun sveitsiläiseen kulta- ja koruseppäperinteeseen ja kellohistoriaan voi tutustua lukuisissa Sveitsin kellomuseoissa. Musée International d’Horlogerie sijaitsee Vaudois’n kantonissa maailmanperintölistalla olevassa Chaux-le-Fonds’n kaupungissa, josta tuli kelloteollisuuden keskus 1700-luvulla. Seutu on tunnettu taiteestaan ja kellojen lisäksi muustakin käsityöstä kuten soittorasioista. Täällä Jura-vuoriston alueella voi tutustua myös soittorasioiden historiaan Musée Baud’ssa.

Patek Philippe kehitti 1800-luvulla rannekellon. Genevessä sijaitsee Musée Patek Philippe, jossa voi tutustua 1500-luvulta alkaen valmistettuja

eurooppalaisia, sveitsiläisiä ja geneveläisiä kelloja sisältävään antiikkikokoelmaan sekä Patek Philippe -kellojen omaan historiaan.

Jo kelloliikkeiden ja valmistajien loistokkaat näyteikkunat ovat nähtävyyksiä. Laadukkaat kelloliikkeet omaavat erinomaiset valikoimat kaikkialla Sveitsissä. Maailman suurimpaan kellojen näyteikkunaan ja uutuuksiin pääsee tutustumaan vuosittain järjestettävillä maailman suurimmilla kello- ja jalokivialan BaselWorld-messuilla Baselissa.

Vastavuoroista matkailua

Sveitsiläisten matkat Suomeen

Sveitsiläinen on innokas ja nautiskeleva matkailija, joka on valmis sijoittamaan matkaan suhteellisen paljon, jos vain hinta-laatusuhde on kohdallaan. Hän vaatii rahoilleen myös vastinetta sekä hyvää ja ystävällistä palvelua. Ekologiset arvot ovat sveitsiläisille tärkeitä jo matkaa suunniteltaessa. Suomen pääkilpailijoina sveitsiläisten matkakohteen valinnassa ovat Ruotsi, Norja ja Islanti. Suomen osuus sveitsiläisten Eurooppaan suuntautuvista matkoista on 0,5 %. Sveitsiläiset tekevät ulkomaanmatkoista 88 % Eurooppaan. Sveitsissä on rekisteröityjä matkatoimistoja 1656, joista yli 40 prosentilla on SRV:n (Schweizer Reise Verband) jäsenyys. Jäsenyys on edellytys matkanjärjestävyydelle ja osa matkatoimistoissa järjestää matkoja vain tilauksesta.

Vuonna 2018 Sveitsistä tehtiin 86 000 matkaa Suomeen, jossa nousua edellisvuodesta 5 %. Noista sveitsiläismatkailijoista oli Suomeen ensimmäistä kertaa saapuvia 33 %. Suomeen saapuvien sveitsiläismatkailijoiden kokonaismäärästä kaksikolmasosaa saapuu Sveitsin saksankieliseltä alueelta ja viidesosa ranskankieliseltä alueelta ja prosentin verran italiankieliseltä alueelta. Sveitsi sijoittui eniten matkoja Suomeen tehneiden kansallisuuksien vertailussa sijalle 13. Sveitsistä Suomeen saapui 82 000 matkailijaa ja transito-matkailijoita oli 4 000. Transito-matkailijat ovat Helsingin lentokentän kautta Suomesta poistuneita päiväkävijöitä, jotka ilmoittivat olleensa Suomessa ainoastaan läpikulkumatalla. Tämä luku selittynee sillä, että Suomesta on tiheät suorat lentoyhteydet esimerkiksi Aasiaan. Rekisteröityjä sveitsiläisyöpymisiä oli kaikkiaan 168 000, joka on 2,5 % kaikista

ulkomaisista yöpymisistä. Yöpymisten määrä on kasvanut keskimäärin 3 % vuodessa aikavälillä 2000–2014 ja 5 % vuonna 2018.

VisitFinlandin tekemän markkinointitutkimuksen mukaan vuonna 2018 Suomeen tulevista sveitsiläisistä 19 % oli työ-, kongressi-, messu- tai seminaarimatalla ja 26 % tuttava- ja sukulaisvierailulla. Lomamatkalaisia oli 47 % ja kauttakulkumatalla 5 %.

Päivittäin kulutettiin keskimäärin 90 euroa ostoksiin, 120 € majoittumiseen, 123 € ravintoloihin, 28 € liikkumiseen ja kulttuuriin 12 €. Rahankäyttö oli keskimäärin 532 € vierailua kohti. Pääkaupunkiseutu oli matkakohteenä 33 % prosentilla. Matkansa aikana Suomen lisäksi muihinkin maihin suuntasi 37 % matkailijoista. Suomen järviolueella yöpyy noin 14 % kaikista sveitsiläisyöpyjistä. Järvi-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla sveitsiläisten yöpyjien määrä on vähentynyt vuonna 2018 ja Etelä-Savossa noussut. Suosituimmat alueet ovat kesällä Helsinki ja talvella Lappi. Lapin alueella yöpymismäärät ovat kasvaneet eniten vertaillen viimeistä kymmentä vuotta. Lapissa sveitsiläisten yöpymiset jatkoivat voimakasta nousuaan etenkin Kittilän, Kolarin ja Sodankylän kohteissa. Sveitsiläisten yöpyjien määrä Lapissa kesä- ja talvikautena on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana ja kesä kautena 2010–2018 nousua on ollut 8 %. Sveitsistä Suomeen käynnistyi vuonna 2019 jo 18. tilauslentosetoni, jossa kohteina ovat Kittilä ja Rovaniemi. Tämä kertoo vahvasta kasvusta Lappiin myös tulevana kautena.

Suomesta Sveitsiin – maailman parhaimmilla lentokentillä

Suomen ja Sveitsin välillä on hyvät lentoyhteydet. Finnairilla on suorat ja säännölliset lentoyhteydet Helsingistä Geneveen ja Zürichiin. Molempien lentokenttien yhteydessä sijaitsee rautatieasema ja junayhteydet ovat hyvät muualle maahan. Lisäksi Suomessa on tarjolla runsaasti muiden lentoyhtiöiden välilaskuja sisältäviä lentoja Sveitsiin. Valmismatkoja läpi vuoden tarjoavat monet matkanjärjestäjät.

Marraskuussa 2017 julkaistussa maailman parhaimpien lentokenttien äänestystutkimuksessa

Suomi ja Sveitsi pärjäsivät erinomaisesti. The Guide to Sleeping in Airports -www-sivuilla järjestettiin äänestys vuoden 2017 maailman parhaasta ja huonoimmasta lentokentästä. Kyselyssä oli yli 25 000 vastaajaa. Tässä äänestyksessä Helsinki–Vantaan lentokenttä oli neljänneksi paras. Suomalaista lentokenttää luonnehdittiin siistiksi, puhtaaksi ja moderniksi, jossa on helppo liikkua. Sveitsin Zürichissä sijaitseva Kloten International Airport sijoittui sijalle 10. Kymmenen parhaimman lentokentän joukossa Euroopasta tälle listalle sijoittuvat Suomen ja Sveitsin lisäksi ainoastaan Saksan Munich International Airport ja Viron Tallinnan International Airport.

Konsulttiyhtiö Skytraxin keväällä 2018 julkaiseman kyselyn mukaan Sveitsin Zürichin lentokenttä oli yhdeksänneksi paras ja Helsinki–Vantaan sijalla 16. Lista perustuu suoraan matkustajien kokemuksiin ja mielipiteisiin lentoasemien laadusta, toimivuudesta ja mukavuudesta. Vertailu tunnettaankin nimellä ”Passengers Choice Awards” (matkustajien valinta). Vuonna 2019 arvionsa lentokentistä oli antanut lähes 14 miljoonaa matkustajaa 100 eri maasta.

Nettimatkatoimisto Travellinkin vuonna 2017 julkaiseman kyselyn mukaan maailman paras lentoasema oli Helsinki–Vantaan lentoasema, Sveitsin Zürichin lentoaseman sijoituessa sijalle kolme ja Sveitsin Geneven lentoaseman sijoituessa sijalle kuusi. Kyselyyn vastasi 65 000 matkailijaa eri puolilta Eurooppaa.

Onnellisia maita

Viimeisimmän vuonna 2019 julkaistun maailmanlaajuisen indeksin mukaan Suomi on maailman onnellisin maa jo toista vuotta peräkkäin. Yliopistotutkijoiden koostaman laskelman on julkaissut Sustainable Development Solutions Network -verkosto (SDSN). Kaikki pohjoismaatkin mahtuvat ansiokkaasti kymmenen parhaan joukkoon Sveitsin sijoituessa kuudenneksi. Sveitsi hävisi hieman Islannille, Tanskalle, Alankomaille ja Norjalle. Onnellisuuden kokonaisuuteen otettiin tulojen lisäksi huomioon muun muassa odotusarvo terveistä elinvuosista, korruption vähäisyys, luotettavan läheisen olemassaolo, anteliaisuus ja vapaus tehdä valintoja. Yhä yleisemmin on-

nellisuutta pidetään tärkeänä niin sosiaalisen kehityksen kuin myös julkisen politiikan tavoitteena.

Vuodesta 2012 alkaen lähes vuosittain julkaistussa onnellisten maiden listauksessa Suomi ja Sveitsi ovat pysytelleet kuuden parhaan joukossa Sveitsin ollessa vuonna 2015 ensimmäisellä sijalla ja seuraavan vuonna toisena Suomen ollessa kuudes ja viides. Tutkimuksessa selviää, että monissa maissa onnellisuusaste on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut merkittävästi, mutta Sveitsi ja Suomi ovat säilyttäneet arvokkaan asemansa kärkijoukossa tutkimuksessa mukana olleiden 156 maan joukossa.

Useat maat ovat nostaneet onnellisuuden ylivoimaiseksi valtion hyvinvointia kuvaavaksi määreeksi. Näitä onnellisuuteen vaikuttavia asioita sisältää myös YK:n kehityssagenda. New Yorkissa syyskuussa 2015 pidetyssä huippukokouksessa YK:n jäsenmaat sopivat kestävä kehityksen tavoitteista ja toimintaohjelmasta, jotka ohjaavat kestävä kehityksen edistämistä vuoteen 2030 asti.

Hintataso ja turvallisuus

Suomea ja Sveitsiä pidetään kalliina maina. Sen osoittavat myös tilastot (European Comparison Programme, 2018). Sveitsin hintataso ylitti Euroopan Unionin keskiarvon 60 prosentilla ja Suomi 20 prosentilla. Suomea kalliimpia maita olivat Sveitsi, Norja, Tanska, Irlanti ja Ruotsi. Selkeästi alle EU-keskihintatason Suomessa jäivät vuonna 2017 energian ja tietoliikenteen hinnat. Vuoden 2018 tilaston mukaan kaikista Euroopan maista ovat ruoka ja alkoholittomat juomat toiseksi kalleimpia Sveitsissä, noin 60 prosenttia yli EU-keskiarvon. Alkoholijuomissa taas Suomi on noin 80 prosenttia EU:n keskiarvoa korkeammalla.

Korkea elintaso kertoo myös siitä, että yhteiskunta on monipuolisesti elinkelpoinen, vakaa ja toimintakykyinen yhtä hyvin yhteiskuntarakenteeltaan kuin sisäiseltä ja ulkoiselta turvallisuudeltaan. Sveitsissä on joka paikassa erittäin ystävällinen, kohtelias ja nopea palvelu. Tämän oppivat nopeasti myös Sveitsin palveluammateissa työskentelevät vierastyöläiset.

Samalla nämä seikat ovat matkailukehityksen edellytyksiä. Turvallisuus ja sen mukanaan tuoma imago yhdessä laadun kanssa on tulevaisuudessa yhä tärkeämpää maantieteellisille alueille matkailun painopistealueeksi muodostumisessa.

Maailmanlaajuisesti julkaistaan monenlaista vertailutietoa turvallisimmista ja vaarallisimmista maista. The Institute for Economics and Peace -tutkimuslaitoksen vuoden 2019 julkaisussa turvallisimmista maista Suomi sijoittuu sijalle yhdeksän ja Sveitsi sijalle seitsemän. Sveitsiä ennen tulevat Islanti, Tanska, Itävalta ja Uusi Seelanti. Vertailun tiedot perustuvat 23 laadullisiin ja määrällisiin indikaattoreihin kattaen 163 itsenäistä valtiota. Sveitsissä majapaikkaansa pitävän Maailman Talousfoorumin (World Economic Forum WEF), Travel and Tourism-raportin listauksessa Suomi on maailman turvallisimman maan Sveitsin sijoituessa kahdeksaksi listauksen kat- taessa 136 maata.

Siisteys ja kestävä kehitys

Sveitsin valtio ja yritykset panostavat tuotannossaan ja kulutuksessaan ympäristövastuullisuuteen ja kestäväan kehitykseen. Palvelujen ja tuotteiden ympäristöystävällisyyttä, sosiaalista vastuuta, luonnonmukaisuutta ja vastuullisuutta seurataan, valvotaan ja määritetään tarkasti sekä kansallisella että EU:n tasolla ja tehdään näkyväksi maailmanlaajuisesti.

Sveitsi on erittäin siisti maa. Sveitsiläiset ovat lajitelleet jätteensä huolellisesti jo kauan. He eivät heitä roskia maahan ja pihat ja kadut ovat siistissä kunnossa. Metallit kuten juomapurkit kierrätetään erikseen samoin kuin lasijäte. Pullonpalautusta liikkeisiin ei ole eikä myöskään rahallista pullo- panttia. Kuntien toimesta kerätään talouksien jätepussit kuten myös pah- vit, paperi- ja puutarhajätteet kiinteistön edustalta tiettyinä keräyspäivinä. Sveitsin kunnat noudattavat kestäväan kehityksen arvoja niin vesi- ja ener- giatekniikoissa, jätehuollossaan, kulttuuriperinnön vaalimisessa kuin myös paikallisen väestön huomioimisessa.

Ilmastomuutos ja sen ehkäisy ovat ykköshuolenaiheita Sveitsissä. Tuore tutkimus osoittaa, että Sveitsin alueella jäätiköt ovat menettäneet kymme-

nesosan laajuudestaan viiden viime vuoden aikana. Sveitsissä ilman kes- kimääräinen lämpötila nousee kaksi kertaa nopeammin kuin keskimäärin maailmassa, johtuen osittain Sveitsin sijainnista kaukana merestä ja kor- keasta ilmanalasta. Ilmastomuutoksella on suuret vaikutukset matkailuun.

Lentoveroasia on ajankohtainen monen muun Euroopan maan tavoin myös Sveitsissä. Liittoparlamentti suunnittelee lentomatkustamiseen lisä- maksua ja lentoveroa tullaan käsittelemään hiilidioksidipäästöjä koskevan lain tarkistamisen yhteydessä vuonna 2020.

Sveitsi kuuluu maailman parhaimpiin maihin kestäväan kehityksen mitta- reilla mitattuna.

VisitFinlandin tekemän tutkimuksen mukaan suomalaisista noin 22 % ottaa kestäväan kehityksen arvot huomioon matkapäästöstä tehdessään; vas- taavasti saksalaisturisteista jo 40 %. Yritykset ottavat näitä seikkoja huo- mioon yhä enenevin määrin myös markkinointiviestinnässään helpottaen näin matkailijan valintoja. Erilaisia kestäväan kehityksen indikaattoreita ser- tifiointiteen on useita ja kriteerien täytyttyä sertifiointilogot ovat yrityk- sen käytössä.

Marsalkka Mannerheim ja Sveitsi

Kansainvälisen tutkijaryhmän tekemän World Value Survey -kyselyn ar- vioinnissa vuonna 2019 paljastui, että kansoista suomalaiset ovat kulttuu- risesti lähimpänä sveitsiläisiä. Kyselyssä kartoitettiin mm. sosiaalisuuden ilmaisemista sekä suhdetta rahaan ja politiikkaan. Seuraavaksi lähinnä sveitsiläisiä, ja ilmeisesti myös suomalaisia, kulttuuriltaan ovat kanadalaiset. Sveitsiläisiä ja suomalaisia yhdisti edellä mainittujen seikkojen yhtäläisyyk- sien lisäksi vahvaksi luokiteltu piirre luottaa tuntemattomiin ihmisiin.

Sveitsiläiset arvostavat marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheimia ja Suomen selviytymistä viime sodissa. Jatkosodan aikana maaliskuussa vuon- na 1943 Mannerheim sairastui keuhkokuumeeseen ja oli hoitamassa ter- veyttään Etelä-Sveitsissä Luganossa. Jätettyään presidentin tehtävät vuon- na 1946 Mannerheim vetäytyi Sveitsiin. Hän vietti viimeiset elinvuotensa 1948–1951 ilmastoltaankin hänelle hyvin soveltuneessa Genevenjärven

rannan Montreux`ssa Glion`in kylässä Valmont`in yksityissairaalassa. Siellä kirjoitettiin myös Mannerheimin muistelmät.

Genevenjärven rannalla Territet`n kaupunginosassa lähellä Valmont`in sairaalaa on Mannerheimin mukaan nimetty puisto "Parc de Mannerheim" ja sinne on vuonna 1955 pystytetty Mannerheimin muistomerkki. Muistomerkkiin on kirjoitettu Aaro Hellaakosken runosäkeet: "Tuossa on luonne, laivan keulassa kyllä, kun se syvien yllä, tietänsä kyntää." Vuosittain kesäkuun ensimmäisenä lauantaina Sveitsiläis-suomalainen upseeriyhdistys "Die Finnisch-Schweizerische Offiziersvereinigung" (FSOV) ja Sveitsin Suomen ystävien yhdistys "Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands" (SVFF) edustajineen laskevat yhdessä Suomen Sveitsin suurlähetystön edustajan kanssa seppeleen Mannerheimin muistomerkille. Sveitsissä on vuosittain stipendiaattina yksi suomalainen upseeri. Hänet nimitetään tässä tilaisuudessa juhlallisesti "Mannerheim-stipendiaatiksi".

Valmont`in klinikalla paljastettiin vuonna 2011 juhlallisessa tilaisuudessa Mannerheimin muistolaatta. Muistolaatan toteuttajina toimivat Suomen Sveitsin suurlähetystö, Montreux`n kaupunki, Sveitsiläis-suomalainen upseeriyhdistys (FSOV), Valmont`in sairaala, Suomen Luganon kunniakonsuli ja Suomen Marsalkka Mannerheimin Perinnesäitiö.

Montreux-Veveyn alue tunnettiin jo vuosisata sitten kylpylöistä, upeasta rantabulevardistaan ja Chillon`in linnasta. Nykyisin alue tunnetaan lisäksi vuotuisesta Montreux Jazz Festival -tapahtumasta.

Lähteet

Bundesamt für Statistik. <http://www.bfs.admin.ch>

MySwitzerland. <http://www.myswitzerland.com/en-fi>

Turunen, Tuija 2015. Matkailijan mielikuvia Suomesta ja Sveitsistä/Images of Finland and Switzerland:

-Genevenjärven ja Saimaan alueilla/-areas of Lac Léman and Lake Saimaa. Opinnäytetyö. Degree Programme in Tourism. Theseus-kokoelma. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015123121735>

Visit Finland. <http://www.visitfinland.fi>

Elämää nykyajan Sveitsissä

Sveitsi tunnetaan rikkaana ja puolueettomana maana Euroopan keskellä. Maisemat ovat kuin kuvakirjasta ja ruokakulttuuri maukas sekoitus alppikylien traditioita ja naapurimaiden herkuja. Monikielinen ja -kulttuurinen maa elää muutoksien keskellä, jotka heijastuvat myös arkielämään ja työyhteisöjen toimintatapoihin.

Asuminen

Sveitsiläiset asuvat useimmin vuokralla kuin omistusasunnossa. Omassa asunnossaan asuu 37,5 % väestöstä ja vuokra-asunnoissa 62,3 %. Noin 0,2 % kansalaisista asuu sukulaisten luona tai työsuhdeasunnossa. Omistus-asunnot ovat suosittuimpia maaseudulla kuin kaupungeissa ja niitä hankkivat pariskunnat ja perheet. Jopa 54 % omistuskiinteistöistä on omakotitaloja ja lähes saman verran omistusasunnoista kuuluu yli 65-vuotiaille henkilöille. Yhden hengen taloudet asuvat lähes poikkeuksetta vuokra-asunnoissa, joista 70 % sijaitsee kerrostaloissa.

Käytäntönä on, että vuokran lisäksi vuokralainen maksaa asumiskulut, ”Nebenkosten”, eli sähkön, veden ja lämmityskustannukset. Yleensä työnantaja myöntää työntekijälle tämän muuttopäivän vapaaksi. Asunto tulee siivota perusteellisesti ennen luovutusta.

Kerrostaloissa on pyykitupajärjestelmä, koska omien pesukoneiden käyttö on mahdollisten vesivahinkojen vuoksi kielletty monissa paikoissa, sillä kerrostaloasuntojen kylpyhuoneissa ei ole suomalaisen tapaan lattiakaivoja. Toinen syy saattaa olla pesukoneesta aiheutuva häiriö, koska pesuaikatauluja on vaikeampi kontrolloida. Yksi kerrostaloasumisen tärkeä sääntö on: ”Es isch zähni gsi” eli kello on jo 22.00, jonka jälkeen ei ole suotavaa häiritä naapureita missään muodossa.

Pesutupakäytäntöön kuuluu tiukka aikatauluista kiinni pitäminen ja vanhemmissa taloyhtiöissä virallinen pesutuvan avaimen luovutus sovittuna ajankohtana. Zürichiläinen akateemikko ja kirjailija Hugo Loetscher kirjoitti aiheesta tunnetun novellin ”Der Waschenküchenschlüssel”, jossa pohditaan pesutuvan avaimen syvää olemusta avaimena sveitsiläiseen demokratiaan ja järjestelmällisyyteen. Sveitsissä ei ole suotavaa ripustaa pyykejä ulos kuivumaan juhlapäivinä tai sunnuntaisin. Sähköjärjestelmän jännite Sveitsissä on 230 V ja taajuus 50 Hz. Pistorasiat ovat pääosin kolmireikäisiä.

Liikkuminen

Liikenne Sveitsissä on rauhallista ja järjestäytyynyttä. Nopeusrajoitukset ovat 50 km/h kaupungissa, 80 km/h taajamien ulkopuolella ja 120 km/h moottoriteillä. Jalankulkijoilla on tienkäyttäjän etuoikeus. Alppiteillä ylämäkeen ajavalla autolla on etuajo-oikeus.

Moottoriteiden käyttölupa maksaa 40 frangia/vuosi. Vignette-tarra liimataan auton tuulilasiin näkyvälle paikalle. Tarroja myyvät posti, huoltoasemat ja raja-asemat. Turistin pitää ostaa tarra rajalla ajaakseen moottoriteillä. Pyörärekisterinumeron eli Velovignetten käyttö Sveitsissä päättyi 31.12.2011. Polkupyöränumero oli aiemmin myös pyörän vakuutus, joka nyttemmin on siirtynyt osaksi kotivakuutusta.

Autokoulu Sveitsissä alkaa Punaisen Ristin ensiapukurssilla, jonka läpäistytään oppilas siirtyy teorian ja käytännön pariin. Teoriakurssin läpäistytään autokoululainen voi suorittaa käytännön harjoittelua tukihenkilön kanssa, jonka tulee olla vähintään 23-vuotias ja hänellä tulee olla ajokortti jo ainakin kolmen vuoden ajan. Harjoitteluautossa tulee olla näkyvästi esillä kyltti, joka

ilmoittaa autokoululaisen olevan auton ratissa. Kyltissä on valkoinen L-kirjain (saksasta: Lernfahrt) sinisellä pohjalla kaikilla Sveitsin kielialueilla.

Yleisten kulkuneuvojen käyttö on Sveitsissä erittäin suosittua. Kaikki yleiset kulkuneuvot yhdistävä aikataulujärjestelmä Swiss Travel System mahdollistaa matkojen suunnittelun ja toteutuksen minuuttiaikataululla. Sveitsin valtion nelikielisen (saksa, ranska, italia, englanti) internet-sivuston kautta löytyvät linja-autojen, raitiovaunujen, junien, järvilaivojen, gondolihiisien ja hammasratajunien aikataulut ja hinnat. Sivusto toimii älypuhelimissa App-sovelluksena. Sveitsissä asuva hankkii usein julkisissa kulkuvälineissä matkustamiseen HalbTax-kortin, jolla matkustus onnistuu puoleen hintaan myös laivoissa ja useimmissa yksityisissä vuorijunissa. Tai voi hankkia GeneralAbo-kortin, jolla varustettuna matkustaa ilman maksua kaikissa julkisissa liikennevälineissä. Swiss Pass -kausilipulla turisti voi matkustaa kaikkialla Sveitsissä yhden kortin kanssa. Voimassaoloaika on neljästä vuorokaudesta vuoteen. Maailman tiheimmän rautatieverkoston keskus on Zürichin päärautatieasema, jonka kautta kulkee päivittäin 2 200 junaa 1,5 minuutin välein rytmitettyinä.

Eläinsuojelu

Sveitsin eläinsuojelulaki on yksi maailman tiukimpia, ellei peräti tiukin. Koiranomistajien piti aikaisemmin käydä kasvatuskurssi, jossa opittiin myös tärkeää tietoa ravinnosta, liikunnasta ja ihmisen parhaan ystävän terveydenhuollosta. Kasvatuskurssin käytyään Sveitsissä asuva kansalainen sai luvan hankkia itselleen koiran. Myös maahan muuttavien koiranomistajien tuli käydä kurssi. Kurssipakko poistui vuonna 2017. Eläimessä pitää olla tunnistussiru.

Häkkieläinsäännöksiin kuuluu kotiolosuhteissa myös velvollisuus kahden jyräjän tai linnun hankkimisesta, jotta ne voivat elää ja varttua yhdessä. Kuolemantapauksissa yksin jääneelle hamsterille tai undulaatille on hankittava uusi kumppani.

Valtion virasto Bundesamt für Lebensmittelsicherheit und Veterinärwesen seuraa eläinten olosuhteita yhdessä eläinlääkärien kanssa.

Kulttuurit

Kulttuurit ovat kuin jäävuoria, joista näemme ensi kohtaamisella vain hui-pun. Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimuksissa on todettu, että ensimmäiseksi ihminen rekisteröi uuden tuttavuuden sukupuolen ja etnisen taustan. Lyhyissä kohtaamisissa huomio kiinnittyy kieleen ja vaatetukseen.

Lähemmän tutustumisen aikana tapahtuu perehtyminen henkilön viestintätyyliin, tapoihin, uskomuksiin, asenteisiin ja arvoihin, joiden oletetaan olevan hyvin samankaltaisia, mitä enemmän henkilön etninen tausta ja ulkoinen olemus muistuttavat tarkkailijan omia lähtökohtia. On lukuisia mää-
rä perusoletuksia, joista emme välttämättä ole tietoisia, mutta ne kuitenkin vaikuttavat jatkuvasti käyttäytymiseemme.

Tarkkailijan mieli on valikoiva, koska se näkee vain ne piirteet ja ominaisuudet, jotka ovat silminhavaittavia. Ennakoasenteet vaikuttavat siihen, että tarkkailija huomioi erityisesti niitä asioita, joista on joskus kuullut. Stereotyyppien käyttäminen voi olla tietoista ja tilapäistä. Ajan myötä ensivaikutelma voi kokemusten kautta muuttua ja monikulttuurinen viestintä voi alkaa.

Tapakulttuuri

Suomalaiset ja sveitsiläiset muistuttavat monessa suhteessa toisiaan. On kuitenkin asioita, joissa toimintatavat eroavat toisistaan.

Yleinen tapakulttuuri Sveitsissä on erittäin kohtelias ja hillitty. Tervehtimiseen kuuluu kättely ja vastapuolen nimen mainitseminen: "Guete Morge, Herr Schnyder", "Schöne Abe, Frau Zemp". Jos tervehdittäviä on useampia: "Grüezi mitenand" (saksa: miteinander), "Hoi zäme" (saksa: zusammen). Teitittely on erittäin yleistä, samoin tittelien käyttö: "Guete Tag Dr. Wyss", "Grüezi Frau Pfarrer".

Sinuttelu ja poskisuudelmat ovat käytössä vain läheisten ystävien keskuudessa: "Salü Jürg!", "Hoi Vreni!". Oikeaoppinen poskisuudelma on kevyt, äänetön ja kohdistetaan ilmaan posken vierellä. Vain posket koskettavat kevyesti toisiaan. Poskisuudelmia on kolme, joista ensimmäinen oikealle poskelle.

Kaupunkien muotiliikkeissä saatetaan jo tervehtiä asiakasta "Hallo!"-huudahduksella, mikä ei vielä jokin aikaa sitten olisi tullut kysymykseenkään. Hymyt ja ystävällinen small talk kuuluvat jokaisen sveitsiläisen perustaitoihin, jotka opitaan jo lapsena. On tärkeää muistaa kiittää sekä toivottaa läh-
tiessä mukavaa päivän tai illan jatkoa, myös kaupoissa ja virastoissa: "Merci viel mal.", "Schönen Tag, Frau Schmidt."

Sinuttelu on hyväksyttyä saman ammattikunnan edustajien ja yhdistysten jäsenten keskuudessa. Myös kansallispuvun käyttäjät sinuttelevat toisiaan musiikkijuhlilla, vaikka eivät olisi koskaan tavanneetkaan aiemmin.

Sveitsiläinen hallitsee yleensä erittäin hyvin small talkin eli seurallisen keskustelun, jonka tärkeänä osana on myös argumentointi. Puheen keskeyttämistä tai päälle puhumista ei pidetä erityisen kohteliaana käytöksenä, mutta se voidaan tulkita myös vastapuolen kiinnostukseksi ja tulkitaan silloin positiiviseksi. Sveitsiläinen puhekumppani on usein utelias ja esittää runsaasti kysymyksiä, samalla kun lähes tauoton katsekontakti voi tuntua suomalaisesta erikoiselta.

Elämänarvot ja tyyli

Perhettä pidetään sosiaalisen elämän ytimenä ja tasapainon lähteenä. Jos aikuisella ei ole puolisoa tai lapsia, on hän usein ikääntyvien sukulaistensa tukihenkilö niin käytännön asioissa, kuten myös vastuussa näiden muistamisesta juhlapäivinä ja loma-aikoina.

Liikuntaa ja ulkoilua arvostetaan paljon. Sveitsiläisillä on hyvin käytännöllinen suhde säämuutoksiin ja iso varasto kuhunkin säähän sopivia varusteita. Patikointi on sveitsiläisten liikuntaharrastuksista suosituin. Säännöllisesti vaelluksia tekevät 2,7 miljoonaa asukasta. Kolmen tunnin patikointeja tehdään noin 20 vuodessa, joten vaelluspäiviä kertyy ennätysmäärä 54 miljoonaa vuosittain.

Merkittyjä patikointireittejä löytyy Sveitsistä 65 000 kilometriä. Autoteitä 71 400 kilometriä ja rautatiereittejä 51 000 kilometriä. Vaellusreittien varrella on yli 50 000 kylttiä, joiden kuten itse polunkin käytettävyyden kantonit, kunnat ja vaellusyhdistysten jäsenet tarkastavat.

Vaellusreittien ylläpito maksaa 53 miljoonaa frangia vuodessa eli noin 815 frangia/km.

Työtä kunnioitetaan ja arvostetaan suuresti, samoin säästäväisyyttä. Vaatteilla ei koreilla eikä omaisuudesta kerskailla. Moni sveitsiläinen on yhdistysaktiivi ja viettää osan vapaa-ajastaan hyväntekeväisyyden ja vapaaehtoistyön parissa. Yhdistystoiminta on vilkasta ja kontaktien luominen yhteisen kiinnostuksen parissa on luontevaa, joskin on muistettava, että oma aktiivisuus on edellytyksenä kontaktien luomiseen.

Puolet 14 vuotta täyttäneistä sveitsiläisistä kuuluu aktiivijäsenenä vähintään yhteen yhdistykseen tai vapaa-ajan organisaatioon. Jäsenistöissä 55 % on miehiä, 45 % naisia. Naiset osallistuvat kuitenkin usein puolisonsa yhdistystoimintaan järjestämällä mm. arpajaisia ja kahvitarjoiluja tapahtu-

miin. Tilastoissa tämä näkyy vapaaehtoistyönä, jota harrastaa noin puolet sveitsiläisistä. Seurojen aktiivijäsenistä suurin osa on alle 25-vuotiaita tai 39–74-vuotiaita. Perheellisten ruuhkavuodet näkyvät tilastossa selkeästi.

Yhdistyksistä suurin osa on urheiluseuroja. Erittäin suosittuja ovat harrastusseurat, kulttuurin ja kielten harjoittajien yhdistykset sekä luonnon ja eläinten ystävien kerhot. Myös perinteisiä traditioita ylläpitäville yhdistyksille riittää kiinnostusta modernissa Sveitsissä ja niillä on jäseniä kautta maan. Suosituimpia näistä ovat sveitsiläisen painin (Schwingen), jodlaus- ja kuorolaulun (Jodlverband, johon kuuluvat myös alppitorven soittajat) ja sveitsiläisen pesäpallon (Hornussen) seurat.

Helvetian asukkaalla on luottamus demokratiaan, vapauteen ja ahkeruuteen. Monikulttuurisen viestinnän tutkimusten mukaan sveitsiläisten indi-

vidualismin arvo on 68, kun maailman keskiarvo on 43 ja muun Euroopan 61. Oman mielipiteen muodostaminen on tärkeää. Sen muodostamista ja perustelua harjoitellaan jo alakoulussa. Väittelykulttuuria arvostetaan ja hyvien kysymysten ja perustelujen esittämistä pidetään osoituksena älykkyydestä.

Pohjois- ja keskieuropalaisille tyypillisesti myös sveitsiläisillä on monokroninen aikakäsitys, jonka mukaan aika on rajallinen eikä sitä pidä tuhlaa. Ajan käyttöä pitää suunnitella ja hallita, olla siis ahkera. Joidenkin arvioiden mukaan Sveitsin eteläisissä kantoneissa olisi käytössä Välimeren maille tyypillinen polykroninen aikakäsitys, jonka mukaan aika on joustavaa ja aina oltava tilaa muutoksille. Tämän teorian mukaan maan pohjoisilla ja eteläisillä alueilla on eroja, vaikka pohjoisrajalta etelärajalle on linnuntietä vain 250 km.

Sveitsiläinen keittiö perustuu kantonien omaleimaisiin ruokakulttuureihin, joissa vaikuttavat sekä naapurimaiden perinteet että alppikylien traditiot. Herkullisista juustoistaan tunnettu Sveitsi tuottaa korkealaatuista maitoa ihanteellisissa olosuhteissa Alpeilla, missä ilma on puhdasta ja raikasta, sekä niityt reheviä. Kausiruokat ovat suosittuja ja kauden menu rytmitetään luontaisen kasvukauden ja sadonkorjuun mukaan. Elintarvikeala kehittyi jatkuvasti, koska sveitsiläiset hakevat entistä enemmän uusia makuelämyksiä ja ovat kiinnostuneita luomu- sekä terveysvaikutteisesta ruoasta.

Kielet

Virallisia kieliä Sveitsissä on neljä: saksa, ranska, italia ja retoromaani. Lain edessä nämä neljä kieltä ovat samanarvoisia, vaikka monikielisille maille tyypillisesti eniten maassa puhuttu kieli saattaa ottaa epävirallisen pääkielen aseman. Virallisissa tapahtumissa, kuten poliitikkojen keskustelutilaisuuksissa, jokainen läsnäolija voi puhua omaa äidinkieltään. Nykynuoret eri kielialueilla, esimerkiksi zürichiläinen geneveläisen kanssa tai ticinolainen berniläisen kanssa saattavat puhua keskenään englantia. Vanhemmat sukupolvet Sveitsin eri kielialueilla osaavat myös muiden kielialueiden kieliä ja valitsevat yleensä yhteiseksi kieleksi keskenään kommunikoidessaan yhden

Sveitsin kielistä: saksan, ranskan tai italian. Sanotaan, että sveitsiläiset eri kieliset asuvat vierekkäin eikä yhdessä, sillä kielialueet ovat selvästi rajautuneita. Sveitsiläiset ovat pääosin yksikielisiä, sillä vain 14 % kansalaisista käyttää päivittäin kahta tai useampaa kieltä.

Sveitsinsaksan puhujat oppivat koulussa saksan kirjoituskielen, joka joidenkin poikkeuksia lukuun ottamatta on hyvin samankaltaista kuin Saksassa käytetty Hochdeutsch. Tätä standardikieltä käytetään myös koulussa oppitunneilla, mutta kukaan saksankielinen sveitsiläinen ei puhu sitä äidinkielenään eikä toisen saksankielisen maanmiehensä kanssa. Näin ollen aikuisenakin sveitsiläinen ajattelee omalla kielellään, mutta kirjoittaa toisella kielellä. Nykynuoret ovat alkaneet käyttää keskinäiseen viestintään oman murteensa äännekirjoitusta, jolle ei toistaiseksi ole virallista oikeinkirjoitusta.

Ranskan kieli Sveitsissä poikkeaa emämaan kielestä mm. seuraavasti: aterioiden nimet poikkeavat Ranskan käytännöstä samaan tapaan kuin Belgiassa ja Kanadassa, Sveitsin ranskan numerjärjestelmä ei käytä vigesimallijärjestelmää, vaan on tuottanut omat, italian kielen vastineita muistuttavat numerot luvuille 70, 80 ja 90.

Italian kielen murre Sveitsin eteläisimmässä kantonissa muistuttaa läheisen Lombardian murretta. Ticinon kantonin kirjakieli on saanut monia sanoja saksan ja ranskan kielen liikenteen, kirjeenvaihdon, hallinnon ja rakennusalan sanastosta.

Retoromaanin viisi idiomia jakautuvat Graubündenin laaksojen mukaisesti. Sveitsissä retoromaanin puhujia on vain noin 40 000, mutta rajan toisella puolella Italiassa, missä kielen nimi on ladin, sitä puhuu äidinkielenään noin miljoona asukasta.

Itäisen Graubündenin kantonin koulukieli on saksa tai italia. Kolmas kantonin virallinen kieli on ollut vuodesta 2001 Rumantsch Grischun, jonka perusteet zürichiläinen kielitieteilijä Heinrich Schmid loi vuonna 1982 yhdistäen ja jakaen kantonin viiden idiomien sanastoa. Rumantsch Grischunia opetetaan kaikissa kantonin kouluissa.

Sveitsiläisillä on lämpimät suhteet naapurimaiden asukkaisiin ja kulttuureihin, joilla on sama äidinkieli. Kuunnellaan samaa musiikkia, seurataan samoja tv-kanavia ja luetaan samoja lehtiä ja kirjoja.

Päivittäin tulee naapurimaista yli 300 000 työntekijää rajan yli Sveitsiin töihin. Työvuoron päätyttyä he palaavat kotiinsa rajan toiselle puolelle. Raja-alueilla vallitsee oma kulttuuripiiri, joka voi tuntua esimerkiksi Ticinin kantonissa käyvälle italialaiselle kotoisammalta, kuin kaukaisen Rooman tavat ja murre. Suurimmat rajatyöskentelyalueet löytyvät Geneven sekä Etelä-, Luoteis- ja Itä-Sveitsin alueilta.

Sama kieli – eri kulttuuri

Kulttuurienvälinen viestintä toteutuu joskus silloinkin kun äidinkieli on nimellisesti sama. Sveitsiläiset puhuvat naapurimaiden kieliä mutta murteita, jotka poikkeavat kirjakielestä. Sveitsinsaksan standardikieli poikkeaa niin kieliopillisesti kuin sanastollisestikin emämaan Saksan kielistä ja murteista, ja jakautuu tahoillaan muista Sveitsin kielistä vaikutteita saaviin useisiin murteisiin.

Vuonna 2019 saksalaisia asui Sveitsissä 309 388. Päivittäin Saksasta käy n. 60 000 henkilöä työssä Sveitsin puolella. Niinpä kielelliset vivahteet ja tyylierot ovat olleet esillä lukuisissa artikkeleissa sveitsiläisissä sanomalehdissä ja keskusteluissa.

Siinä, missä Saksassa on aivan kohteliasta ilmoittaa leipomossa: ”Ich kriege ein Brötchen” (”Minulle tulee sämpylä”), tuntuu se sveitsiläisestä tyllyltä, koska lause ei sisällä pyyntöä eikä bitte-sanaa. Alppimaassa toimii ennätysmäärä saksalaisia lääkäreitä ja on käyty paljon keskustelua siitä, voiko potilaalta edellyttää vieraan kielen, jolta Saksan kirjakieli sveitsinsaksalaisista tuntuu, käyttöä sairastapauksessa omalla kotipaikkakunnallaan. Otsikoihin on noussut sveitsiläisen potilaan sanoma: ”Miir isch es sturm gsii”, josta saksalainen lääkäri tunnisti vain sanan ”myrsky” (Sturm) potilaan kuvaillessa pyöräyttävää oloaan. Sanomalehden haastattelussa pitkään Sveitsissä asunut saksalainen totesi: ”Wie würden Sie in Aserbaidchan auswandern: eine ganz andere Mentalität, eine ganz andere Kultur. Der Schweizer tickt ganz anders”, suom. ”Kuin muuttaisi Azerbaidžaniin: aivan toisenlainen mentaliteetti, täysin erilainen kulttuuri. Sveitsiläinen tikittää aivan eri tavalla.”

Tehtävä- ja suhdekeskeisyys työympäristössä

Eurooppalaisen työkulttuurin voi jakaa kahtia mm. seuraavalla tavalla: on maita, joissa keskitytään ilman pitkiä alkupuheita heti tehtäviin ja sellaisia, joissa keskitytään ensin ihmissuhteisiin. Euroopan symbolisena vedenjakajana toimii Alppien seutu.

Sveitsissä ei ole yhtä yhtenäistä liiketoimintakulttuuria, koska maassa on eri kieliryhmiä, sveitsiläiset ovat sitoutuneet omaan kantoniinsa, etnisiä ryhmiä on paljon (joka neljäs asukas on ulkomaalainen) ja maassa on kansainvälisiä yrityksiä, joissa on monikulttuuriset työympäristöt.

Yhtenäistä kuitenkin on Alppien molemmin puolin varovainen asenne ulkoisiin vaikutuksiin ja varautuneisuus riskinottoa kohtaan. Usein hyvien henkilökohtaisten suhteiden luominen vie vuosia ja vaaditaan paljon tietoa sekä vakuuttavia perusteluja, ennen kuin hyväksytään uusi suunnitelma tai menettelytapa.

Nykyisessä maailmanmenossa kulttuurit ovat jatkuvassa muutoksessa. Jotkut kulttuurin osat, kuten tietyt kansalliset arvot, muuttuvat hitaasti. Niiden rinnalla yrityskulttuurien muutoksilla on kiihkeä tempo, kun pienenevässä maailmassa monikulttuuriset yritykset ja yhteistyöprojektit yhtenäistävät työyhteisöjen toimintatapoja.

Sveitsiläinen työkulttuuri

Työskentely sveitsiläisessä työkulttuurissa ei poikkea suuresti suomalaisesta työympäristöstä, joskin on hyvä muistaa seuraavat asiat: Viestinnässä on tärkeää muistaa teitittely, tittelit, oppiarvot sekä nimen käyttö ja hierarkian kunnioitus. Arvostettuja ovat hillitty elekieli, asiallisuus ja kohteliaisuus, joskin pitää pystyä myös vastaanottamaan suoraa kritiikkiä koskien työtehtävän suoritusta ja tulosta.

Työtehtävissä ovat ensi sijalla täsmällisyys ja huolellinen valmistautuminen. Ideat pitää pystyä esittämään selkeästi, loogisesti ja toimivasti. Tarkkaan harkitut päätökset pitää pystyä perustelemaan faktoilla. Vaikka small talk onkin arvostettua, suhtaudutaan kielteisesti työasioista vitsailemiseen eikä huumorilla ole sijaa työneuvotteluissa.

Myyntitehtävissä esityksen on oltava selkeä ja tarkka, keskittyen tosiasioiden ja korostaen tuotteen tai palvelun edullista hintaa. Kuitenkin hintaa tärkeämpiä ovat laatu ja toimitusten tai palvelun täsmällisyys. Arvostus työelämässä ansaitaan pätevyydellä, vastuuntuntoisuudella, luotettavuudella ja rehellisyydellä. Kaunopuheisuutta ja kerskailua karsastetaan. Esityksiä, joihin on jätetty tulkinnan varaa, pidetään puutteellisina ja niiden esittäjän pätevyyttä saatetaan epäillä.

Aperitiivi-kulttuuri on osana liiketoimintaa. Työpäivän jälkeisessä vapautuneessa ilmapiirissä usein viinilasillisen kera, vältetään kuitenkin keskustelua ansioista, uskonnosta tai seksuaalisesta suuntautumisesta.

Pukeutuminen liike-elämässä eroaa paljon sveitsiläisten rennosta vapaa-ajan tyylistä. Tyylikäs yleisvaikutelma kuvastaa ammattitaitoa, luotettavuutta ja arvovaltaa, erityisesti suositaan tummia värejä. Miehillä tummaan pukuun on yleensä yhdistettynä vaalea paita ja hillitty solmio. Puvun takkia ei tärkeissä neuvotteluissa riisuta, sillä se saatetaan kokea loukkaavaksi. Liike-elämässä naiset pukeutuvat jakkupukuun, pitkiin housuihin tai hameeseen, joka on polvipituinen. Työasuna ei koskaan käytetä olkapäitä paljastavia toppeja, eikä neuvotteluihin tulla paljain säärin tai sandaaleissa. Myös kampa-us, asusteet ja ehostuksen hillittyys ovat osa ammatillista ulkonäköä. Suomesakin pääsi lehtien otsikoihin vuonna 2010 sveitsiläisen pankin 44-sivuinen opas työntekijöiden pukukoodista ja asusteisiin liittyvistä sovelluksista.

Käyntikortti on liike-elämässä tärkeä ja kortteja otetaan mukaan useita liiketapaamisiin. Kun saavutaan tapaamiseen, kortti annetaan yrityksen vastaanottovirkailijalle rekisteröintiä varten. Yhtä tärkeää, kuin akateeminen titteli, on asema ja työtehtävä yrityksessä. Viime vuosina on englanninkielisten, kuvallisten käyntikorttien käyttö lisääntynyt. Yrityksen perustamisvuoden voi ilmoittaa käyntikortissa, koska liiketoiminnan pitkäaikaisuutta arvostetaan.

Talous

Euroopan talousyhteisön jäsenyys hylättiin kansanäänestyksessä joulukuussa 1992 ja Sveitsi on avannut kauppaansa bilateraalilla vapaakauppa-

sopimuksilla EU- ja Eta-maiden kanssa. Alppimaa on edistänyt vapaampaa taloutta Euroopan unionin kanssa säilyttääkseen kansainvälisen kilpailukykyä ja maksaa vuosittain EU:lle osallistuakseen yhteistyöhön kuten opiskelijavaihtoon ja tutkimusprojekteihin sekä Itä-Euroopan EU-maiden integroimiseksi talousalueeseen. Noin 40 % Sveitsin ulkomaanviennin arvosta muodostuu viennistä EU:n alueelle.

Maan talous perustuu koulutettuun ja erikoistuneeseen työvoimaan. Suurin työllistäjä on palvelusektori – kauppa, liikenne, pankit ja eri palveluntuottajat –, jolla työskentelee 62 % työmarkkinoilla olevasta väestöstä. Teollisuuden tuotteista tunnetaan ulkomailla parhaiten kellot ja linkkuveitset, elintarvikkeista suklaa ja juustot. Sveitsin erinomaisista viineistä vain 2 % myydään ulkomaille.

Lääketeollisuuden, vakuutusalojen ja langattoman teknologian tietotaito kasvaa jatkuvasti ja noiden alojen arvioidaan olevan Sveitsin talouskasvun moottoreita tulevaisuudessa. Nykyisin valuuttamääräisesti suurin vientiala jo on lääketeollisuus, seuraavaksi kellot ja instrumentit sekä kolmantena koneet ja hienomekaniikka. Viime vuosina Sveitsin liittovaltion talous on ollut hiukan plussalla, kun valtion verotulot ovat kasvaneet. Vienti ja kotimainen kysyntä ovat vetäneet vahvasti frangista huolimatta ja inflaatio on ollut matala.

Sveitsi on ympäristötietoinen maa ja yksi kierrätyksen johtavia maita maailmassa. Yhdyskuntajätteestä kierrätetään jo 51 %, kun Suomessa kiertoon saadaan vuosittain noin 35 %. Sveitsi kehittää kestävästä yhteiskuntaa ja valtion tavoitteena on resurssien käytön vähentäminen ekologisesti kestäväksi tasolle. Yhteiskunta on subventoinut uusiutuvan energian tuotantoa. Kantonit mm. kannustavat kotitalouksia siirtymään lämmittämisessä öljystä muihin energiamuotoihin maksamalla CHF 10 000 poistettavasta öljylaitetta kohden. Ympäristöpolitiikka rakentuu enenevässä määrin markkinaorientuneille kannustimille, kuten haittaveroihin, maksuhelpotuksiin ja päästökauppaan. Vesivoima muodostaa noin 55,4 % maan sähköntuotannosta.

Sveitsin paperi- ja selluteollisuuden ulkomaankauppa on vilkasta. Noin 30 % Sveitsin kuluttamasta paperista tuodaan maahan ja lähes 70 % omasta tuotannosta myydään ulkomaille. Kehitys ja tutkimus on Sveitsissä arvoistettua. 3 % bruttokansantuotteesta käytetään tutkimukseen eri aloilla.

Lähteet:

Bundesamt für Statistik. <http://www.bfs.admin.ch>

Bernerzeitung. <http://www.bernerzeitung.ch>

Bundesamt für Lebensmittelsicherheit und Veterinärwesen. <http://blv.admin.ch>

Brander, P.; Gomes, R.: Kulttuurienvälinen kasvatus

Schweizerischer Gemeindeverband. <http://www.chgemeinden.ch>

Business Finland. <http://www.finpro.fi>

Immobilien Börse AG. <http://www.immobilienboerse-ag.ch>

Keisala, K.: Monikulttuurisen työyhteisön viestintä

Die Bundesversammlung – Das Schweizer Parlament. <http://www.parlament.ch>

Schweizerische Bundesbahn SBB. <http://www.sbb.ch>

Sveitsin Ystävät Suomessa ry. <http://www.sveitsi.fi>

Schweizer Wanderwege. <http://www.wandern.ch>

Staatsekretariat für Migration (SEM). <https://www.sem.admin.ch>

Vereinsverzeichnis. <http://www.vereinsverzeichnis.ch>